

Társaság

P 400(2) ANYI JÁRÁSEGYETLEN
KÖNYVTÁRSÁG

KÖNYVTÁROS

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM/1964 MÁJUS

KÖNYVTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR
OSZK

5

Kölcsönözhető

*A Békéscsabai Megyei Könyvtár zenei részlegében
(MTI Foto — Bajkor József felvételei)*

A Szeghalmi Járási Könyvtár

TARTALOM

A szakszervezeti könyvtárosok II. országos konferenciája	251
MEZEI GYÖRGY: Eger város könyvtári ellátottsága	257
Európai nagyvárosok közkönyvtári ellátottsága	261
Egy falusi szakszervezeti körzeti könyvtár munkája (Málik László)	263
A könyvtári állományvédelem kérdései az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács előtt (N. Rác Aranka)	265
Mivel foglalkoznak az OKDT szakbizottságai?	265
Látogatás egy amerikai egyetem könyvtárában (Patakyné Jesch Margit)	268
KOSTYAL ISTVÁN: A főléspéldányok begyűjtése	270
Fények a faluban (Köpecniczky Kornél)	272
Megalakult a Német Könyvtárosegyesület (Sz. S.)	273
DR. HEBERGER KÁROLY: A műegyetemi hallgatók szépirodalmi érdeklődése	274
DR. SCHER TIBOR: Az első katalógus és variánsa	277
Könyvtári görbe tükör	279
A tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtárak és könyvkölcsönzők 1963. évi adatai	280
Margó	282, 283
Gyűjtjük az olvasók véleményét!	282
Hírek	284

TÁJÉKOZTATÓ

Hatszáz éves a krakkói egyetem és könyvtára (Vértesy Miklós)	285
Beszélgetés dr. Gaál László kandidátussal (Erkl Gyula)	289
Az új József Attila-díjasok	291
Spanyol írók — magyar olvasók II. (L. S.)	293
Eseménynaptár	296
Az olvasás iskolája ZOLNAY VILMOS: A regény egysége I.	297
Könyvtárosok írják	299

Könyvekről

KRÚDY GYULA: Pesti levelek (Lukácsy Sándor)	300
KÖRMENDI ZOLTÁN: Nagyvárosi képeskönyv (P. L.)	301
SZABÓ PÁL: Kék ég alatt (Szappanos Balázs)	301
SZÓNYI SÁNDOR: Farsang októberben (S. A.)	301
SZANTÓ TIBOR: Végjáték (Bögel József)	302
THOMAS MANN: Válogatott tanulmányok (Birkás Géza)	302
ALAN SILLITOE: Az ajtó kulcsa (Vámosi Pál)	303
STANISLAW DYGAT: Az utazás (L. I.)	303
LIPTÁK GÁBOR: Regélő Dunántúl (Bozóky Éva)	304
Lányok évkönyve 1964 (K. J.)	304
MEZEY ISTVÁN: Kelet magyar vándorai (p. b.)	305
Tudomány és emberiség (V. M.)	305
Magyarország történeti demográfiája (pr)	306
HAJAS-MURAKÖZY-SÁRKÖZY: Bőség vagy inség (Antall József)	306
ALPÁTOV: A művészet története (L. S.)	307
BOLDIZSÁR IVÁN: Rokonok és idegenek (Lipták Gábor)	308
DOBOS PIROSKA: A munkásolvasók irodalmi ízlése (I. Z.)	308
LIPTÁK PÁL: Kis könyvtárak korszerűsítése, berendezése (Mezei György)	309
Magyar könyvszét 1961—1962 (Pálvölgyi Endre)	310
A helyismereti gyűjtemény katalógusa (B. L.)	311
Magyar szerzők Ázsiairól és Afrikáiról 1950—1962 (Dr. Scher Tibor)	311
Könyvtári kiadványok	312

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

II Общегосударственная конференция профсоюзных библиотекарей (251);
МЕЗЕИ Дерьь: Обеспеченность города Эгер библиотеками (257);
Вопросы с охранности библиотечных фондов на повестке дня в Государственном совете по делам библиотек и документации (Н. РАЦ Аранка) (265);
Деятельность отраслевых комитетов Государственного совета по делам библиотек и документации (265);

КОШТЯЛ Иштван: Сбор излишней литературы и массовых библиотек (270);
Д-р ШЕР Тибор: Первый библиотечный каталог и его вариант (277);
Массовые библиотеки в 1963 году (280);
ВЕРТЕШИ Миклош: Библиотеке Краковского Университета 600 лет (285);
Испанские писатели — венгерские читатели (Л. Ш.) (293);
ЗОЛНАЙ Вилмош: Школа чтения: единство романа (299);

FROM THE CONTENTS

2nd National Conference of Trade Union Librarians (251);
György Mezei: Library provision of the town Eger (257);
Problems of stock preservation before the National Library and Documentation Council (Aranka N. Rác) (265);
Activities in the special committees of the NLDC (265);
István Kostyál: Collection and distribution of surplus copies from public libraries (270);

Tibor Scher: The first library catalogue and its variant (277);
1963. data of public libraries (280);
Miklós Vértessy: Sixth centenary of Krakow University Library (285);
Spanish writers — Hungarian readers II. (L. S.) (293);
Vilmos Zolnay: School of reading: the unity of the novel (299).

AUS DEM INHALT

II. Landeskonzferenz der Gewerkschaftsbibliothekare (251);
György Mezei: Die Bibliotheken der Stadt Eger (257);
Die Fragen des Schutzes von Buchbeständen vor dem Nationalrat für Bibliotheks- und Dokumentationswesen (Aranka N. Rác) (265);
Über die Tätigkeit der Fachkommissionen des Nationalrates für Bibliotheks- und Dokumentationswesen (265);

István Kostyál: Die Erfassung der Mehrere exemplare aus den allgemeinbildenden Bibliotheken (270);
Dr. Tibor Scher: Der erste Bibliothekskatalog und seine Variante (277);
Die zahlenmäßige Ermittlung der allgemeinbildenden Bibliotheken im Jahre 1963. (280);
Miklós Vértessy: 600 Jahre Universitätsbibliothek Krakau (285);
Spanische Autoren — ungarische Leser II. (L. S.) (293);
Vilmos Zolnay: Die Schule des Lesens: die Einheit des Romans (299).

CIKKEINK SZERZŐI

Erki Gyula újságíró; *dr. Héberger Károly*, a budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Kostyál István*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Málik László*, a bolyi (Baranya m.) MEDOSZ körzeti művelődési otthon igazgatója; *Mezei György*, a Győri Megyei Könyvtár h. könyv-

tárigazgatója; *Patakyné Jesch Margit*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársa; *dr. Scher Tibor*, az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének docense; *Vértessy Miklós*, a budapesti Egyetemi Könyvtár osztályvezetője; *Zolnay Vilmos* író.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csöke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII. Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

A szakszervezeti könyvtárosok II. országos konferenciája

Több mint hat esztendő telt el a szakszervezeti könyvtárosok I. országos konferenciája óta. A két konferencia között nagy fejlődés ment végbe a szakszervezeti könyvtárak életében, a népművelésben és egész társadalmunkban. Ezek a változások, az elmúlt években elért eredmények és a társadalmi fejlődés következtében jelentkező új feladatok tették időszerűvé a II. országos konferencia megrendezését.

Ezekkel a gondolatokkal kezdte beszámolóját *Vas János*, a SZOT kulturális, agitációs és propaganda osztályának vezetője a szakszervezeti könyvtárosok ez év március 12—13-án lezajlott országos tanácskozásán. A konferencia munkájában több mint 400 szakszervezeti könyvtáros, üzemi kulturális felelős, művelődési otthon igazgató, szakszervezeti bizottsági titkár, megyei kultúrbizottsági vezető, és az egyes szakszervezetek kulturális munkát irányító munkatársa vett részt. Képviseltették magukat a tanácskozáson a művelődés, a népművelés a könyvtárügy irányító szervei és intézményei is.

A KÖNYVTÁRAK HELYE A NÉPMŰVELÉSSEN

A konferencia és ennek megfelelően a beszámoló azoknak a feladatoknak a tükrében vizsgálta az elmúlt időszak eredményeit és a tennivalókat, amelyeket a SZOT a múlt év őszén lezajlott — a nevelőmunkával foglalkozó — teljes ülése tűzött a szakszervezeti mozgalom elé. Ilyen összefüggésben foglalkozott a könyvtárak, az olvasás szerepével és helyével a népművelésben. A beszámoló leszögezte: *Mi, régi állásfoglalásunkat megerősítve valljuk, hogy a könyvtár a kulturális tevékenység — benne a népművelés — egyik legfontosabb tényezője, mondhatnám alapja. Felfogásunk szerint nincs a népművelésnek olyan területe, amelyet ne segíthetne a könyvtár. Szerepe a jövőben nézetünk szerint tehát nem csökken, hanem méginkább növekszik, mert hosszú távon a művelődés, az önművelés elsősorban az olvasás terjedése útján képzelhető el.* A vitában több hozzászóló érintette ezt a kérdést. *Simay Norbert*, a Textiles Szakszervezet könyvtárosa hangsúlyozta, hogy az audiovizuális eszközök terjedése a népművelési formák közül az olvasásra van a legkevésbé csökkentő hatással és sürgette, hogy ennek következményeit vonják le a népművelés irányítói olymódon is, hogy például az ezután építendő művelődési otthonok középpontjába a könyvtárat kell helyezni. Több hozzászóló (*Gerő Zsolt* né KMK, *Haraszty Mihály* Oroszlány, *Tózsér András* né Budapesti Konzervgyár) és zárószavában *Vas János* hangsúlyozta, hogy ez az állásfoglalás nem jelenti a többi népművelési ág elsorvasztását, ellenkezőleg, a könyvtárak feladata, hogy szolgáltatásaikkal segítsék a többi terület hatékonyabb munkáját, ugyanakkor a népművelés más ágainak is az eddiginél jobban kell azon dolgozniok, hogy minél több ember váljék olvasóvá.

Az előző konferencia óta eltelt időt áttekintve a beszámoló megállapította, hogy lényegében *befejeződött a szakszervezeti könyvtárak hálózatának kiépítése*. Budapesten a szakszervezetek központi könyvtárai, vidéken pedig az SZMT-k mellett működő szakmaközi központi könyvtárak — amelyek a szakszervezeti munkaterületek közül elsőknek valósították meg gyakorlatban a szakmaközi összefogást — az üzemi könyvtárak 68,6%-át látják el rendszeresen cseereanyaggal és ellenőrzik, irányítják az önállóan működő nagyobb üzemi könyvtárakat. Az ipar átszervezése állandóan ad új feladatokat — ezekre több hozzászóló kitért — a hálózatépítés terén, de elérkezett annak az ideje, hogy a gyakorlatban is érvényesítsük azokat a lehetőségeket, előnyöket, amelyeket a szervezeti keretek megszilárdulása jelent.

Ezzel a folyamattal együtt járt a könyvtárak könyvbeszerzési kereteinek növekedése. 1957-hez viszonyítva 1,5 millió kötettel nőtt a szakszervezeti könyvtárak könyvállománya, noha közben két ízben volt nagyobbarányú selejtezés. *A könyvtárakra fordított összeg eléri az évi 25—30 millió forintot*, de ezen belül évek óta stagnál az üzemi hozzájárulás, a helyi lehetőségek jobb kihasználása. A SZOT titkársága 1963-ban a helyzet elemzése alapján határozatot hozott az üzemi hozzájárulás növelésére, és ennek nyomán 1964-ben 2,5 millió forint támogatásra kötöttek szerződést a központi könyvtárak az üzemekkel. A határozat végrehajtása során a központi könyvtárak és a szakszervezeti bizottságok egyaránt követték el hibákat — erre példákkal szolgált a beszámoló és a hozzászólások —, amelyek akadályozzák a jó végrehajtást.

A KÖNYVTÁRAK HATÓKÖRE

A szakszervezeti könyvtárak 575 425 olvasót tartanak nyilván, ami azt jelenti, hogy *hatóköriük a szervezett dolgozók mintegy 20%-ára terjed ki*. Ha összevetjük a népművelés más területeivel, ez mindenképpen jelentős szám, de elgondolkoztató, hogy évek óta alig növekszik az arány. Akkor sem lehetünk meglegedve ezzel, ha tudjuk, „hogy a könyv olvasás mértékének ez csak egyik mutatója, mert sokan kölcsönöznek tanácsi könyvtárból és rendkívül *megnőtt a könyvvásárlás* is. 1963-ban csak az üzemi könyvterjesztőknél 134,4 millió Ft értékű könyvet vásároltak a dolgozók”. Különösen fontos lenne a *munkásszállások* lakói, az ifjúság és bejáró munkások között az olvasók számának növelése.

A *szocialista brigádmozgalom* sok új olvasót hozott a könyvtárakba, de néhány kivételtől eltekintve (Egyesült Villamosgépgyár, Dunai Vasmű, Láng Gépgyár, Csepel Vas- és Féművek) a könyvtárosok inkább passzív szemlélői, mint szervezői, irányítói voltak a mozgalom művelődési vállalásainak. A beszámolóhoz kapcsolódva *Dr. Juhász Imréné*, az Egyesült Villamosgépgyár könyvtárosa elmondta, milyen módszerekkel érték el, hogy két és fél év alatt a szocialista brigádatgok közül 457 lett a könyvtár rendszeres olvasója. *Adám Istvánné* a Miskolci Pamutfonó könyvtárosa azokról a propagandamódszerekről és a mozgalomban rejlő lehetőségekről beszélt, amelyek segítségével az üzem dolgozóinak 50,4%-át tették olvasóvá. Ugyancsak a hatókör szélesítésével függ össze a könyvtárak nyitvatartási idejének növelése, amire Kiss Jenő (SZOT) hívta fel a figyelmet.

A beszámoló, a helyzet elemzése után, a szakszervezetek hagyományaira utalva, a mozgalom szervezeti erejének felhasználását jelölte meg legfontosabb módszerként a hatókör bővítésére. Javasolta, hogy: *rendszeressé kell tenni a könyvtáros részvételét a műhelybizottságok, a bizalmiak, sőt a szocialista brigádvezetők vagy KISZ aktivisták értekezletein. El kell érni, hogy a bizalmiak, SZB és műhelybizottsági tagok mind olvasókká váljanak, mert a tisztségviselők személyes példamutatása hasznosan befolyásolja az olvasottság alakulását*. Erre vonatkozóan több könyvtáros (*Gergely István* szombathelyi SZMT, és mások) tettek konkrét javaslatokat. Ezeket is figyelembe véve a zárszóban ígéret hangzott el, hogy a SZOT a konferencián megvitatott kérdésekről tájékoztatja a szakszervezeti bizottságokat, tisztségviselőket, hogy így biztosítani lehessen a végrehajtás egyöntetűségét.

Ugyancsak fontos eszköz a propaganda javítása, színvonalasabbá tétele. Több hozzászóló (*Karácsonyi Jánosné* Vasas Szakszervezet, *Nagy Tibor* Textiles Szakszervezet, *Mónus Imre* győri SZMT és mások) javasolták, hogy a különféle plakátokat, könyvborítókat és egyéb propagandaanyagokat valamely központi szerv adja ki és a Könyvtárellátó hozza forgalomba. Így olcsóbb lesz azok előállítás, színvonalasabb a kivitele és sokkal több könyvtárba el fognak jutni. A zárszóban *Vas János* bejelentette, hogy a Művelődésügyi Minisztériummal folytatott megbeszélések alapján remélhetőleg hamarosan megindul a központi propagandaanyag-előállítás és ellátás. Hasonlóan központi megoldások szükségesek és várhatók a könyvtári berendezési tárgyak gyártása, valamint a könyvkötési gondok enyhítése terén.

A konferencia résztvevői

AZ OLVASÁS SZÍNVONALA ÉS AZ ALLOMÁNY ÖSSZETÉTELE

Az elmúlt évben a szakszervezeti könyvtárak 8,6 millió kötet könyvet kölcsönöztek. A fejlődést elsősorban az egy olvasóra átlagosan jutó kölcsönzött könyvek száma mutatja. Ez 1957-ben, az I. országos konferencia idején 7,2 volt, ma eléri a 15-öt.

Nem ilyen megnyugtató a kölcsönzött könyvek megoszlása. Reprezentatív statisztikai adatok alapján az elmúlt évben a kölcsönzött könyvek 83,5%-a szépirodalmi, ifjúsági vagy gyermekkönyv volt. Az ismeretterjesztő irodalom csekély olvasottságát olyan számok mutatják, mint a természettudományi művek 2, a társadalomtudományi művek 2,3%-os kölcsönzési aránya. Ennek oka elsősorban a *könyvtárosok egyoldalú műveltségében* keresendő. Ők maguk sem ismerik az ismeretterjesztő műveket, nem is tudják tehát ajánlani azokat. Alacsony ezeknek aránya az állománygyarapításban is, hiszen 1963-ban a Könyvtárellátónál vásárolt könyvek 1,6%-a volt természettudományi és 3,5%-a társadalomtudományi. A korszerű műveltség növelése érdekében feltétlenül változtatni kell ezen a helyzeten. A könyvtárosok továbbképzésében, a népművelés, általában a szakszervezeti nevelőmunka más ágaihoz (pl. politikai iskolák) való kapcsolódásban kell megtalálni azokat a módszereket, amelyek segítségével a könyvtárak növelni tudják az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzési arányát, hatékonyabban tudják szolgálni a korszerű műveltség terjesztését.

Horváth Andrásné, a győri Wilhelm Pieck Járműipari Művek könyvtárának vezetője azokat a módszereket ismertette hozzászólásában, amelyek segítségével elérték, hogy üzemükben a kölcsönzött könyvek 26,4%-a ismeretterjesztő. Munkájukkal kapcsolódtak a népművelés minden más ágához (ismeretterjesztés, szakkörök), de legfontosabb az volt, hogy a könyvtárosok felosztották egymás között az ismeretterjesztő irodalom területeit, megismerkedtek a könyvekkel, munkaértekezleteken ismertették azokat egymással, és így tudták ajánlani az ismeretterjesztő könyveket. Eredményeik annál dicséretre méltóbbak, mert náluk a dolgozók 30%-a olvasó és tavaly átlagosan 34,6 könyvet kölcsönöztek. *Karácsonyi Jánosné*, a Vasas Szakszervezet Központi Könyvtárának vezetője elmondta, hogy 1964-ben 27 budapesti nagyüzemben versenyt indítottak a könyvtárosok között az ismeretterjesztő irodalom olvastatása érdekében.

A SZOCIALISTA TUDAT FORMÁLÁSÁÉRT

A konferencia beszámolója a fejlődés áttekintése után felsorakoztatta a következő néhány évben a szakszervezeti könyvtárosok előtt álló feladatokat. A vita résztvevői több oldalról megvitatták, kiegészítették ezeket, illetve megtárgyalták a módszereket, amelyek segítségével egyes üzemekben már eredményeket értek el a kitűzött feladatok megoldásában.

A beszámoló elsőként azt az alapelvet hangsúlyozta, hogy *a könyvtáros a szocialista tudat formálója, és mint ilyen elsősorban a mai, szocialista szellemű irodalom ajánlója, terjesztője.* A tapasztalatok szerint egyre növekszik a mai irodalom olvasótáborra. Az olvasóknak ez az igénye ma már a könyvbeszerzésekben is jelentkezik. 1963-ban a Könyvtárellátótól 21 910 példányban vásároltak klasszikusokat és a régi magyar irodalom alkotásait a szakszervezeti könyvtárak, és 62 410 példányban a mai magyar írók alkotásait. Ugyanebben az időben 27 000 kötetet tett ki a szocialista országok ma élő íróitól származó művek vásárlása. A kölcsönzött könyvek között ma még nem éri el ezt az arányt a mai irodalom. Anélkül, hogy a klasszikus örökséget lebecsülnénk, a mai, elsősorban a szocialista eszmeiségű művek olvastatását kell hangsúlyoznunk, mert: *a könyvtár szocialista hatását az a mű segíti jobban, amelyikben híven kifejeződik a törekvés a szocialista gondolkodás érvényrejutásáért, a szocialista építésben való tudatos részvállalásért, a szocialista társadalom jövőjéért és az emberi haladásba vetett hitért, a becsületes, igaz, emberi magatartásért* — mondotta a beszámoló.

A szocialista könyvtárosnak pártosan kell dolgoznia. Erről a beszámoló a következőket mondotta: *Mai felfogásunk szerint a könyvtáros úgy teljesíti pártosan feladatait, ha szocialista igényességre neveli olvasóit, ha maga is igényesen és sokoldalúan keresi és találja meg feladatait az irodalom ajánlásában, kölcsönzésében. A pártosság azt kívánja, hogy a könyvtáros éles harcot folytasson a ponyva, a giccs, a bestseller irodalom ellen. Ne hódoljon be a látszólagos tömegigénynek, az igénytelen kispolgári ízlésnek, de a sznobizmusnak, a nyugatimádatnak sem. Az irodalom jó alkotásait, az igazságosság, a haladás gondolatait, a szocialista eszmeiséget hirdető műveket állítsa szembe ezekkel.*

Szorosan összefügg ezekkel a feladatokkal a szocialista erkölcsi normák kialakulásának segítése. A könyvtárosnak olyan hatalmas fegyver — az irodalom — van a kezében, amellyel hatásosan lehet harcolni a régi, az elavult erkölcsi felfogás ellen, az új kialakítása érdekében. Sajnos, mai irodalmunk egyes alkotásai nem segítik, hanem inkább nehezítik ezt a munkát azzal, hogy meghaladott erkölcsi szemléletet tükröznek, illetőleg az erkölcs kérdését leszűkítik a nemi erkölcs problémáira. A hozzászólók közül többen szóvártették egyes irodalmi művek káros hatását különösen az ifjúságra.

A KÖNYVTÁROS AZ IRODALMI ÉLET RÉSZESE

A könyvtáros, mint az irodalom közvetítője, nyugodtan mondhatjuk, az irodalmi élet részese, nem passzív tudomásulvevője, hanem alakítója, befolyásolója is az irodalmi közvéleménynek, — hangsúlyozta a beszámoló A hozzászólók is megerősítették azt a véleményt, hogy a könyvtárosoknak az eddiginél nagyobb szerepet kell vállalniuk az irodalmi nevelésben, az irodalmat értő, szerető dolgozók számának növelésében, ízlésének csiszolásában, továbbfejlesztésében. Az elmúlt évben a szakszervezeti könyvtárak 1495 irodalmi rendezvényt, ankétot, irodalmi estet, köztük több száz író-olvasó találkozót rendeztek. A beszámoló és a hozzászólók (Vigh Eta Építők Szakszervezete, Gerzsenyi István HVDSZ stb.) úgy foglaltak állást, hogy a sajtóban felmerült ellenvéleményekkel szemben továbbra is kell rendezni ilyen találkozókat, de *kerülni kell a sablont*, ügyelni a jó előkészítésre, az író műveinek olvastatására. Elmondták azt is, mi akadályozza az ilyen rendezvények sikerét (bürokratikus huzavonák, mechanikus „író-küldetések” stb). Az erről a kérdéstről kibontakozott vitát a beszámoló következő szavaival összegezzük: *A dolgozók választ várnak a mai élet problémáira, és hogy ezt mennyiben, milyen módon sikerült az írónak kifejeznie, arról csak akkor kaphat képet, ha meghallgatja azokat a szerény, esetleg nem szakszerű, de élettapasztalatokban feltétlenül gazdag véleményeket, amelyek ugyan nem ismerik eléggé a mesterségbeli fogásokat, de joggal igénylik az életet való, igaz módon, az ellentmondásokat szocialista megoldással ábrázoló műveket.*

Vas János átadja a kitüntetést Sudár Istvánné dunaujvárosi könyvtárosnak. Középen dr. Kovács Máté. (Székely László felvételei)

A TELEVÍZIO ÉS A KÖNYVTÁR

A népművelés korszerű felfogása azt követeli, hogy számoljunk azokkal az adottságokkal, amit a televízió elterjedése jelent az emberek szabadidejének felhasználásában, a népművelés egészében és a könyvtárak tevékenységében is. Az e kérdésről kibontakozott vitában a könyvtárosok (*Simay Norbert* Textiles Szakszervezet, *Fábián Pálné* Konverta Egyenirányító Gyár stb.) elmondták, hogy a televízió csak kezdetben, amíg a készülék új, von el olvasókat a könyvtártól, de később annál több segítséget adhat az irodalom népszerűsítésében, egyes művek olvastatásában, az emberek ízlésének alakításában. Véleményük szerint a magyar televízió még nem él eléggé ezekkel a lehetőségekkel. *Szücs Andor*, a Magyar Televízió művészeti osztályának vezetője vitába szállt ezekkel a véleményekkel, mert szerinte a külföldi televíziókhoz viszonyítva a magyar nagyon sokat tett az irodalom megszerettségéért (Mark Twain, Csehov, Leacock-est stb). Ismertette az új irodalmi műsортípusokra vonatkozó terveket, és ígéretet tett, hogy a jövőben is azon fognak dolgozni, hogy segítsék az irodalom terjesztését, mert az a könyvtárosoknak és a televízióknak közös ügye. Kérte, hogy a könyvtárosok bírálatukkal a jövőben is segítsék a televízió munkáját.

ELSŐRENDŰ FELADAT: A MŰSZAKI MŰVELTSÉG NÖVELESE

A tanácskozáson a legtöbbet vitatott téma a műszaki és szakszervezeti könyvtárak együttműködése volt. A kérdést részben a korszerű műveltség fogalmának bővülése, részben a termelési feladatok növekvő fontossága teszi nagyon időszerűvé. A beszámoló a kis- és középüzemekben a két könyvtár összevonását, közös helyiségben, azonos kezelővel való működtetését javasolta, mint a legcélravezetőbb, legolcsóbb és az eddigi tapasztalatok szerint legeredményesebb megoldást. Szükséges továbbá, hogy az alap- és középfokú műszaki könyveket az üzem műszaki fejlesztési alapjából vásárolják meg nagy példányszámban és adják letétbe a szakszervezeti könyvtáraknak.

A vita résztvevői egy-két kivételtől eltekintve egyetértettek a javaslattal, sokan (pl. Papp Imre debreceni Ruhagyár, Gárdián Ferenc szegedi Autójavító, Mónus Imre győri SZMT stb.) saját tapasztalataikkal is megerősítették a beszámoló javaslatainak helyességét. Az ellenvéleményen levők (Antóni Lászlóné Textiles Szakszervezet, Plank Antalné Óbudai Hajógyár) sem a megoldás célszerűségét vitatták, inkább a megvalósítás nehézségeire, a figyelembe veendő körülményekre hívták fel a figyelmet. A vita tapasztalatai alapján Vas János a zárszóban elmondta, hogy a javaslatot illetékes szervekkel megvitátva, részben központi intézkedéseket dolgoznak ki, részben pedig az ipari tárcák és a szakszervezetek közös döntései alapján, az iparág sajátosságainak figyelembevételével kívánnak megnyugtató megoldást találni ebben a nehéz, de fontos kérdésben. Addig is — és azután is, hiszen a nagyüzemekben a javaslat szerint is önállóan működne a két könyvtár — a szakszervezeti könyvtárosok keressék az együttműködés lehetőségeit, sőt használják fel a szakszervezeti mozgalom szervezeti erejét (termelési és műszaki bizottságok) a műszaki irodalom olvastatása, a műszaki könyvtárban felhalmozott értékek közkinccsé tétele érdekében. Sajnálatos, hogy a műszaki könyvtárak képviselői nem jelentek meg a tanácskozáson és nem vettek részt a vitában.

EGYÜTT A TANÁCSI KÖNYVTÁRAKKAL

A két nagy közművelődési könyvtárhálózat együttműködése nem úgy szerepelt vitatémaként, hogy szükséges-e vagy nem, hanem a megoldás legjobb módjait keresték, a bevált megoldásokat ismertették a könyvtárosok. A beszámoló úgy foglalt állást, hogy az együttműködés legfontosabb területe a könyvtártelepítések összehangolása, a párhuzamosságok kiküszöbölése. A vita résztvevői (Varga Ferencné Ózdi Kohászat, Mónus Imre győri SZMT, Gerő Zsoltné KMK, Kiss Jenő SZOT) rámutattak, hogy az együttműködés célja nem a közös könyvtárak létrehozása (hiszen ezek fenntartásából sok esetben az eddiginél több gond keletkezik), hanem annak biztosítása, hogy minden helyiségben az a fenntartó szerv biztosítsa a könyvtár működtetését, amelyiknek jobb lehetőségei vannak. Mint megoldás természetesen előfordulhat közös könyvtár szervezése is, hiszen van, ahol ez a legcélszerűbb. A két hálózat eltérő adottságai különböző módszerek alkalmazását teszik szükségessé az azonos cél érdekében, és tevékenységük nagyon jól kiegészíti egymást. A szakszervezeti könyvtárak elsődleges feladata minél több dolgozó olvasóvá tétele. Természetes lépés, ha a kis- és középzemek dolgozói — munkahelyükön már nem találva igényüknek megfelelő könyvet —, vagy nagyüzemek olvasói — a kényelmesebb megközelítés miatt — átmennek valamely tanácsi könyvtárba olvasni. Ebben az esetben a szakszervezeti könyvtár jól teljesítette feladatát, az olvasóvá való nevelést.

KORSZERŰ MÓDSZEREKET

A tanácskozáson, a beszámolóban és a hozzászólásokban is sok szó esett azokról a munkamódszerekről, könyvtártechnikai és szervezeti megoldásokról, amelyek segíthetik a feladatok eredményesebb elvégzését. Sokan érintették a szabadpolcos rendszer kérdéseit is. A beszámoló ezzel kapcsolatban így összegezte a szakszervezetek álláspontját: ... a szabadpolcos rendszer előnyösen befolyásolja a könyvtárak forgalmának növekedését, az olvasók könyvválasztását. Ugyanakkor rá kell mutatnunk, hogy néhány könyvtáros hibásan gondolkodik, mert a szabadpolctól várja összes problémájának megoldását... A szabadpolcos rendszer lehetőséget ad arra, hogy a könyvtáros felszabadult idejében többet foglalkozzék olvasóival, megtalálja a tanácsadás és ajánlás új formáit, több ideje legyen az összetettebb könyvtárosi munka kialakítására. Javasoljuk, hogy minden önálló könyvtár törekedjék a szabadpolcos rendszer bevezetésére.

A vita során több könyvtáros ismertette a szabadpolcos rendszerrel kapcsolatos tapasztalatait és felhívta a figyelmet néhány rendezendő kérdésre (megengedett léltárhány, a szabadpolchoz szükséges — a propagandát is szolgáló — választólapok stb.). Ezzel összefüggésben érintették a könyvtárak helyiségproblémáit, amelyek — annak ellenére, hogy az elmúlt évben 400 szakszervezeti könyvtár jutott önálló helyiséghez, és több nagyüzemi könyvtár kapott korszerű berendezést — a legnagyobb akadályai a továbblépésnek, mivel még mindig csak a könyvtárak 16,7%-a rendelkezik önálló helyiséggel. Sok javaslat hangzott el az adminisztráció egyszerűsítésével kapcsolatban is. A korszerű módszerek között sok szó esett a már említett központi propagandaanyag ellátásról, valamint az ajánló bibliográfiák felhasználásáról, az állomány fel-

A kétnapos tanácskozás természetesen az említettekén kívül sok kérdést érintett, a Könyvtárellátó tevékenységétől kezdve a továbbképzésig és társadalmi munkás könyvtárosok nagyobb megbecsüléséig. Észrevételek hangzottak el a könyvkiadással, javaslatok a könyvkötési problémák megoldásával kapcsolatban.

A vita élénksége, színvonala azt bizonyította, hogy a szakszervezeti könyvtárak az elmúlt időben nagyot léptek előre, és minden bizonnyal teljesíteni tudják a most megvitatott feladatokat.

EGER VÁROS KÖNYVTÁRI ELLÁTOTTSÁGA

Eger város, Heves megye székhelye, a közepes nagyságú városok csoportjába tartozik: 35 256 lakosával a 17. helyen áll a városok között. Belterületi lakossága 34 787 fő (98,7%), a külterületi lakosság 469 fő (1,3%). A foglalkozási megoszlás alapján a vegyes jellegű városok csoportjába sorolható. A tájban betöltött funkciók szerint a teljes értékű közép- és kistájcentrum szerep mellett még nagytáji funkciókat is ellát. A távlati fejlesztési tervek során a város igazgatási szerepének fejlesztése nem várható, az északi tájegység központja előreláthatólag Miskolc lesz.

A város idegenforgalmi szerepe rendkívül fontos, mert a bel- és külföldi látogatók számát tekintve ma is kiemelkedő helyet foglal el a magyar városok között. Az idegenforgalom távlati fejlesztésében is kulcspozíciót tölt be Eger, a város arculatát meghatározó tényezők között az idegenforgalom az egyik legdöntőbb jelentőségű.

A város ipari létesítményeinek zöme a felszabadulás után létesült. Mezőgazdaságilag Eger mint szőlő és bortermelő központot tartjuk számon. Az újabb időkben a gyümölcsstermelés is fejlődésben van.

Eger kulturális életében meghatározó jelentősége van a Pedagógiai Főiskolának, amely nemcsak a helyi kulturális életre hat, hanem vonzási területe a tájra is kiterjed, a városi központi funkció hatékony tényezője. Eger iskolaváros jellegét közép-fokú és általános iskolai intézményei is megerősítik, mert a városban 4 középiskola, 12 általános iskola működik, a kihelyezett és egyéb intézményeken kívül. A korszerű, új színház építése folyamatban van, jelenleg ideiglenes helyiségben működik. A mozik látogatottsága közepes, az intézmények száma: 6. Az egri múzeum forgalmi adatai alapján vezet a vidéki városok között.

A népművelési feladatokat a városi művelődési ház és az SZMT művelődési ház látja el. Egyik intézmény sem készült eredetileg ilyen célokra, ezért működésük sok nehézségbe ütközik. A város peremkerületeiben semmiféle népművelési intézmény nincsen.

E rövid gazdasági-művelődésügyi összefoglalás után szükségesnek látszik, hogy a két nagy közművelődési könyvtárhálózat helyzetével behatóbban is foglalkozzunk.

A két hálózat legfontosabb adatai (1962. dec. 31.):

Könyvtárak	Száma	Állománya	Olvasóinak száma	Létszám	Beszerezési összeg (1000 Ft)
Tanácsi könyvtárak	2	55 955	4 901	25	218
Szakszervezeti könyvtárak	60	24 206	2 026	3	75
Összesen:	62	70 161	6 927	28	293

Könyvtárak	Kötetszám		Olvasók a lakosság %-ában	1 lakosra jutó beszerzési összeg Ft-ban
	1 lakosra	1 olvasóra		
Tanácsi könyvtárak	1,44	11,4	12,7	6,20
Szakszervezeti könyvtárak	0,69	12,1	5,7	2,10
Összesen:	2,13	16,2	18,4	8,30

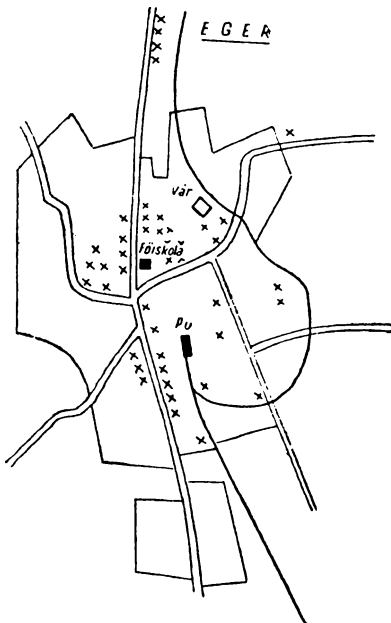
A megyei könyvtár a város központjában működik, igen mostoha helyiségviszonyok között. Elsősorban a belváros lakosságát látja el, vonzásköre a külterületekre nem terjed ki. A könyvtár a város életében fontos művelődési tényező, betölti a kulturális centrum funkcióját, annak ellenére, hogy helybenolvasási lehetőségei korlátozottak. Gyermekkönyvtárában nagy buzgalommal fáradoznak a könyvtárosok a gyermekek nevelésén, azonban a helyiség szűk volta (48 m²) ezt a tevékenységet erősen korlátozza.

A szakszervezeti könyvtárhálózat jelenlegi helyzetére az elaprózottság nyomára bélyegét. Ezt a könyvtárak állományi és olvasóstatistikai adatai bizonyítják szembevetően:

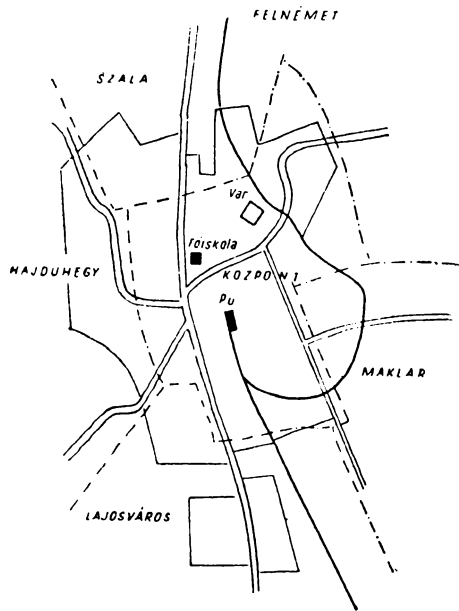
A könyvtárak száma	Állomány			
	100 kötet alatt	100-600 kötet	600-1000 kötet	1000 -en felül
57	14	34	3	6
100%	24,7%	59,6%	5,2%	10,5%

A könyvtárak száma	Az olvasók száma			
	0-50 fő	50-100 fő	100-250 fő	250 fő felett
57	36	12	9	—
100%	63,2%	21,0%	15%	—

A 100 kötetten aluli könyvtárak üzemeltetése nem gazdaságos, mert a letéti cserék lebonyolítása szinte több költséget emészt fel, mint a teljes könyvállomány értéke. Természetesen ezekben a könyvtárakban az olvasók száma is igen alacsony, és korszerű könyvtári szolgáltatásokról sem beszélhetünk. Mindez nem kis részben oka annak, hogy a lakosság ellátásából ezek a könyvtárak csak kis mértékben részesednek, mindössze a lakosság 5,7 százalékát látják el. (Az országos átlag 7,8 százalék.) A könyvtári ellátottság fejlesztésének legfontosabb része a telepítési terv elkészítése. Első lépésként a könyvtárak jelenlegi elhelyezését rajzoljuk fel a város térképére. (1. sz. vázlat.) Eger esetében ez a vázlat azt mutatja, hogy mind az állami, mind a szak-

1. sz. vázlat

2. sz. vázlat

szervezeti hálózat intézményei túlnyomó részben a Belvárosban helyezkednek el, viszont a peremkerületi részeken, ahol a mezőgazdasági és munkáslakosság él, csak igen kevés és jelentéktelen kötettségű könyvtár működik. Második lépésként a fejlesztési tervet készítjük el, ugyancsak térképes megoldással. (2. sz. vázlat.) Egerben a könyvtárhálózat fejlesztésének szempontjából a várost az alábbi települési egységekre bonthatjuk fel: *Belváros*: emeletes beépítésű, centrumában üzleti és igazgatási központ, valamint a Pedagógiai Főiskola. A távlati tervek során fejlesztése a szanálások és a meglévő üres telkek beépítése útján történik. *Lajosváros*: kertes családi házak építésére jöhet számba, jelenlegi beépítése hasonló jellegű. *Hajdúhegy, Maklár, Szala*: mezőgazdasági jellegű települések, részben szőlőkkel. *Felnémet*: falusi jellegű, ipari fejlesztésre kijelölt terület. A Finomszerelvénygyár lakótelepe a városi jelleget fogja erősíteni. A fentiek szerint a város könyvtári ellátottságának javítása érdekében az alábbi fejlesztési program megvalósítása jöhetne számításba:

1. Legsürgősebb a *peremkerületi fiókhálózat* mielőbbi kiépítése. A lakosság igényeit figyelembe véve indokoltnak látszik a szervezés alatt álló lajosvárosi és felnémeti főkönyvtárakon kívül 3 új fiókkönyvtár létesítése Hajdúhegy, Maklár és Szala településeken, ahol nagyobb szakszervezeti könyvtár nem működik, a kisebb letéti könyvtárak pedig megszüntethetők. A könyvtárak létesítése során számolni kell azzal, hogy a település kulturális gócpontjaivá kell válniok, ezért legcélszerűbbnek látszik a „szabadonálló könyvtár” tervpályázaton díjat nyert 9000, illetve 14 000 kötetes könyvtártípusok felépítése. Az új építkezések megvalósítása során feltétlenül szakítani kell azzal a szűklátókörűséggel, amely szerint a könyvtárak feladata csupán a könyvek kikölcsönzése és tárolása.

2. A kerületi hálózat fejlesztésével egyidejűleg a megyei könyvtár helyiségkérdését is meg kell oldani. Az épületben lakók elköltöztetése révén akkora alapterületet lehetne nyerni, hogy az épület a könyvtári funkciók teljes ellátására alkalmassá válnék. Az épület teherbíró képessége lehetővé teszi azt is, hogy a tömör raktározást bevezessék. Az épület fekvése a megközelíthetőség szempontjából jó, központi. A fentieket figyelembe véve a megyei könyvtár számára új épület tervezése a közeljövőben nem szükséges.

3. Azonban feltétlenül új létesítmény kell a gyermekkönyvtár elhelyezésére. Véleményem szerint a szanálások után felépítendő új épületekben kellene kb. 250 m² alapterületet kapnia a gyermekkönyvtárnak.

4. A szolgáltatások fajainak bővítése érdekében indokoltnak találom egy, lengyel mintára épült folyóiratolvasó létesítését is. Hazánkban az ilyen intézmények létrehozása még kezdeti stádiumban van, azonban a szombathelyi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ezeknek nagy a közönségsikerük. A hírlap és folyóiratolvasóban kávé is fogyasztható, és lexikonokra, szótárakra, valamint néhány kézikönyvre is szükség van.

Az intézmények létesítésének költségeit, az ellátandó olvasók számát, a könyvállományt stb. az alábbi táblázat foglalja össze. Az olvasók számának megtervezéséhez legmagasabb értékül a lakosság 25%-át vettük, figyelembe véve a jelenleg szokásos éves beiratkozási rendszert.

Könyvtárak	A lakosság száma	Az olvasók tervezett száma	Az állomány 1000 kötetben	Létszám	Lég m ³	Beruházás 1000 Ft
Felnémet	5 000	1 250	10	2	meglévő	—
Lajosváros	7 000	1 750	14	2	meglévő	—
Hajdúhegy	8 000	2 000	16	3	1 100	1 100
Szala	8 000	2 000	16	3	1 100	1 100
Maklár	8 000	2 000	16	3	1 100	1 100
Fiókok összesen	36 000	9 000	72	13	3 300	3 300
Városi központ	—	—	—	3	—	—
Megyei könyvtár	—	—	—	30	meglévő	1 000
Gyermekkönyvtár	—	—	—	4	1 000	1 000
Folyóiratolvasó	—	—	—	2	600	600
Belváros összesen	14 000	3 500	70	41	1 600	2 600
Fiókok és belváros összesen	50 000	12 500	142	52	4 900	5 900

Az anyagi igények távlati tervezésénél mindenkor szükséges, hogy a lehetőségeket figyelembe vegyük. Nincs értelme annak, hogy légvárakat építsünk, viszont senki sem kívánhatja a könyvtárosoktól, hogy tervezésük csak az olvasók számának emelésére vonatkozzék és az olvasók ellátására szükséges új intézményeket ne vegyék figyelembe. Azt hiszem, hogy Eger esetében a 6 millió forintos beruházási igényt 1980-ig számítva, a megvalósíthatóság talaján maradtam.

A hálózat kiépítésével egyidejűleg szükséges elhatárolni az egyes intézményeket profiljuk és funkcióik szempontjából is. E tekintetben a megyei könyvtár mint a terület központi könyvtára vehető számításba. A könyvtár profilját leginkább a német Einheitsbibliothek fogalmával tudnám megjelölni, azaz magasabb szintű tudományos irodalommal is ellátott közművelődési könyvtár. Helyileg feladata lehetne a belváros lakosságának közművelődési szintű ellátása, továbbá az egész városban felmerülő helytörténeti és tudományos igények kielégítése. Működése szervesen kiegészíti a városi kezelésben levő kerületi könyvtárak munkáját. Módszertani, hálózati funkciói a jelenlegi szervezési forma szerint változatlanul fennmaradnak, fenntartó szerve a megyei tanács marad.

A városi kerületi könyvtári hálózat fenntartása a városi tanács feladata. Az egyes kerületi könyvtárak összefogását legcélszerűbben a kb. 3 fővel működő hálózati központ láthatná el, ennek hiányában valamelyik kerületi könyvtár bízható meg a központi funkciók ellátásával (szerzeményezés, feldolgozás, módszertani irányítás). A hálózat profilja a kerületi lakosság közművelődési szintű ellátása, ennek keretében a lakóterület szellemi, társadalmi életének központjává kell válnia. A könyvtárak fő funkciói: a köcsönzés és a helybenolvasás, továbbá a társadalmi élet keretén belül összejövetelek, író-olvasó találkozók, kiállítások megrendezése.

*

Az egri elemzés tapasztalatai azt mutatják, hogy a helyzetfelmérés és a telepítési terv elkészítése nem igényel sok időt. Úgy érzem, hogy a ráfordított idő nem veszett kárba, és a tervek elkészítése után tiszta képet nyertünk a feladatokról olyan területen, amely eddig könyvtári munkánkban bizonyos mértékig háttérbe szorult: statisztikai adataink szerint az állami hálózat olvasóinak 69 százaléka a községekből adódik, a lakosság 39,7 százalékát kitevő városi lakosságra azonban csupán az olvasók 31 százaléka esik. Ezért indokoltnak látszik, hogy a városi könyvtárügy kérdései munkánkban fokozott hangsúlyt kapjanak, és a közeljövőben kidolgozásra kerülő harmadik ötéves tervben ezt a problémakört is kielégítően megoldjuk.

Mezei György

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter a szakszervezeti könyvtárosok II. országos konferenciája alkalmából kiemelkedő könyvtárosi munkájuk elismerésül Arany Tóth Tibornak (Újhegyi Bányauzem, Pécs), Molnár Istvánnak (Nagygombosi Tangazdaság), Horváth Andrásnének (Wilhelm Pieck Vagongyár, Győr), Kószeghy Ferencnének (Sinatelepi Állami Gazdaság), Gergely Istvánnak (SZMT Központi Könyvtár, Szombathely), Bajusz Mihálynak (Bélapátfalvai Cementgyár), Dénes Istvánnak (Textil Szakszervezet Központi Könyvtára, Budapest), Dr. Balássy Zoltánnak (Építők Körzeti Könyvtára, Budapest), Kovács Andornének (Danuvia Szerszámgépgyár, Budapest), Csere Emmának (Országos Közegészségügyi Intézet, Budapest), Kacsor Margitnak (Budapesti Postaigazgatóság) a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT;

Dr. Környei Istvánnak (Állami Vakcinatermelő Intézet, Budapest), Bacsa Józsefnének (Any- és Csecsemővédelmi Intézet, Budapest, XIV. ker.), Csaba

Sándornének (Nagykanizsai Sörgyár), Sudár Istvánnak (Dunai Vasmű Könyvtára), Bánáti Jánosnak (Balatoni Hajózási Üzem, Siófok), Máhr Andrásnak (Éttermi és Büfé Vállalat, Budapest), Szolchányi Mihálynak (Bányász Művelődési Otthon, Salgótarján), Baglyas Katalinnak (Goldberger Textilművek, Budapest), Kiss Józsefnének (Paksi Konzervgyár), Salczer Sándornak (Szerelvényértékesítő Vállalat, Budapest), Cseh Gyulánének (Szolnoki Járműjavító Ü. V.), Csöke Annának (SZMT Központi Könyvtár, Budapest), Lantos Istvánnak (Állami Fodrászat, Budapest), Kócs Kálmánnak (Szombathelyi Járműjavító Ü. V.), Szelcsányi Györgynek (Felsőnyomás Állami Gazdaság), Vigh Jánosnének (Keleti Műszaki Kocsiszolgálat, Budapest), Fekete Lászlónak (Soproni Selyemipari Vállalat), Vitéz Ferencnek (Nyírbátori Növényolajipari Vállalat), Bilinszky Ferencnének (Landler Jenő Járműjavító Ü. V.) MINISZTERI DICSÉRO OKLEVELET ADOMÁNYOZOTT.

Európai nagyvárosok közkönyvtári ellátottsága

A Nemzetközi Statisztikai Intézet „Nagyvárosok statisztikai évkönyve” című kiadványában érdekes adatokat közöl a százezernél több lakosú városok 1960. évi kulturális ellátottságáról. E kiadvány az egészen vagy túlnyomó részben *városi tulajdonban* levő közkönyvtárakkal számol csak, a társadalmi egyesületek vagy magánszemélyek által fenntartott közkönyvtárakat nem veszi figyelembe; közli továbbá a nagy tudományos (egyetemi) könyvtárak könyvtárlományi adatait, ezeket viszont most mi mellőzzük.

A százezeren felüli lakosú városok közül ötvenezerenél több könyv van a közkönyvtárakban (összesen)

Spanyolországban 25 város közül 5-ben, csaknem ötvenezer kötet 3-ban
 Franciaországban 36 város közül 12-ben, csaknem ötvenezer kötet 2-ben
 Olaszországban 31 város közül 10-ben, csaknem ötvenezer kötet 0-ban
 (3 spanyol, 4 francia és 5 olasz város adata ismeretlen)

Európa más országaiban viszont az ötvenezerenél kevesebb közkönyvtári kötettel rendelkező városok mennek ritkaságszámba. Ilyen város az NSZK-ban 54 közül 13 akad, az NDK-ban 11 közül 1 (1 város adata ismeretlen), a négy skandináv országban (Finnországgal együtt) 12 közül egy sincs, Hollandiában 14 közül 2 város tartozik ezek közé. Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, Lengyelország, Jugoszlávia és az NDK 49, százezernél több lakosú városából pedig csupán egynek kisebb a közkönyvtári könyvtárlománya (1 város adata ismeretlen).

Bár nem tudjuk, hogy a szakszervezeti és egyéb közkönyvtárak mennyire ellensúlyozzák a városi közkönyvtárak hiányát, illetve gyengeségét például Olaszországban vagy Franciaországban, kétségtelen, hogy az idézett számok nem dicsérik e latin országok községi kulturális politikáját. Egyes spanyol vagy olasz városokban a számokból elszomorító kép rajzolódik ki:

Város	1 lakosra jutó könyvtárlomány	Könyvkölcsönzés 1000 lakosra	Könyvek forgási sebessége	Tv-vevő 1000 lakosra
Madrid	0,1 kötet	82	0,74	—
Nápoly	0,026 „	14	0,52	93,8
Összehasonlításként:				
Bombay	0,001 kötet	—	1,15	—
Szöul	0,18 „	79	0,47	0,6

Az európai szocialista országok fővárosaira vonatkozó hasonló adatok a következők:

Város	Közkönyvtári könyvtárlomány 1 lakosra	Könyvkölcsönzés 1000 lakosra	Könyvek forgási sebessége	Mozilátogatók	Tv-vevők
				1000 lakosra	
Budapest ¹	0,56 kötet	2492	4,41	21 882	34,9
Berlin (NDK)	0,57 „	2261	3,95	9 093	—
Bukarest ²	2,61 „	2797	1,18	19 168	—
Varsó	1,11 „	885	0,79	14 258	63,2
Szófia	1,02 „	3 413	3,32	22 994	3,5
Prága	1,24 „	4385	3,52	20 596	90,4
Belgrád	0,82 „	1940	2,37	26 060	13,3
átlag	1,13	2594	2,79		

¹ a könyvtárlomány a mikrofilmekkel, plakátokkal stb. együtt értendő

² peremvárosokkal együtt

Érdekes ezt a táblázatot összevetni egy másikkal, amely a tőkés országok egyes kulturált városainak adatait tartalmazza az előbbi rovatok szerint:

Firenze	8,86	528	0,6	37 729	74,1
Róma	0,06	78	1,29	29 970	111,1
Bécs	0,38	1263	3,28	23 300	57,1
Hága	0,54	2285	4,26	9 406	87,1
Stockholm	1,26	4695	2,08	14 308	161,3
Koppenhága	0,86	5064	5,89	14 217	133,2
Helsinki	1,61	5184	3,15	13 173	69,8
Osló	1,26	2620	2,08	14 308	28,4
átlag	1,85	2714	2,76		
Budapest	0,56	2492	4,41	21882	34,9

E táblázatban a könyvtári tekintetben két szélsőséget képviselő Firenze és Róma nagyjából kiegyenlíti egymást. Szembetűnő az északi fővárosok élénk közkönyvtári forgalma. Figyelemre méltó a mozilátogatók és tv-tulajdonosok arányszámának magassága (Hága és Osló kivételével). — A szocialista országok fővárosai — mint a két táblázat egybevetéséből kitűnhet — az említett kulturális mutatók tekintetében már két évvel ezelőtt sem sokban maradtak el a példaképpen felsorolt városoktól, és ismeretes, hogy a fejlődés országainkban (kivált a tv-vevők számában) azóta általában gyorsabb, mint nyugaton.

Megkíséreltünk hasonló összeállítást szerkeszteni néhány iparvárosra vonatkozóan is, a teljesség igénye nélkül, inkább találmásra választott példákkal, amelyek azonban a Keletet is, Nyugatot is képviselik, s mind régi és máig is virágzó iparral rendelkeznek. A táblázat rovatai az előbbiekkal egyeznek.

Düsseldorf	0,26	694	2,61	13 651	130,3
Essen	0,41	1130	2,76	10 512	136,8
Hamburg	0,37	1330 ¹	3,55	14 725	126,0
Clermont-Ferrand	0,13	364	2,81	—	—
Lille	0,17	99	0,58	—	—
Genova	0,47	65	0,14	—	—
Milano	0,98	187	0,19	—	126,7
Belfast	1,15	5820	5,23	—	375,4
Miskolc	0,59	2013	3,43	23 444	10,2
Karl Marx-Stadt	0,67	2501	3,74	12 486	—
Lodz	0,57	1569	2,77	10 000	40,7
Katowice	0,6	2043	3,43	3 900	—
Ostrava	1,35	4339	3,25	17 060	111,8

¹ nyolchavi adat

A mozilátogatási mutatók általában alacsonyabbak, mint az előbbi példaknál (a fővárosoknál), e tény azonban nincs módunk elemezni. A tv-arányszám a tőkés országokban kedvezőbb, ennek okai ismertek. Az angol Belfast kimagasló adatait sajnos nem hasonlíthatjuk össze más angol városokéival, mivel forrásunk azokat nem közli. A számunkra legérdekesebb könyvtári adatok a szocialista országok iparvárosainak élénk könyvtári életéről tanúskodnak, ami azért is figyelemre méltó, mert iparvárosainkban köztudomásúan a nem-városi könyvtárak is széleskörű tevékenységet fejtenek ki. A táblázatban említett 3 nyugatnémet város viszonylag alacsony kölcsönzési mutatóval szerepel, a forgási sebesség mutatója a relative csekély könyvvállományt figyelembe véve veszít értékéből. A két olasz város kis kölcsönzési forgalmával, a két francia iparváros emellett még gyér állományával is, szinte versenyen kívül marad. Az állományt és a forgási sebességet egybevetve, úgy tűnik, hogy a szocialista országok iparvárosaiban a viszonylag nagy közkönyvtári könyvállomány is kevés.

Az itt közölt táblázatokban említett 30 város között két olyan van, amelyben a közkönyvtári kölcsönzési forgalom indexe évi 2000 évi kötet felett, a mozilátogatási index évi 15 000 felett, a tv-index pedig 50 felett van (a mutatókat tízezer lakos után számítva): ez Prága és Ostrava. Ugyanezek a mutatók 1000, illetve 10 000 és 50 feletti értékkel csak Bécs, Essen, Hamburg, Helsinki, Koppenhága, Ostrava, Prága és Stockholm városoknál állnak együtt.

Pályázat

A Szekszárdi Megyei Könyvtár pályázatot hirdet feldolgozó könyvtárosi állásra. Feltétel: felsőfokú képzés és könyvtárosi gyakorlat. A pályázatokat a megyei könyvtár igazgatójához kell benyújtani a közzététel napjától számított két héten belül.

Egy falusi szakszervezeti körzeti könyvtár munkája

A Baranya megyei Bóly község országos hírű állami gazdaság központja. A község és a hozzá tartozó puszták, állami gazdasági üzemegységek kulturális ellátásának megjavítására körzeti művelődési házat szervezett a MEDOSZ. Ez a főhivatású igazgatóval rendelkező művelődési ház nemcsak a község kulturális igényeinek kielégítésével foglalkozik, hanem szervezi és irányítja a népművelési tevékenységet a Bólyi Állami Gazdaság összes üzemében, másrésztől segíti hat tanácsi művelődési otthon munkáját is. A körzeti művelődési házban *körzeti könyvtár* létesült, amely Bólyban a községi könyvtár feladatkörét látja el, az állami gazdaság területén levő települések, üzemegységek könyvtárának pedig körzeti központja.

A BÓLYI KÖRZETI KÖNYVTÁR MEGSZERVEZÉSE

A körzeti könyvtár szervezése úgy kezdődött, hogy 1962 nyarán behoztuk az üzemekből a bólyi központi művelődési házba a könyveket. Eddig a bólyi könyvtárnak 2400 kötetes állománya volt. A nyolc üzemegységből behozott könyvek megfelelő selejtezése ellenére is a bólyi központi könyvtár állománya 4000 kötetre emelkedett. Ezzel sikerült a központban élő dolgozók és az üzemegységek dolgozói számára nagyobb választékot biztosítani, mert a 4000 kötet most már rendelkezésére állt nemcsak a központi település lakosságának, hanem a könyvtári körzet minden olvasójának is.

A KÖRZET KÖNYVTÁROSAI

Mivel a legtöbb helyen nem lakik pedagógus vagy más, hasonló végzettségű ember, aki a könyvtárosi munkát örömmel vállalta volna, meg kellett elégedni azzal, hogy a könyvtáros könyvszerető ember legyen. Ugyanis az üzemegységek többnyire puszták. Van köztük olyan, ahol 600 lakos él, de van olyan is, ahol a lakosság száma csupán 33 fő.

A könyvtárosok felkérését követő héten a bólyi művelődési házban összejöttek a könyvtárosok, hogy megismerjék a központi könyvtárost, megismerjék egymást, szétnézzenek és tájékozódjanak a központi könyvtárban, és megismerkedjenek a könyvtári munka alapkövetelményeivel. Ezen az egy napos találkozón az SZMT vezető könyvtárosa és a körzeti könyvtáros ismertette a letéti könyvtárosok feladatait. Ezen az összeövetelen született meg az a határozat, hogy a letéti helyeken a könyvek üveges szekrényekben a klubokban kapjanak helyet, tekintve, hogy a kis településeken mindenfajta kulturális megnyilvánulásra ott kerül sor. A letéti könyvtár állománya az üzemegység lakosságának számától függően 100—300 kötet legyen. Elhatározták azt is, hogy a központi könyvtár minden másfél hónap letelte után küldjön ki könyveket a körzeti letéti könyvtárakba. Az első könyvszere után azonban kiderült, hogy ez a módszer rossz. Főként olyan könyvek kerültek ki ugyanis az üzemegységekbe, melyek az ottani lakosok érdeklődését nem elégítették ki. Ezért attól kezdve a letéti könyvtárak vezetői mennek a központba, s ismervén a helyi igényeket, maguk válogatnak a központi könyvtár állományában.

A körzetben levő nyolc könyvtáros hathetenként találkozik a központi könyvtárossal. A könyvszere alkalmával kicserélik tapasztalataikat, a szakember tanácsokkal látja el őket, az időközben felmerült kérdésekre válaszol. A központi könyvtáros kötelessége, hogy havonta a helyszínen látogasson meg két letéti könyvtárat, a helyszínen mérje fel az igényeket, és segítse a könyvtáros munkáját. Ez azt jelenti, hogy évente négy alkalommal jut el a körzeti könyvtáros minden letéti könyvtárba. A letéti könyvtárosok pedig évi nyolc alkalommal találkoznak a központi könyvtárban vezetőjükkel. Ezen kívül levélben is érintkeznek a körzeti és a központtal és viszont, évente pedig egy alkalommal egész napos megbeszélésen találkoznak mindannyian Bólyban.

Tehát a találkozási alkalmak száma elegendő ahhoz, hogy a központi könyvtár szakirányítása megfelelő módon érvényesülhessen a körzetben. Ez a szoros kapcsolat az alapja annak is, hogy a központi könyvtár állományának továbbfejlesztése a valóságos igények alapján történjék.

A könyvvállomány gyarapítására a bólyi körzeti művelődési ház évente 23 000 forintot fordít. 20 000 forintot költségvetésben biztosít a fenntartó szerv, a Szakszervezetek Megyei Tanácsa, 3000 forintot pedig a helyi tanács ad könyvtárfejlesztésre. Ez az összeg elég ahhoz, hogy mind a központ, mind a körzet lakosságának szépirodalmi és szakirodalmi igényeit kielégítsék.

A KÖNYVTÁROSOK VERSENYE

Könyvtárosi tiszteletdíjat a körzetben csak a központi könyvtáros kap, mégpedig havi 500 forintot. A körzetben dolgozó letéti könyvtárosok társadalmi munkában látják el feladatukat. A jól dolgozó körzeti könyvtárosok jutalmazásáról azonban a körzeti művelődési ház az állami gazdaság szakszervezeti bizottságával karöltve gondoskodik. Ezért hirdette meg az elmúlt évben a letéti könyvtárosok versenyét. A verseny feltételeit és a jutalmazások mikéntjét a versenyszabályok tartalmazzák.

A verseny 1963. november 1-től 1964. április 15-ig tartott, a díjkiosztásra május 1-én került sor. Az értékelést a szakszervezeti bizottság és a művelődési ház küldötteiből alakított bizottság végezte. A versenyben a legjobb eredményt elért könyvtárosok közül az első 500, a második 400, a harmadik 300 Ft-ot kapott.

AZ EREDMÉNYEK

A körzeti könyvtári munka nálunk több mint egy éves múltra tekint vissza. A körzeti könyvtár megszervezése után az olvasók száma ugrásszerűen megnőtt. Ez annak köszönhető, hogy a letéti könyvtárakba friss anyag került, a kölcsönzési alkalmak rendszeresé váltak. A könyvtárosok igen nagy gondot fordítottak arra, hogy az üzemegységek területén lakó dolgozók szakmai művelődését megfelelő szakkönyvekkel segítsék. Mivel a körzethez tartozó állami gazdasági üzemek szakosítva vannak (Békás pusztán például leginkább lótenyésztéssel és borjúneveléssel, Bárban csak baromfival, Károlymajorban főleg hibridkukorica termesztéssel és mezőgazdasági gépészettel, Sziebert-pusztán főleg szarvasmarhatenyésztéssel foglalkoznak), a letéti könyvtárak könyvállománya is ezekhez az igényekhez igazodik a szakkönyvellátás tekintetében. Igen helyes volt az is, hogy a könyvtárosok megismerték a letéti helyeken folyó ismeretterjesztő tevékenység programját. A letéti könyvtárak működési területén szakmai előadásorozatok indultak. A körzetben hat helyen rendeztek az előadások témájához kapcsolódó könyvekből (8—10 könyv) kis kiállításokat, bemutatókat. Tapasztalatunk szerint ezek voltak a legeredményesebb könyvpropagálási alkalmak, eredményesebbek a hagyományos kiállításoknál.

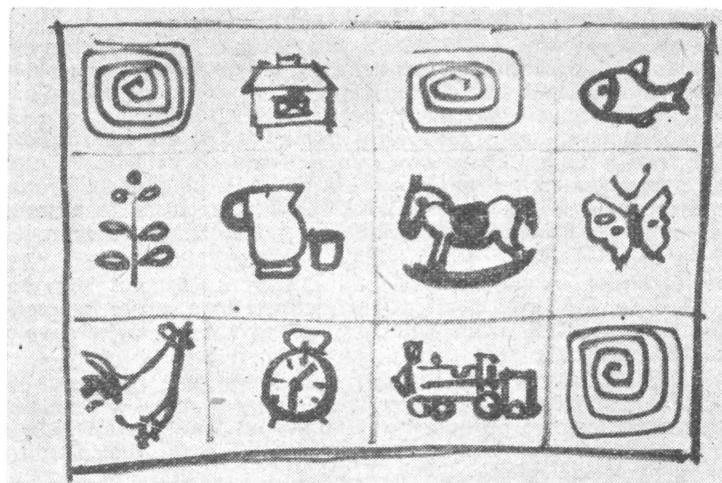
A nyolc letéti helynek összesen 1543 lakosa van, a beiratkozott rendszeres olvasók száma pedig jelenleg 315 fő. Ez a szám elég szép a központosítás előtti évek állapothoz viszonyítva. A körzet kialakítását megelőző években ugyanis csak egy helyen (Izabellaföld) folyt említésre méltó könyvtári munka.

A központi könyvtár könyvállománya napjainkban felül van az ötezer köteten. A központnak, Bólynak 3260 lakosa van. Az itt beiratkozott rendszeres olvasók száma 448 fő.

KÖRZETI KÖNYVTÁR — IGEN

Szente Ferencnek a *Könyvtáros* márciusi számában megjelent cikkére mi csak igent tudunk mondani. Azokban a kis községekben, ahol a lakosság létszáma nem haladja meg az ezer főt, szükségesnek tartjuk a körzeti könyvtári szervezeti formát. Nálunk ez az intézkedés helyesnek bizonyult.

Málik László

Lipták Pál rajzai
gyermekkönyvtár
díszítésére

A KÖNYVTÁRI ÁLLOMÁNYVÉDELEM KÉRDÉSEI

az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács előtt

Olyan kérdéssel foglalkozott az OKDT március 3-i ülése, amely minden, többé-kevésbé nagyobb gyűjteménnyel rendelkező könyvtárat közelről érint, a könyvtári állományvédelem legfontosabb és leg-sürgősebb feladataival: a könyvkötéssel, a restaurálás és konzerválás, valamint az állományvédelmi mikrofilmmezés problémáival. Bár az előterjesztés alapjául szolgáló felmérés főként a nagyobb, régi műzeális anyaggal rendelkező tudományos könyvtárak adatszolgáltatására támaszkodott, élő kérdések ezek a közművelődési könyvtárakban is. Szinte minden megyei könyvtárnak, sőt néhány járási, városi könyvtárnak is van olyan anyaga, amely fokozottabb védelemre, megóvásra szorul, hogy pl. csak a múlt századi vidéki napilapokat, az első kiadásokat, vagy egyéb szempontból műzeális értéket képviselő dokumentumokat említsük. E mellett a rendszeres kötetes minden könyvtárban időről időre megújuló feladat.

Az állományvédelmi, raktározási és mikrofilm szakbizottság alapos felmérő munka és megfontolás alapján készítette el helyzetfeltáró jelentését, és foglalta össze javaslatait a könyvtári állományvédelem legfontosabb kérdéseinek megoldására.

A restaurálás és konzerválás megoldására a szakbizottság központi műhely és kísérleti laboratórium felállítását javasolta az egyes nagy könyvtárakban már működő műhelyek mellett, főként az e tekintetben ellátatlan könyvtárak szükségleteinek megoldására. A restaurálandó és konzerválásra váró kézirat és könyvanyag mennyisége olyan nagy, hogy — a meglévő műhelyek teljesítményeit is figyelembe véve — a központi műhely csak több évtizedes munkával tudja a rá váró feladatokat megoldani.

A könyvkötés ennél sokkal általánosabb, még több könyvtárat érintő probléma. A hátralek itt is igen nagy, főleg a régi gyűjteményekben. A szakbizottság javaslata szerint ezen a könyvtárak házi kötészeteinek fenntartása és fejlesztése mellett, csak kizárólag könyvtári célokat szolgáló központi könyvkötő műhely segíthet. Az állami és szövetkezeti kötésszettek telítve vannak munkával, ezért egyáltalán nem, vagy csak igen hosszú határidőre vállalnak könyvtáraktól munkát. Sok esetben e miatt nem tudják a könyvtárak a kötetésre előirányzott költségvetési összegeiket felhasználni.

A szakbizottság által előterjesztett harmadik probléma az állományvédelmi mikrofilmmezés, amelynek elvégzése főként a gyorsan porladó papírból készült és készülő napilapok, különös védelemre szoruló, még korlátozottan sem forgalmazható könyvtári dokumentumok szempontjából elsőrendű feladat. A szakbizottság erre vonatkozólag azt javasolta, hogy a nagy könyvtárak meglévő mikrofilm laboratóriumait kell erőteljesen fejleszteni és ezeket kell megbízni azzal, hogy megfelelő felosztás alapján, saját könyvtáraik anyagán kívül más könyvtárakét is mikrofilmre vegyék. A tanács ebben az esetben is szükségesnek ítélte központi mikrofilm laboratórium létesítését.

A tanácsülés résztvevői élénk vita keretében foglalkoztak a felvetett kérdésekkel. Több felszólaló vont párhuzamot a könyvtári állományvédelem és a műemlékvédelem között. Rámutattak arra, hogy a könyvtárak régi anyagának megőrzése voltaképpen szintén nem más, mint műemlékvédelem.

Második napirendi pontként a mezőgazdasági dolgozók szakkönyvellátásának kérdéseivel foglalkozott a tanács.

N. R á c z A r a n k a

MIVEL FOGLALKOZNAK AZ OKDT SZAKBIZOTTSÁGAI?

Országos Osztályozási Bizottság

Az egyetemes tízedes osztályozási rendszer állandóan fejlődik, vele az osztályozást végző könyvtárosok csak úgy tudnak lépést tartani, ha a változásokról rendszeresen tudomást szereznek.

Az OKDT egyik szakbizottsága, az Orsz. Osztályozási Bizottság a nemzetközi táblázatoktól eltérő jelzetekre — a régebbi gyakorlattól eltérőleg — ma már nem hoz ún. határozatokat, hanem csupán a felmerült problémákat, tehát a táblázatokból

hiányzó vagy a nem megfelelő helyen szereplő fogalmak osztályozására, jelzetelésére vonatkozó, beküldött javaslatokat bírálja felül és alakítja ki belőlük az FID központi osztályozási bizottságához felterjeszhető javaslatot. Az elmúlt néhány év során az ETO fejlesztéseit tartalmazó FID-kiadványban (P-notes) jónéhányszor fogadtak el és tettek közzé az OOB-től beérkezett magyar javaslatokat, pl. a mezőgazdasági szakosztály különböző talajművelési kérdésekben tett javaslatait.

A tizedes osztályozás bizonyos szerkezeti hibái, valamint a tudomány és technika gyors fejlődése következtében néhány éve erősen meggyorsultak a reformmunkálatok a FID keretében. Egyes szakokat teljesen átdolgoztak a szakirodalom és a tudomány korszerű követelményeinek megfelelően. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok részvételével 1959-ben Budapesten megtartott FID osztályozási konferencia óta mélyreható reformok indultak meg a 3 Társadalomtudományok főosztályában is, éppen abban a főosztályban, amely a szocialista országok osztályozási gyakorlatában különösen sok problémát okozott. Egyes osztályok és alosztályok felülvizsgálata (32 Politika, 331 Munkaügy stb.) már megtörtént. Előreláthatólag a 33 Közgazdaság szak és a 37 Pedagógia szak is a szocialista fogalmak jobb osztályozására alkalmas, új átdolgozásban jelenik meg. Megemlítendő, hogy a Nyelvtudomány szak a 4 főosztály felszabadítása érdekében rövidesen átke-
rül a 8 főosztály élére. Ennek címe tehát Nyelvtudomány, Irodalomtudomány, Szépirodalom lesz. Amint a reform jogerőre emelkedik, ezt a változást, melyet annak idején már Szabó Ervin — bár más módon — megvalósított, a magyar könyvtárosokkal is ismertetni fogjuk.

Az ETO fejlődése időszakonként új kiadások közreadását teszi szükségessé. Az ETO táblázatok új magyar nyelvű kiadása annál inkább sürgető feladat, mivel az 1958-as kiadás már régen nem kapható. A kiadás iránt megnyilvánuló igényt az OOB felmérte és megkezdte az új korszerű magyar középkiadás előkészítését. Az új kiadás kézírata, mely a rendszer feilestését 1963. december 31-ig veszi figyelembe, elkészült és hamarosan nyomdába kerülhet. Megjelenésére egy éven belül lehet számítani. Az új kiadás előkészítése után az OOB biztosítani kívánja a kötethez szükséges pótlások és kiegészítések rendszeres közreadását is, hogy a kiadás hosszabb időn át jó munkaeszköze maradjon a könyvtáraknak.

Az Orsz. Osztályozási Bizottság szívesen fogad minden olyan javaslatot, amely a tizedes osztályozás szerint jelenleg nem osztályozható, vagy nem megfelelően osztályozható fogalmakra, vagy a rendszerben való elhelyezésükre, jelzetelésükre vonatkozik. A javaslatokat az OOB titkárának (dr. Babiczky Béla, ELTE Könyvtártudományi Tanszék, Bp. V., Pesti Barnás-u. 1.) lehet megküldeni (By)

Képzési és továbbképzési szakbizottság

Hosszabb szünet után február—március hónapokban megélenkült a szakbizottság munkája. Február 18-i ülésén megtárgya-

lásra került a „Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az állam alapítástól 1849-ig” c., dr. Kovács Máté összeállításában, az ELTE Könyvtártudományi tanszéke által szerkesztett, egyetemi oktatási segédletként használt mű, továbbá a tanszék jegyzetere a következő évekre. A fenti művel kapcsolatban a hozzászólók közül többen sürgették a befejezett tartalmú kötet megjelentetését. A jegyzeterv felépítésével a szakbizottság egyetértett. — A február 25-i ülés a középfokú könyvtáros tanfolyam két jegyzetével, a március 17-i pedig „A könyvtárosok szakmai továbbképzése” c. előterjesztéssel foglalkozott. Ez utóbbival kapcsolatban a szakbizottság megállapította, hogy a tervezet teljesíthető követelményeket támaszt, és alkalmas arra, hogy a továbbképzést egységes elvi alapokon rendezze.

Könyvtárigazgatási szakbizottság

A szakbizottság február 18-i ülésének napirendjén az 1964. évi munkaterven kívül két fontos kérdés szerepelt: 1. A vidék szakkönyvtári ellátása, 2. A közművelődési könyvtárak elhelyezési és berendezési irányzásmai. Az első napirendi pont anyaga dr. Csúry Istvánnak: „A vidék szakkönyvtári ellátásának néhány kérdéscről” c. tanulmánya volt. A szakbizottság úgy határozott, hogy a vitaindító tanulmány és az elhangzott hozzászólások alapján kialakított állásfoglalását az OKDT elé terjeszti. — „A közművelődési könyvtárak elhelyezési és berendezési irányzásmai” c. összeállítás a Könyvtári Figyelőben fog megjelenni.

Gyermek- és ifjúsági szakbizottság

A szakbizottság kétszer ült össze az elmúlt időszakban. Uléséinek napirendjén a gyermek- és iskolai könyvtárakat érintő különböző kérdések szerepeltek, köztük a legfontosabb a gyermek- és iskolai könyvtárak elhelyezésére, berendezésére, az olvasók ellátottságára vonatkozó normák kidolgozása, továbbá az 1964-ben újból megrendezendő gyermekkönyvtárosi tapasztalatcsere. (R)

Könyvtártudományi és kiadványi szakbizottság

A magyar szocialista könyvtárügy fejlődése, s a könyvtárakban folyó sokoldalú és bonyolult tevékenység egyre sürgetőbben írja elő az eddigi eredmények számbavételét és tudományos elemzését, s minden olyan jellegű kutatómunkát, amely a további fejlődés tudományos megalapozását s a könyvtári gyakorlat elméleti alátámasztását segíti. Ilyen jelen-

tőségű eredmények eléréséhez a könyvtártudományi kutatómunka tervszerű, központi irányítására van szükség. Ezt felismerve állított össze az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács könyvtártudományi és kiadványi szakbizottsága és adott ki a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya 1962 decemberében „A könyvtártudományi kutatások 1963/65. évi programja. Pályázati felhívás” címmel kutatási tematikát. (Ld. *Könyvtári Figyelő* 1962. évf. 9—10. sz.) E program már az elmúlt, 1963. évi kutatási témák megoszlásán és a könyvtártudományi pályázatra érkezett pályaművek színvonalán is éreztette hatását.

A Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó könyvtárak közül 1964-re 15 jelentett be összesen 111 kutatási témát. Ezek közül 57 országos jelentőségű, 28 helyi jellegű könyvtártudományi téma, 26 pedig valamely más szaktudomány körébe tartozó, nem könyvtártudományi kutatás. Az 57 országos jelentőségű könyvtártudományi témából 46 szerepel az 1963/65. évi kutatási programban s közülük 19 pályázatra is kitűzött kutatás egyben. A bejelentett témákat az OKDT könyvtártudományi és kiadványi szakbizottsága megtárgyalta s véleményezése alapján a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztálya jóváhagyta és kidolgozásukra munkaidőkedvezményt engedélyezett. (A jóváhagyott 1964. évi kutatási témák jegyzékét a kutató nevének és munkahelyének feltüntetésével a *Könyvtári Figyelő* 1964. évi 3. száma közli.)

A bejelentő könyvtárak és különösen a bejelentett témák között feltűnően kis számmal és kedvezőtlen arányban szerepelnek a közművelődési könyvtárak. 11 tudományos, egyetemi és szakkönyvtár osztozik a 111 kutatási témából 102-ön s 4 közművelődési könyvtárra mindössze 9 téma jut. Az alábbi közművelődési könyvtárak jelentettek be kutatási témát: Somogyi Könyvtár, Szeged (4), Megyei Könyvtár, Veszprém (3), Jókai Könyvtár, Pápa (1) és Városi Könyvtár, Debrecen (1). Ezek az adatok nem tükrözik reálisan vidéki közművelődési, elsősorban megyei könyvtáraink dolgozóinak tudományos kutató tevékenységét. A könyvtárak évkönyveiben, a különféle helyismereti és egyéb kiadványokban számos színvonalas, fontos kutatásokról valló írás jelenik meg lépten-nyomon. Éppen ezért fontos lenne, hogy a továbbiakban ezek a könyvtárak is, — s azok is amelyekben eddig nem folyt tudományos kutatás. — bekapcsolódjanak az országos kutatómunkába és munkáikkal résztvegyenek a pályázatokon. Jövő esztendőre, a felszabadulás 20. évfordulójára aktuális feladatként kínálkozik számukra megyéjük, városuk, vagy járásuk húszéves könyvtári fejlődésének feldolgozása. Az OKDT a magyar közművelődésügyi könyvtárügy felszabadulás utáni eredményeit sokoldalúan bemutató, reprezentatív tanulmánykötetet kíván kiadni az évfordulóra s ennek megvalósításához elsősorban számít a vidéki könyvtárosok írásaira. (F. G.)

Megjelent a *Könyvtári Figyelő* 1964. évi 1—2. száma

A *Könyvtári Figyelő* 1964. évi 1—2. összevont száma tájékoztatást ad az 1963-as magyar könyvtárépítkezésekről. Külön beszámolóban ismerteti a Magyar Tudományos Akadémia új könyvtári épületére kiírt tervpályázat eredményét. Közli az 1964-es országos bibliográfiai előterv összeállítása kapcsán nyert tapasztalatokat.

Külföldi szakirodalom alapján tájékoztatást ad a természettudományos és műszaki irodalom egyik jellegzetes sajátosságáról, az ún. „felezési időről”. Közli az ilyen irányú magyar vizsgálatok eredményét is.

A szovjet könyvtárosok képzéséről és továbbképzéséről számol be a múlt év végén kint járt magyar delegáció tapasztalatai alapján, függelékként az utóbbi években a kérdésről megjelent fontosabb könyvek és folyóiratcikkek bibliográfiáját adja.

Részletes ismertetést közöl az olasz könyvtártudományi bibliográfiáról, valamint különböző külföldi könyvtártudományi folyóiratok cikkeiről.

A folyóiratszám terjedelmre és talán jelentőségére is leglényegesebb cikke a KMK 10 községben végzett vizsgálatának eredményeit közli. A vizsgálat során elemezték a könyvtárak állományának összetételét, a könyvtári olvasók és a községek lakosságának életkor, műveltség, foglalkozás szerinti arányát, a kölcsönzött művek összetételét és az állomány kihasználtságának fokát.

A *Könyvtári Figyelő* új számát a Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyarapodásának jegyzéke és az újabb könyvtártudományi fordítások jegyzéke zárja le. (—)

LÁTOGATÁS EGY AMERIKAI EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN

Alkalmam nyílt látogatást tenni a Library University of Pennsylvania-ban, a philadelphiai egyetem központi könyvtárában. Ez amerikai viszonylatban a város szívében van, olyan „közel” mindenhez, hogy a szükösebb anyagi viszonyok között élő egyetemisták naponta gyalogosan teszik meg az utat oda-vissza.

A campuson (az egyetem területét nevezik így) fekvő 6 emeletes épület kívül-belül impozáns látványt nyújt. A könyvtár központja a campuson levő 25 tanszéki könyvtárnak is. A modern palota és az előtte elterülő széles park a környező régi egyetemi épületekkel együtt a jelent és múltat ötvözi egybe.

Az intézmény mai nevét Charles Patterson van Pelt-től kapta, aki a két éve felépített új könyvtárépület költségeihez — 19 éves korában elhunyt egyetemista fiának emlékére — 5 millió dollárral járult hozzá. Maga a könyvtár 1749-ben Richard Jackson könyvadományából jött létre. Richard Jacksont a korabeli Londonban „Omniscient Jackson”-nak, azaz mindentudó Jacksonnak nevezték. Ugyanabban az évben a könyvtár állományát Franklin Benjámín, mint a könyvtári válogató bizottság feje, számos újabb könyvvel gyarapította. A tudományt kedvelő nagy nevek között szerepel még XVI. Lajos francia király is, aki 1784-ben 100 kötetet küldött ajándékba a philadelphiai könyvtárnak.

Az állománygyarapítás nagyrészt vásárlás révén történik. A kiadóvállalatok megküldik a könyvtárnak az újdonságok jegyzékét. Ezek nagyformátumú könyvek, amelyeket a későbbiekben a könyvtár reference szolgálatában is felhasználnak. A jegyzékekből azután válogató bizottság jelöli ki a beszerzendő könyveket, figyelembe véve a könyvtár tanulmányi jellegét. Az olvasói megrendelések a rendelkezésre álló szabványkarton-nyomtatványon ötrténnek. Ezeket az olvasók kitöltik, és egy dezideráta szekrénybe dobják. A megrendelő karton lesz az alapja a későbbi, végleges katalóguscédulának. Erre ugyanis rávezetik mindazokat az adatokat, amelyekre a feldolgozás közben szükség van. Tehát a könyv számát, decimális jelzetét, valamint azt, hogy hány darab van belőle, s ebből mennyi kerül

a hálózati tanszéki könyvtárakba, illetve mennyi marad a központban. Ezeket a kartonokat, mint ideiglenes címléírást a szolgálati katalógusba helyezik, majd a könyv végleges feldolgozása után kicserélik a kész katalóguscédulával. Leltárkönyvet nem vezetnek; a könyvbe behelyezik a rendelőlapot és a számlát, ezután küldik további feldolgozásra. Egyidejűleg a könyvre is ráírják a jelzetet, amely a szakrendi-betűjeles rendszeren alapul.

A könyvtár állománya 1 830 000 könyvtári egység (a periodikákkal és folyóiratokkal együtt). Magyar vonatkozású kiadványaik közül az „Acta”-kat (mint pl. az „Acta Chimica”), a Tudományos Akadémia kiadványait és a Központi Statisztikai Hivatal évi közleményeit sikerült fellelnem.

Az állomány az egyetemi kötelező irodalmon kívül a különböző tudományágak anyagát tartalmazza, például a műszaki tudományokon kívül társadalomtudományi, művészeti, szépirodalmi könyveket és még sok egyéb más tudományos, illetve népszerűsítő művet találhat az olvasó. Orosz nyelvű könyvük is nagy számmal van. Különösen a szovjet matematikai tárgyú könyvekről nyilatkoznak nagy elismeréssel.

A könyvtár régiségeket is tartalmaz. Ilyen pl. a *Furness Library* nevű különgyűjtemény, Horace Howard Furness, aki a *Variorum Shakespeare* első szerkesztője volt, halála után magángyűjteményét — amelynek anyaga az amerikai polgárháború idejéből származik —, valamint a Shakespeare-nek forrásmunkául szolgáló művek gyűjteményét a könyvtárnak adományozta avval a kikötéssel, hogy könyvein kívül egész könyvtárának berendezését is mindenestül telepítsék át lakásából. A könyvtár külön termet építtetett e gyűjtemény elhelyezésére. A *Furness Library* értékes könyvein kívül külső formájában is igen mutatós. *Furness* könyvtárának berendezését az oxfordi *Merton College Library*-ról mintázták, amely egyik legjellegzetesebb példája a középkori angol könyvtáraknak.

Hasonló régi gyűjteményt találunk a *Charles Lea Library* anyagában is — ezt ugyancsak a könyvtár épületén belül he-

lyezték el —, amely java-
részben a középkori egyház-
történelemmel foglalkozó
(inkvizíció, templomtörté-
net, kánonjog stb.) művek-
ből áll.

Az *Edgar Fahs Smith*
különgyűjtemény a kémia
és alkímia történetét öleli
fel.

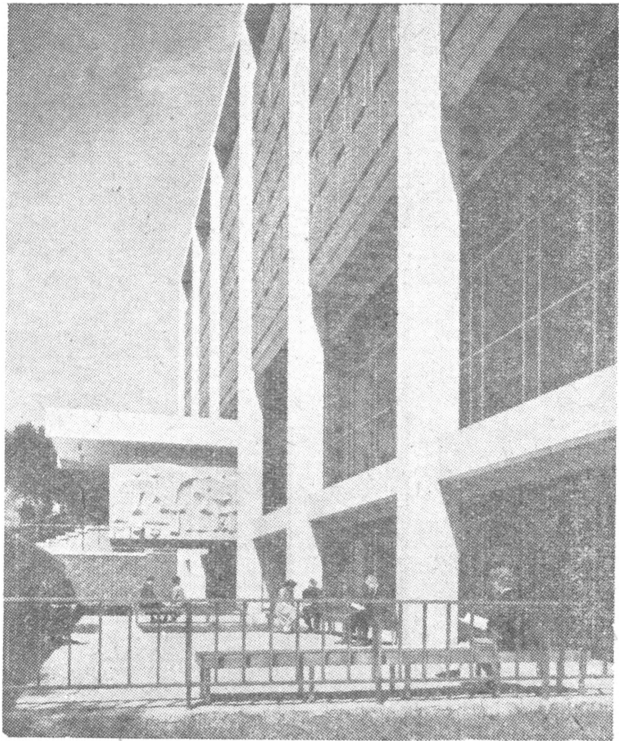
A selejtezni kívánt köny-
veket nyitott tárlókban,
asztalokon helyezik el, ezek
pár centes áron megvásá-
rolhatók. Így természetesen
sok könyv „elvész”, azon-
ban a könyvtárosok szavai-
ból úgy vettem ki, hogy ezt
nem is bánják, mert a ré-
szükre szükségtelenné vált
könyvek kevesebb admi-
nisztrációval „cserélnek
gazdát”.

A könyvtár olvasói fő-
ként egyetemisták, azonban
szép számmal látogatják
mérnökök, kutatók és más
tudományos dolgozók is. A
kutatók részére külön kut-
atói helyiségek állnak ren-
delkezésre, ellátva válaszfal-
las íróasztalokkal.

A könyvtár az olvasók ré-
szére a legtöbb napon reggel 8⁴⁵-től éjjel 12
óráig tart nyitva. Pénteken a zárási idő es-
te 10 óra, a nyári időnyben minden nap 9
óráig, illetve szombaton 5 óráig tartanak
nyitva. A kívánt könyveket részben köl-
csönzik, részben helyben olvasásra bo-
csátják az olvasók rendelkezésére. A köl-
csönzési idő négy hét. A szabadpolcos ol-
vasás részére külön termet rendeztek be.
Egyes könyvek csak helyben olvashatók,
vannak olyan könyvek is, amelyeket csak
éjjelre kölcsönöznek ki. Be nem kötött
folyóiratokat 4—5 napra kölcsönöznek.

A tájékoztató szolgálatban sokféle kézi-
könyv, statisztikai adattár, lexikon, bib-
liográfia, folyóiratindex, enciklopédia áll
az érdeklődők rendelkezésére. Ez a föld-
szintet hívják: az első emeleten) a bejá-
ratnál van, s így megkönnyíti a könyv-
tárba lépők részére a felvilágosítást és tá-
jékoztatást.

A katalógusterembe önműködő szállító-
szerkezet vitt fel bennünket. Itt van a szer-
zői, címszó, és tárgyszókatalógus. Mind-
ezek szótárkatalógus formájában is fellel-
hetők. A legfelső emeleten külön központi
katalógus van, amely nyilvántartja Phi-

A könyvtárepület hátsó frontja

ladelphia valamennyi könyvtárának, val-
lamint a város környékén működő összes
könyvtárnak az állományát, megkönny-
nyítve ezzel a környező könyvtárak anya-
gának felkutatását. A rendkívüli nagy tá-
volságokra való tekintettel ez a könyvtári
szolgáltatás náluk különösen fontos.

Külön könyvkötészeti osztályuk van,
azonban a kötendő anyagot könyvkötő
vállalatoknak adják ki, és csak az ezzel
járó gazdasági és adminisztrációs, vala-
mint ellenőrzési munkákat látják el.

Szabadpolcos olvasótermükben nem lát-
tam olvasótermi felügyelőt. Kérdésemre
azt válaszolták, hogy így valóban több
könyv vész el, ez azonban csak elenyésző
összeg az erre a célra külön alkalmazott
könyvtári dolgozó fizetéséhez képest.

„A könyvtár rendje” című táblán töb-
bek között arra is felkérlik az olvasókat,
hogy a bútorok épségének megóvása vé-
gett lábukat ne tegyék fel az asztalra.
Ezt a felhívást az olvasók nem veszik na-
gyon komolyan, erről a termen áthaladva
magam is meggyőződhettem. Érdekes
pontja a szabályzatnak, hogy nőolvasók
pantallóban nem látogathatják a könyv-
tárat. *Patakyné Jesch Margit*

A fölőspéldányok begyűjtése

A Könyvtáros 1963. évi márciusi számának 134—135. oldalán Horváth Viktor tájékoztatta a könyvtárosokat arról, hogy a *Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztó Osztálya* igen fontos vállalkozásba fogott: megkezdte a közművelődési könyvtárak fölőspéldányainak országos begyűjtését és rendezését. Szólt az anyag mennyiségéről, tartalmi és formai megoszlásáról, ismertette a rendezés elvi szempontjait. A munka megkezdése (1963 január) óta több mint egy esztendő telt el, és — úgy véljük — nem lesz érdektelen számot adni arról, hogy mi történt ez alatt az idő alatt? Milyen eredmények születtek? Mennyire váltak be terveink, mit tapasztalunk?

Az 1963. év a közművelődési könyvtárak és a Könyvelosztó kapcsolatában igen fontos év volt. A közművelődési könyvtárak szempontjából azért, mert megkezdődött (egyrésznél már be is fejeződött) a súlyos teherként hordott fölőspéldány-anyag intézményes felszámolása, és a lebonyolítás két évre tervezett ideje alatt a közművelődési könyvtárak valamennyi fölőspéldányuktól megszabadulhatnak. A Könyvelosztó számára pedig hatalmas erőpróbát jelentett tervszerűségben, szervezettségben és teljesítményben egyaránt. Bebizonyosodott, hogy a körültekintő, a legapróbb részletekre menő tervezésre, a mélyreható elemzésre és a tervek gyakorlati megvalósítását rögzítő szabályzat elkészítésére fordított idő nem hiábavaló, mert így sikerült a munka során felmerült igen nagy nehézségeket legyűrni.

A Könyvelosztó 1962 májusában a Könyvtári Minősítő Bizottság javaslata alapján és a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának utasítására felmérést végzett, melynek során 138 közművelődési könyvtár jelentette be fölőspéldányait, közel másfélmillió darabot.

Az 1963. év folyamán a Könyvelosztó átvett és feldolgozott:

a tanácsi könyvtáraktól	384 000
a szakszervezeti könyvtáraktól	190 167
egyéb könyvtáraktól	30 669
és a Könyvelosztó régi anyagából (már korábban szállított anyag)	38 598
<hr/> Összesen:	643 434 db-ot,

a bejelentett mennyiség 44%-át.

Az átvétel egyben azt is jelenti, hogy ez a nagy mennyiségű anyag a rendezési szabályzat előírásai szerint feldolgozásra került.

A beérkezett könyveket a Veszprémi Megyei Könyvtár, a falusi könyvtárak törzsállományjegyzékei és az iskolai ifjúsági, illetve nevelői könyvtárak törzsananyagjegyzékei alapján készült katalógus segítségével azonosította a Könyvelosztó. A katalógusban nem található műveket (7539 db-ot) külön bizottság bírálta el abból a szempontból, hogy közművelődési könyvtári használatra korlátozás nélkül, korlátozottan alkalmas-e, vagy egyáltalán nem alkalmas. Ily módon a hasonlítás alapjául szolgáló katalógus állandóan alakul és bővül. A begyűjtött anyag rendezése nagyon sok anyagmozgatással jár. Az átvételtől a belső anyagmozgatáson át a külső raktárba való szállításig minden egyes könyvet *átlagban* nyolc-tízszer kell kézbe venni, ami a 643 434 db esetében, bizony nem csekélység. Meglehetősen pontos becslés szerint több mint 240 000 kg könyv ismételt mozgatásáról van szó! A további felhasználásra félretett könyveknek külső raktárakba történő szállításához a Könyvelosztó gépkocsija 208 fordulóval 2576 km-t tett meg, és 132 100 kg-ot szállított.

Mivel nem mindig érkezett meg határidőre a könyvtáraktól a fölőspéldány-küldemény, kénytelen volt a Könyvelosztó a folyamatos üzemeltetés biztosítása érdekében átvenni olyan könyvtárak fölőspéldányait is, amelyek az 1962. évi felméréskor elmulasztották a bejelentést.

Elég sok, 33 könyvtár szállított, a felméréskor bejelentett mennyiségnél többet, 146 661 db-ot. Mentségükre legyen azonban ezeknek a könyvtáraknak, hogy egyrészt nem is olyan könnyű a becslés, másrészt a felméréstől az átadásig eltelt időt is nyilvánvalóan felhasználták fölőspéldányaik kivonására.

Akadtt természetesen olyan könyvtár is, amelyik kevesebbet küldött, mint amennyit a felméréskor bejelentett. Tizenhárom ilyen könyvtár volt, és ezek 40%-kal kevesebbet, mint bejelentésük szerint kellett volna. A csökkenés sokféle indoka

között legfontosabbnak és valóban méltánylandónak tartjuk azt a magyarázatot, hogy fölüspéldányaikat válogatásra átengedték a helyi könyvtáraknak, elsősorban az iskoláknak. Ez a jó kezdeményezés követendő példa.

Már tettünk említést a késedelmes küldésről, szót kell ejteni azonban arról is, hogy 9 könyvtár egyáltalán nem küldte be a határidős felszólításra fölüspéldányait, természetesen valamilyen akadályra hivatkozva. Hangsúlyozni kell azonban, hogy bármiféle kifogás mindkevésbé állja meg a helyét, mert minden közművelődési könyvtár jó előre tudja és tudta, hogy fölüspéldányainak átvételére előbb-utóbb sor kerül, arról nem is beszélve, hogy elsősorban maguknak a könyvtáraknak érdekük, hogy ettől a felesleges tehertől megszabaduljanak.

A Könyvelosztó sem tudja munkáját szervezetten végezni és határidőre befejezni, ha ehhez a segítséget a leginkább érdekeltektől nem kapja meg.

Az átvett fölüspéldányok összetételét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az előzetes felméréshez viszonyítva lényeges eltérések mutatkoznak. A társadalmi és politikai irodalom az előzetes felmérés szerint 27,6%-ot tett ki országosan, az évi átvétel azonban még az 5%-ot sem éri el, melynek az a magyarázata, hogy e kiadványfajtáknak nagyrészt formai jegyek alapján már eleve kiszűrték. Megváltozott a szépirodalmi és ifjúsági művek aránya is: az országos felmérés szerint 38,8%-ot tett ki ez a kategória, viszont az egy évi átvétel eredménye csak 27,4%-ot mutat. A szakirodalom 33,6%-ra rúgott, most sokkal több: 45,7%.

A Könyvelosztó az átvett mennyiség 18,69%-át tartalékolta, a többit kiselejtezte. Az ipari felhasználásra adott anyag 108 710 kg-ot tett ki, ami megfelel kb.449 000 db-nak. Ez ékesen bizonyítja, hogy elsősorban a kisebb terjedelmű nyomtatványok, főként a brosúrák kerültek selejtezésre. A beérkezett fölüspéldányok állapotukat és tartalmukat is tekintve általában lényegesen jobbak a vártnál. Bizonyíték rá, hogy formai jegyek (állapot) alapján az átvett anyagból 23,5%-ot adhatott át a Könyvelosztó ipari felhasználásra, ami lényegesen kevesebb a tervezett mennyiségnél. A könyvek jó állapotban vannak, s ennek az a magyarázata, hogy a könyvtárak — helyesen — az egyáltalán nem, vagy alig forgalmazott anyagukat küldik be fölüspéldányként. A beérkezett és feldolgozott anyag nemcsak mennyiségileg több, hanem minősége is lényegesen jobb a vártnál. Számszerű bizonyítéka ennek, hogy az anyag közel 20%-át tartalékolhatta a Könyvelosztó, és a feldolgozás során katalógusainak kiegészítésére 9800 címfelvételet kellett készítenie.

Az 1963-ban átvett és feldolgozott fölüspéldányok összetételében megyénként lényeges eltéréseket észleltünk. Ez magyarázza a szükségessé vált címfelvételek nagy számát is. Felhívja azonban a figyelmet arra is, hogy — amint ezt már eleve feltételeztük — az egyenetlen elosztás következtében nagy szükség van a Könyvelosztó „közlekedőedény” szerepére, amit az leghatásosabban ilyen nagyarányú, országos akció keretében láthat el.

1963-ban teljesen felszámolták a fölüspéldányokat Baranya, Fejér, Komárom, Nógrád, Szolnok és Veszprém megye területén, valamint a szakszervezeti szakmai központok könyvtárai közül az Egészségügyi, Élelmezézipari, Közalkalmazott, Postás és Vegyipari szakszervezet könyvtárainál. Nem fejeződött be a fölüspéldányok begyűjtése Békés, Pest, Vas és Zala megyéből, mert egyes járások vagy az SZMT nem küldte be még fölüspéldányait.

Végül is összefoglalásul elmondhatjuk, hogy a Könyvelosztó dolgozói, akikre ennek a nagy munkának elvégzése hárul, jó munkát végeztek a közművelődési könyvtári hálózat érdekében. Nagy munka van azonban még hátra, mert 1964-ben több mint 800 000 kötet vár átvételre. Hogy ez a munka zökkenőmentesen és határidőre befejeződhessen, a könyvtáraknak be kell tartaniuk a fölüspéldányok beküldésére kapott határidőt.

A Könyvelosztó, miközben még javában végzi a közművelődési könyvtárak fölüspéldányainak átvételét, máris hozzakezdett a tudományos és szakkönyvtárakban levő fölüspéldány anyag átvételének és feldolgozásának előkészítéséhez. A Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának útmutatása szerint már folynak az előmunkálatok, hogy 1965-ben ez a nagyjelentőségű országos akció is megindulhasson. Ez a munka az érdekelt könyvtárak és anyaguk differenciáltsága miatt is sokkal bonyolultabbnak, sokkal nehezebbnek, a jelenleginél még munkai igényesebbnek ígérkezik.

Kostyál István

Fények a faluban

Az első világháború előtt történt: Móricz Zsigmond meglátogatta Barsendrén sógorát, Petrenka Pál körjegyzőt.

Híres község volt ez hajdan. Három községből alakították ki: Nagyendréből, Kisendréből és Derezslyénből.

De Endréd vármegyének csúfolták.

A lombos fák között számos nemesi kúria húzódott meg, s ezek dzsentrí lakóiból kerültek ki a tekintetes vármegye hajdankori vezető urai. Ezért ragasztották rá a falura az Endréd vármegye nevet.

Móricz Zsigmond „Endréd vármegyéből” jövet Léván, a kávéházban nagy lelkesedéssel beszélt arról, hogy mit látott ott.

A falusi szatócs ablakában a Nyugat egy példányát!

A Nyugat egy faluban, a kúriák árnyékában szerényen megbúvó szatócsboltban! (Tudjuk, hogy a Nyugat nem a kúriák lakóinak irodalmi izlését szolgálta.)

Nagy okom van arra, hogy ezt a hajdani epizódot most felidézzem. Én is nagy lelkesedéssel beszélhetek arról, amit Dunavecscén a földművesszövetkezet könyvesboltjában láttam.

Épp akkor tértem be oda, amikor egy parasztasszony hóna alá szorítva a Világtörténet c. sorozat frissen megjelent súlyos kötetét, kilépett az ajtón.

A tíz kötetes Világtörténet testes példánya parasztasszony kezében olyan szokatlan látvány volt, hogy nem tudtam megállni szó nélkül.

Talán valamelyik könyvtárnak viszi a könyvet? Dehogy — válaszolja a könyvesbolt vezetője — a fiának veszi.

— És ki a fia? — vallatom tovább.

— Itt dolgozik a tsz-ben. Már egész kis könyvtárat gyűjtött össze.

A statisztika szerint a legnagyobb könyvvásárló az értelmiség, majd a munkások következnek, s hátul kullognak a parasztok.

A Könyvtáros egyik múlt évi számában megírtam, hogy a hartai tanácselnök kérdésére, vajon olvassák-e könyvtárunkban a Világtörténetet, azt válaszoltam, hogy még nem, de a könyvtáros „radarkészüléke” jelzi, hogy ez az idő nincs messze.

Bizonyára érdemes figyelni arra, hogy a hatalmas, sorozatos művet, a Világtörténetet, egy fiatal termelőközvetkezeti parasztember meg akarja, és — ami talán ebben az esetben még fontosabb — meg is tudja venni.

Én az „akar”-ban látom annak a fénynek a felvillanását, amely a homályból bontakozó új falura és a benne alakuló új parasztra jellemző.

Ezért ítélem szükségesnek ezt a könyvvásárlást közhírré tenni.

Mennyire örült volna Móricz Zsigmond ennek a vásárlásnak, mint ahogy életében örült, amikor egy Bars megyei faluban találkozott a Nyugat-tal!

Azt gondolom, hogyha itt, Petőfi földjén akadt egy, talán másutt is akadt egy vagy talán több ilyen eset is, csupán elkerülte a felfedezést, amint hogy én is csak véletlenül bukkantam rá.

A dunavecsei könyvesbolt után tekintünk be egy pillanatra a hartai községi könyvtárba, ahol most bontogatja szárnyait egy leendő erdőmérnök és egy motorszerelő.

SZATMARI TIBOR ált. isk. VIII. osztályos tanulóval, a József Attila olvasómozgalom aranyjelvényesével beszélgettem olvasmányairól. Közben munkám akadt, azt mondtam hát neki, írja le, amit mondani akar, vesse papírra, hogy miért olvas olyan sok természet-leírást.

Minden csiszolás nélkül itt adom a választát:

„Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról.

Móczár László: Képes állatvilág I—II.

Jávorka — Csapodi: Erdő mező virágai.

E könyvek olvasása részben elősegítette, hogy az állatokkal és növényekkel foglalkozó pályát válasszam. Ezért választottam az erdőmérnöki pályát. E könyvek olvasása közben arra gondoltam, hogy a természetkutatók mennyit fáradság, kitartás árán ismerték meg a természet gyönyörű csodáit. Elragadó

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER, Alkotmány u. 7. Tel: 16-30

például az, hogy Herman Ottó milyen szépen tudta leírni egy bizonyos madár alakját, élete módját. Még az állatok, madarak nyelvét is megértette. Talán el sem lehet képzelni egy tájat madár és állat nélkül. Ahol nem hallik a madár dala, ott még az élet is béna. Talán nincs is szebb annál, amikor egy ember megfigyeli a madarak játékát. Hogyha a kis szerény könyvtár nem létezne, nem is kerültem volna ilyen közel a természethez. Ezek után nyugodtan idézhetem Petőfi szavait:

„Oh természet, oh dicső természet
Mely nyelv merne versenyezni véled.”

VÖRÖS KÁROLY, aki szintén nyolcadikos és szintén a József Attila olvasó-

mozgalom aranyjelvényese, a minap Ternai: Korszerű gépkocsijavítás című művét választotta kölcsönzésre. (Ahol olyan sok autó van, mint Hartán, elkél ilyen könyv — gondoltam, amikor megvásároltam.)

Azt kérdeztem mókásan a fiúktól: Talán már ti is autót vettetek?

— Nem vettünk, de motorszerelőnek készülök, ezért akarom a könyvet áttanulmányozni — hangzott a válasz.

Jóleső érzés fogja el a könyvtárost, amikor azt tapasztalja, hogy akadnak már olyan fiatalok, akik a könyvtárban tudatosan készülnek fel a rájuk váró életre.

Koperniczky Kornél

Megalakult a Német Könyvtáregyesület

Március 18—19-én alakult meg Berlinben a Német Demokratikus Köztársaság könyvtáregyesülete, a Deutsche Bibliotheksverband. Az alakuló közgyűlés jel-szava: „A szocializmus teljes felépítése hatékony, egységes könyvtárügyet követel meg” lényegében kifejezi azokat a körülményeket, amelyek az egyesület megalakítását szükségessé tették, és egyben meghatározzák a fő célkitűzéseket is. Az NDK-ban mindeztideig nem volt olyan szervezet, amely a könyvtárügy egységes szakmai irányítását, a sokoldalú tevékenység koordinálását elvégezte volna. A megalakult egyesület szervezeti és működési szabályzata ennek megfelelően a következőkben foglalja össze a főbb feladatokat:

a) Valamennyi könyvtár együttműködésének és az egységes könyvtárügy kifejlesztésének előmozdítása.

b) A szocialista könyvtártudomány fejlesztése és az eredmények gyakorlatban történő alkalmazásának elősegítése.

c) A könyvtári munka legjobb tapasztalatainak és módszereinek elterjesztése.

d) A munkatársak politikai nevelésének és szakmai képzésének támogatása.

e) A könyvtárak munkájának propagálása a tudomány, a kultúra és az oktatás területén, valamint a könyvtárak együttműködésének elősegítése a NDK politikai, gazdasági és kulturális szervezeteivel és intézményeivel.

f) A nemzetközi együttműködés ápolása és a NDK könyvtárainak a nemzetközi szakmai szervezetekben való képviselete.

Az egyesületnek nincs egyéni tagsága,

hanem az NDK könyvtárai és könyvtári intézményei lehetnek az egyesület tagjai. Az intézményeket a vezetők képviselik az egyesület vezető szerveiben. A munkába társadalmi alapon bevonják a könyvtárosok széles körét. Az egyesület tevékenységét részben területileg, részben szakmailag tagolódo munkacsoportokban végzik majd. A közgyűlés elfogadott határozat szerint e munkacsoportok még az idén, az első félévben megalakulnak (vezetőiket, az elnököket és a titkárokat a közgyűlésen meg is választották).

Az egyesület koncepciója tehát az, hogy egyetlen szervezetben kívánja megoldani azt, amit nálunk az OKDT és a Szabó Ervin Kör: a megválasztott elnökség lényegében a mi OKDT-nknek, a területi és szakmai munkacsoportok részben az OKDT szakbizottságainak, részben a Szabó Ervin Kör programja szerint kialakítandó szervezetnek felelnek meg.

A közgyűlésen mintegy 200 könyvtáros jelent meg, a szocialista országok is képviseltették magukat. A Szabó Ervin Kört dr. Székely Sándor és Kéli Béla képviselte. A közgyűlés az egyesület elnökévé dr. Horst Kunze professzort, a berlini Deutsche Staatsbibliothek főigazgatóját, titkárává Gotthard Rücklt, a berlini Zentralinstitut für Bibliothekswesen igazgatóját választotta meg. Az egyesület ügyeinek intézésére irodát szerveztek, amelynek vezetőjévé Erwin Marksot választották meg. Az alakuló közgyűlés határozata szerint az egyesület kéri a felvételt az IFLA-ba.

Sz. S.

A műegyetemi hallgatók szépirodalmi érdeklődése

Mióta a műszaki egyetemeken megindult az oktatás, azaz a humán tananyagtól elkülönült a műszaki, állandó visszatérő probléma a bukások és elmaradások magas százaléka: a műszaki egyetemek minden más szakot (orvosít is) felülmúlnak ebben. Ez azt bizonyítja, hogy nehéz a tananyag, túl magasak a követelmények. Az oktatás rendszerében és módszereiben is lehetnek hibák, ha már egy évtized óta a műszaki egyetemi hallgatók átlag 50%-a rendszeresen megbukik. Azonban témánk szempontjából most ezt ne kutassuk.

Vizszont vizsgáljuk meg azt, hogy mennyire neveljük értelmiségivé hallgatóinkat az egyetem éveiben. Az előbbiekből már jeleztük a nehézségeket. A hallgatók saját szakmai követelményeikkel is csak nagy erőfeszítések árán birkóznak meg. S az elért eredmények még csak egyoldalúan a szakmai-ideológiai tudást nyújtják, nem táglul ki a horizont a kor művészetére, az irodalmi, zenei, képzőművészeti alkotásokra.

A középiskola ugyan nyújt humán műveltséget, de egyoldalúan. A politechnikai ismeretek bevezetése miatt és óta a középiskola képtelen lesz pl. korunk irodalmába úgy betekintést nyújtani, hogy abban az ifjúság — mint értelmiség — kiismerje magát, megszeresse, s mint a szórakozás, illetve önművelés egyik válfaját, egész életében igényelje. A középiskolai életkori sajátosságok s ebből fakadóan az érdeklődési kör sem alkalmas erre.

Az alapokra tehát később, „a felnőtt ifjú korban” kell építeni. Társadalmunkban a munkásság és a parasztság fiataljaiban nagyrészt megvan az igény és a lehetőség (idő, anyagiak), hogy műveltségüket sokirányúan — a szépirodalom terén is — fejlesszék.

Az értelmiségi fiatalok ezidőtájt az egyetem padjaiban ülnek, s bár az anyagi lehetőségek alig korlátozottabbak részükre, az időhiány miatt műveltségük fejlesztésében — szakjukat kivéve — elmaradnak. A tény maga ismeretes volt eddig is, tudtuk, hogy ezt a lemaradást nem engedhetjük meg. Felsőoktatási szakembereink, kulturális életünk kiválóságai és a műegyetemi ifjúság felelős vezetői egyaránt foglalkoztak és foglalkoznak e kérdéssel (s természetesen az ellenpólus nem kevésbé izgató problémájával is, főleg Snow: Két kultúra c. cikke nyomán.) Az intézkedések megtételéhez azonban alapos elemzések szükségesek. Hogy a helyzetet lássuk, kiragadtunk egy rövid időszakot és közreadjuk, amit tapasztaltunk.

A műegyetemista hallgatók olvasottságára, tájékozódására illetve ízlésére vonatkozó kutatásunknak semmiféle előzménye nem volt. A kérdőívek, kérdőlapok, személyi lapok, olvasónaplók, körkérdések stb. hiányában a központi könyvtár meglevő statisztikáira kellett támaszkodnunk, illetve a kölcsönzési osztályon található kölcsönzési lapok, térítvények alapján újabb statisztikai kimutatást készítenünk. Az idő rövidsége nem tette lehetővé, hogy széles területen vizsgáljuk meg egyes könyvek kölcsönzésének gyakoriságát, egyes könyvek forgási sebességét; tehát ebben a kérdésben csak szűrőpróbákat végeztünk.

Vizsgálatra a központi könyvtár 1963. I. 1 és VIII. 30. közötti összesített statisztikáját és külön a IX. hónap statisztikáját használtuk fel. Az volt a célunk, hogy az összesítés mellett az adott hónap adatai is az összehasonlítás rendelkezésére álljanak.

Az 1963. VIII. 31-ig beiratkozott könyvtári olvasók száma:

Beiratkozott összesen:	6.628 fő	
ebből a MÜE ¹ hallgatója:	3.150 fő	az összes 47,5 százaléka
az EKME ² hallgatója:	1.552 fő	az összes 23,4 százaléka
egyéb beiratkozó:	1.926 fő	az összes 29,1 százaléka

Az 1963. IX. hónap beiratkozott könyvtári olvasók száma:

Beiratkozott összesen:	1.003 fő	
ebből a MÜE hallgatója:	593 fő	az összes 59,1 százaléka
az EKME hallgatója:	281 fő	az összes 23,3 százaléka
egyéb beiratkozó:	129 fő	az összes 17,4 százaléka

¹ MÜE = Budapesti Műszaki Egyetem

² EKME = Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem

A kölcsönzési adatok magasabbak a sokévi megfelelő átlagnál, de ez a tény is — figyelembe véve az egyetemista-létszám állandó növekedését — további munkára ösztönöz bennünket. A beiratkozott hallgatók nem veszik teljes létszámban igénybe a könyvtár szolgáltatásait, mégis valószínű, hogy a magasabb létszám nagyobb kölcsönzési forgalmat, a nagyobb forgalom pedig növekvő — és szélesedő — érdeklődést jelent.

Ha a hallgatók szépirodalmi kölcsönzését vizsgáljuk, az előbbi kimutatásunk mintájára ismét az egész évi adatokból kell kiindulnunk.

A kölcsönzött művek száma 1963. aug. 31-ig 137 240 mű, ebből szépirodalom 5561 mű, amely az összesnek 4,05 százaléka. (Kölcsönzési statisztikánkban a szépirodalmi művekkel együtt szerepelnek az irodalomtörténeti és irodalomelméleti munkák is. Ezeket a műltra vonatkoztatva lehetetlen elválasztani, de lényegében elhanyagolható számúak: az októberben kölcsönzött 470 db szépirodalmi mű mellett pl. mindössze 13 irodalomtörténeti alkotás volt, azaz mindössze 2,7 százalék.)

A szépirodalmi művek kölcsönzési statisztikáját szétbontva érdekes képet kapunk:

Megnevezés	Összes	MŰE-hallgató	ÉKME-hallgató	Egyéb
Magyar prózai mű	177	52	29	96
Ebből: klasszikus	39	8	7	24
éspedig: Jókai	20	5	3	12
Mikszáth	4	2	—	2
Móricz	9	1	2	6
egyéb	6	—	2	4
A XX. századból				
1945 előtti	26	6	2	18
1945 utáni	112	38	20	54
Magyar vers	25	8	7	10
Ebből: klasszikus	13	3	5	5
éspedig: Petőfi	6	1	2	3
Arany	2	—	1	1
Ady	1	1	—	—
József A.	—	—	—	—
Radnóti	2	1	1	—
egyéb	2	—	1	1
A XX. századból				
1945 előtti	3	2	—	1
1945 utáni	9	3	3	3
Magyar dráma	6	3	—	3
klasszikus	3	1	—	2
modern	3	2	—	1

A szépirodalmi művek kölcsönzési statisztikájából érdekes következtetésként lehet leszűrni, hogy egyetemi ifjúságunk érdeklődése látható módon eltolódott a múlt irodalma felől a jelen, főleg a felszabadulás utáni irodalom alkotásai felé. A klasszikus prózaírók közül még mindig Jókai vezet népszerűségben, azonban megjegyzendő, hogy őt is, mint klasszikusaink műveinek többségét, nem egyetemista olvasóink kölcsönzik. Az egyetemi alkalmazottak — rendszerint gyermekeik kötelező irodalmaként — szokták kivinni ezeket az alkotásokat, mint múlt századi költőink műveit is. Ady, Radnóti az ifjúságé, megdöbbentő azonban, hogy egy hónap alatt egyszer sem fordul elő József Attila neve a kölcsönzőcédulákon!

A XX. századi művek előretörését jól érzékelteti az összesített statisztika, mely szerint a magyar irodalmi művek kölcsönzésén belül

a klasszikus művek aránya	26,4 százalék
a XX. századi, 1945 előtti műveké	13,9 százalék
a XX. századi, 1945 utániaké	59,7 százalék

Az idegen írók alkotásai iránti érdeklődés is nagyon differenciáltan jutott kifejezésre. Kölcsönzőink széles érdeklődését jól mutatja a statisztika is. (3. sz. táblázat)

A statisztika örvendetes tanulsága, hogy megnőtt a népi demokratikus országok irodalmának tábora. Talán még nagyobb lenne a szám, ha könyvkiadásunk bátrabb kézzel válogatna a könyvekben. Így nem adódnék elő az a helyzet, mint ebben a felmérésben is: a cseh irodalmat egyedül Hašek Švejkje, a román pedig Sadoveanu két regénye képviseli. Bolgár mű pedig egyáltalán nem szerepel a kölcsönzött művek között.

A szovjet és népi demokratikus alkotások olvasásának aránya (ha az „egyéb” csoportban feltüntetett kínai, vietnami és koreai műveket is hozzászámítjuk) a következő:

Szovjet és népi demokratikus művek	42,77	
haladó nyugati irodalom	57,23	százalék.

Megnevezés	Összes	MŰE-hallgató	ÉKME-hallgató	Egyéb
Latin-görög klasszikus	2	1	1	—
orosz klasszikus	9	6	1	2
szovjet	21	7	4	10
lengyel	15	5	1	9
cseh	2	—	1	1
román	2	2	—	—
jugoszláv	6	4	—	2
német	43	14	6	23
angol	34	17	4	13
francia	66	33	12	21
olasz	16	6	2	8
tengerentúli	32	13	4	15
egyéb	14	—	2	12
Összesen:	262	108	38	116
Egyetemisták összesen			146	

Az idegen népek irodalmának százalékos megoszlása a következő

latin-görög klasszikus	0,77	német	16,41
orosz-szovjet	11,45	angol	12,97
lengyel	5,72	francia	25,18
cseh	0,77	olasz	6,10
román	0,77	tengerentúli	12,21
jugoszláv	2,29	egyéb (kínai, kubai, vietnami)	5,36

A fenti statisztika a már említett könyvkiadási bizonytalanságot is tükrözi. Sokkal több francia műfordítás jelenik meg, mint pl. angol vagy olasz, s a hallgatók abból válogatnak, amit a polcon találnak.

Ami az ismeretterjesztő-tudományos irodalmat illeti, a százalékos kimutatásnak — sajnos — nem sok értelme lenne az októberi adatok alapján. Ezeket a műveket, bár a szabadpolc-rendszer sokat lendített olvasottságukon, még mindig alig olvassák az egyetemisták. A példányonkénti statisztika világosan megmutatja, hogy ez a kategória inkább a „felnöttek” olvasmánya.

Az egész évi statisztika valamivel jobb képet mutat. A kölcsönzött szépirodalmi művek majdnem elérik az 5%-ot. A szakbarbárság elleni küzdelem tehát indokolt. (A fogalom plasztikus magyarázatát, nagyon közvetlen, olvasmányos formában lásd: *Sűkösd Mihály: Vázlatok a „Két kultúrához” c. tanulmányában. Kortárs, 1963. június. 920—932. old.)*

Az elszomorító képet azonban javítja, hogy a központi könyvtárnak minden kollégiumban vannak letéti könyvtárai. Ezek állományának zöme szépirodalmi és ismeretterjesztő mű. (4. sz. táblázat)

A diákokthoni kölcsönzés intenzívnek mondható. A Hess András téri kollégium például november 1-ig 2998 művet kölcsönzött az alábbi megoszlás szerint. (5. sz. táblázat)

4. sz. táblázat

Hess András tér	6349 kötet
Róbert Károly krt.	2185 kötet
Bartók Béla út 52	549 kötet
Bartók Béla út 17	1365 kötet
Bercsényi u.	1277 kötet
Mária u.	809 kötet
Összesen:	12534 kötet

5. sz. táblázat

magyar szépirodalom	776 mű
haladó nyugati irodalom	1080 mű
orosz és szovjet irodalom	220 mű
népi demokratikus irodalom	164 mű
politikai irodalom	132 mű
ismeretterjesztő	400 mű
tankönyv	216 mű
Összesen:	2988 mű

A tapasztalatok alapján több intézkedést tettünk. Például 1963 decemberében 1200 szépirodalmi kötetet felfrissítettünk a kollégiumok letéti könyvtárait. 1964 első negyedében a központi könyvtár szépirodalmi szabadpolcát újítottuk fel hasonló módon. Tervbe vettük az egyetemi KISZ bizottsággal való rendszeres megbeszéléseket is, továbbá részletesebb és alaposabb elemző vizsgálatot a hallgatók szépirodalmi érdeklődéséről. Erre szolgál a második félév kezdetekor kibocsátandó kérdőív is. Javítjuk propaganda munkánkat: hirdetésményeink, az egyetem újságjában közölt könyvtári cikkek és közlemények, az I. éves hallgatóknak átadott tájékoztatónk, kiállításaink mind azt a célt szolgálják, hogy hallgatóink és oktatóink megismerjék szolgáltatásainkat, és keressék szépirodalmi könyveinket is.

Legtöbbet mégis az oktatási reform bevezetésétől várunk. A túlterhelés megszüntetése, az önállóságra nevelés, a szabad idő jó beosztása lesz a fellendítője a szépirodalmi olvasásnak. Az elkövetkező években ezt a célt szeretnénk elérni.

Dr. Héberger Károly

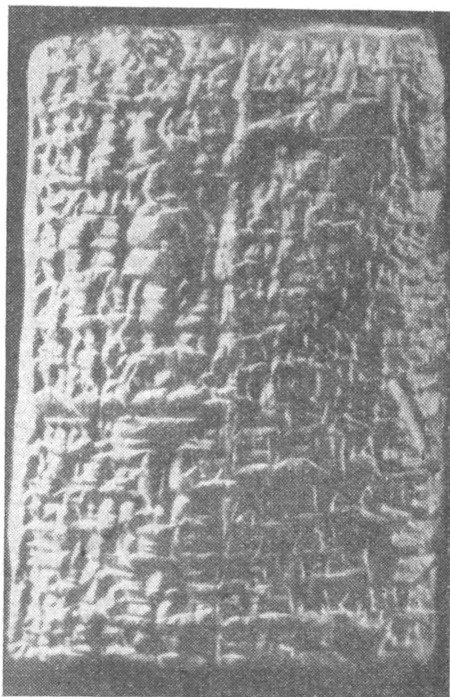
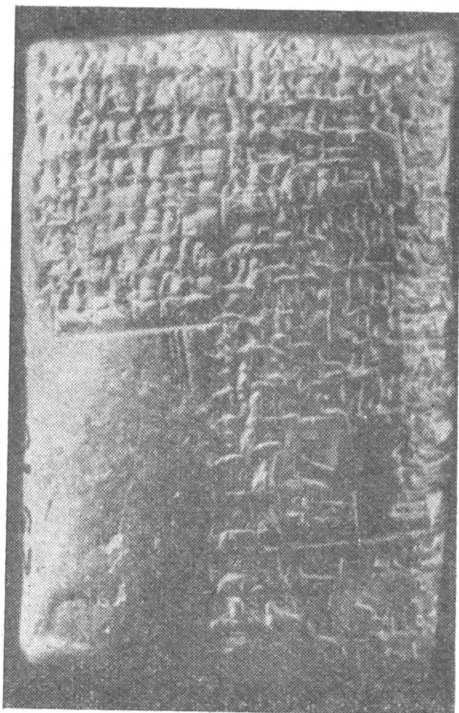
Az első katalógus és variánsa

Az ókori Közel-Kelet kulturális hagyatékából egyre élesebb képet alkothatunk az emberi civilizáció kezdeteiről. A régészek ásója nyomán feltárultak a régi városokat, hatalmas templomokat, monumentális síremlékeket idéző lenyűgöző emlékek tömegei, köztük egykori könyvtárak és sok sok ezernyi írásos emlék: gazdasági, irodalmi, tudományos feljegyzések, szótárak és könyvek. A leletek között katalógusok töredékei is találhatóak. Tudjuk, hogy a ninivei könyvtár meg az edfui templomkönyvtár rendelkezett valamilyen katalógussal.

A sumérok, akik oly sok dologban adtak „első” a világnak, az első katalógus létrehozásában is jeleskednek. Ilyen, sokáig megfegtetlen katalógust őriz a pennsylvániai egyetem múzeuma, meg a párizsi Louvre is. Érdekes, hogy a két táblácska csaknem azonos könyveknek a jegyzéke, pontosabban: egyik a másiknak variánsa.

A pennsylvániai egyetem múzeumának birtokában levő lelet, a mindössze 8,3 x 3,8 cm nagyságú ékírásos táblácska igen jó állapotban van, a rendkívül apró írás tisztán kivehető rajta. A tábla egé-

szen 1955-ig nem okozott különösebb feltűnést, nem tulajdonítottak neki nagyobb fontosságot. Úgy vélték, hogy nehezen érthető, de összefüggő szöveget tartalmaz. Az 1950-es évekig Samuel Noavh Kramer, a pennsylvániai egyetem sumerológiai tanszékének professzora, a múzeum igazgatója nem tartotta különösebben érdekesnek, a katalógusban No. 29—15—166 jelzéssel nyilvántartott táblácskát. Tudomásul vette elődeinek megállapítását, hogy történeti eseményekre utaló, mezőgazdasági tanácsokkal átszótt, nem különösebben érdekes szöveggel van dolga. Azonban a tábla újabb átolvasásakor egyre inkább bizonyossá vált előtte, hogy ez a mindkét oldalán 2—2 hasábra osztott, rendkívül apró jelekkel rótt anyag nem összefüggő szöveg, hanem 62 irodalmi mű címét tartalmazó könyvjegyzék, amelyen belül érdekes elhatárolás vehető ki. A könyvjegyzéket készítő írnok az első negyven címet 10 csoportra osztotta elválasztó vonalat húzva a 10 és 11, a 20 és 21, a 30 és 31, a 40 és 41-es szám között. A fennmaradó 22 könyvcímet is két csoportra bontotta, s egyikbe 9, a másikba 13 címet sorolt be.

A legősibb katalógus-töredékeket tartalmazó ékírásos táblácskák

A könyvjegyzékben szereplő művekből Kramernek, akinek nevéhez az elmúlt évtizedek során számos ékírásos szöveg megfejtése és publikálása fűződik, sikerült 24-et azonosítania. Az identifikálást megnehezítette az, hogy a sumérok könyvcímeként a mű első sorait használták. Tehát a sérült táblák, amelyeknek az eleje hiányzik, nem jöhettek számításba.

Kramert ezek után az a gondolat kezdte foglalkoztatni, hogy az utóbbi évtizedek során világszerte publikált anyagban nem rejtőzik-e a pennsylvániai esethez hasonló hibásan értelmezett szöveg, amelynek nem ismerték fel igazi jellegét és tartalmát. Hosszas kutatások után a Louvre anyagának — Textes Religieux Sumériens — átvizsgálásával talált is egy táblát (AO 5393), amelyet *Henri de Genouillac*, a jeles orientalista már régebben lemasolt, és mint egy sumér himnusz adott közre. Kramernek sikerült kimutatnia, hogy helyesen olvasva ez nem összefüggő szövegű himnusz, hanem *könyvjegyzék*, amely nagy részében megegyezik a pennsylvániai egyetemi muzeumban lévő, sumér könyvjegyzéket tartalmazó táblácska szövegével. A két tábla összevetése arra a következtetésre vezette, hogy azonos kéztől — ugyanattól az írnoktól — származó két írásról van szó. Bár a két táblán levő művek sorrendje eltér egymástól, mégis 43 könyv címe megegyezik. A Louvre táblája 25 olyan könyvcímet tartalmaz, amely nincs a pennsylvániai táblán, a pennsylvániai tábla pedig 19 olyan mű címét sorolja fel, ami viszont a Louvre tábláján nem található. *A két tábla együtt nem más, mint 87 irodalmi mű címét tartalmazó katalógus!*

Kramernak sikerült a Louvre birtokában levő táblácskán szereplő 25 irodalmi mű közül nyolcnak a teljes szövegét azonosítania, így a két könyvjegyzék 87 műve közül 32 identifikálhatóvá vált.

Ha a két táblán felsorolt könyvek jegyzékét összevetjük, azt láthatjuk, hogy bár 43 mű azonos, azonban a könyvek sorrendje eltér, a könyvtárosi funkciót betöltő írnok nyilván más célból, más megfontolással írta a két — tartalmában csaknem azonos — katalógust. A pennsylvániai táblán levő katalógus sorrendjénél a *tartalmi elv* látszik érvényesülni, erre mutat, hogy az utolsó 13 mű, azonos — bölcselkedő — irányzatot képvisel.

Hogy mik lehetnek ennek a két katalógusnak gyakorlati céljai, azt ma még nem tudjuk pontosan megállapítani. Lehetséges, hogy *két könyvtár* anyagát rögzítette a művek *elhelyezési* sorrendje

alapján. Kramer véleménye, mely szerint a tábla kis mérete befolyásolhatta a címek esetleges válogatását nem állja meg a helyét, hiszen az írófelület — ez esetben az agyag — beszerzése Mezopotámiában semmiesetre sem jelentett problémát.

Nézzük meg, hogy milyen könyvek léteznek e korban, amelyeknek leírását adja a régi katalógusszerkesztő. Egy részlet a mindkét táblán előforduló könyvek listájából:

1. *Ene nigdue*. (Az Úr, és amit adományoz) Az elején található az a mítosz, amelyből levezethető a világ teremtésére vonatkozó sumér felfogás.

2. *Enlil Sudushe* (Enlil a távolbaérő) Az Enlil himnuszokat tartalmazza.

3. *Uria*. (A teremtés napjai). „Gilgames, Enkidu és a túlvilág” elbeszélésével kezdődik. Az *Uria* cím egyébként még két alkalommal fordul elő a katalógusban. Ez arra mutat, hogy a katalógizálónak még két *Uria* szóval kezdődő mű állott rendelkezésére. Érdekes, hogy ennek ellenére nem tartotta szükségesnek valahogyan közelebbről meghatározni őket.

4. *Ene Kurlutilashe*. Gilgames és az élők országa, a sárkány megöléséről szóló elbeszéléssel kezdődik.

5. *Lukingia Ag*. Agga hirnökei. A Gilgames és Agga között történt események leírása.

6. *Hursag ankibida*. Az ég és a föld hegyén. „A barom és a gabona” közötti vitával kezdődik, egyébként az ember teremtéséről szóló sumér mítoszt foglalja magába.

7. *Lugalbanda*. A Lugalbandáról és Enmerkárról szóló elbeszélés. (A több, mint 400 sorból álló verses elbeszélés olvasható, jó állapotban maradt meg.)

8. *Angalta Kigalshe*. A Nagy Magasból a Nagy Mélységbe. Az *Inanna leszállása az alvilágba* c. mítosszal kezdődik.

9. *Mesheam idudem*. Hová mentél? Iskolaszöveg, amelynél érdekes módon nem az első sor elejével jelzi az írnok a könyv címét, hanem a sor végével. Ugyanis igen sok szöveg kezdődik a „tanuló” szóval.

10. *Uul engarra*. Mezőgazdasági tárgyú. A földműves utasításai fiához c. tanulmánnyal kezdődik.

11. *Lulu nammah dingirre*. Az emberi szenvedésről és beletörődésről szóló költői elbeszéléssel kezdődik.

Dr. Scher Tibor

KÖNYVTÁRI GÖRBE TÜKÖR

Alig néhány hónapja nyitották meg a szombathelyi hírlapolvasót, a Vas megyei Tanács és az SZMT közös intézményét. Az új létesítmény fennállása óta eltelt rövid idő nemcsak a kezdeményezés hasznos voltát és a vállalkozás életképességét igazolta, hanem megteremtette saját humorát is, melyből a könyvtáros, Solt Herberné már egész csokorral gyűjtött egybe. Az ő naplójából vettük e történeteket.

AZ ABSZOLÚT BIZALMATLAN

— Mondja, hány kávét tud egyszerre főzni? — kérdezi szemét rám meresztve a kopasz férfi, aki már egy hete idejár a hírlapolvasóba.

— Négyet.

— Jó. Akkor főzzön kettőt. Egyet magának, egyet nekem.

— Magamnak is? — hökkentem meg az ellentmondást nem tűrő hangtól. Ez az ember ki akar velem kezdeni! Egy szemvillanással végigmértem. A vállamig ér — állapítom meg — ötven éves lehet, és a fülei szőrösek. Mondhatom, van önbizalma!

— Köszönöm, ma már ittam egy duplát — válaszoltam kimerően.

Lebökte elem a „hatóst”, majd választ sem várva, visszavonult asztalához és az újságba temetkezett. A kávé elkészült. A „vendég” cukorpróbát csinált, hümmögött és tovább nem törődött velem. Furcsa módja a közeledésnek — gondoltam —, de majd csak kibújik a szög a zsák-ból.

A törzskávézó mindennap jött és minden megismétlődött. Egy hétig parancs-szóra ittam rejtélyes hódolóim feketéit, míg végül is döntöttem. Lesz, ami lesz, pontot teszek az ügy végére!

Elszántan vártam. Nyílt az ajtó és jött. Levette kedvenc lapját.

A szokásos kettőt... — lépett elém.

Kérem! — vágtam szavába — több kávét nem iszom. Egyet főzők — és a viszsza-járó három forintot eléje toltam.

— Ragaszkodom...

— Hozzám csak ne ragaszkodjon!

— Nem magához, a jó kávéhoz ragaszkodom — és méla gúnyjal folytatta. — Én mindig mindenhol a kávéfőzőnővel iszom, mert önmagának még senki sem főzött rossz feketét.

A CSODAIKREK

Üveghez lapított orral bámáskodott be a kirakatablakon. A színes folyóiratokat csodálta. Némelyiknél sokáig időzött. Ilyenkor szája mozgott, betűzte a címeket.

Egy darabig még topogott a hóban, majd hirtelen elszánta magát és le-

nyomta az ajtókilincset. Félénken jött be. Nagyot köszönt, lekapva fejéről a korc-solyasapkát. Az asztalhoz ült és a Vaillant című színes francia gyermek-folyóiratot kezdte lapozgatni.

— Őcsi, hány éves vagy? — kérdeztem megállva mellette.

— Tizenkettő — hangzott halkán a válasz.

— Sajnos nem maradhatsz itt. Diákok csak 14 éves kortól kezdve látogathatják a hírlapolvasót.

Már ment is. Ahogy a helyére tette a lapot, volt egy kis keserűség mozdulatában. Sívár tekintete az ajtóból még egyszer végigfutott az állványokon. Alig tudtam megállni, hogy vissza ne hívjam.

Meglepetésemre másnap határozott, férfias léptekkel ismét bejött. Kissé erőteltetett, mély hangon köszönt és újból a Vaillant-t emelte le a polcra.

Na nézd a kis gézengúz! Ha még megkért volna, de így? Talán azt gondolja, nem ismertem meg? Hohó kisöreg, nem jársz túl az eszemen! — gondoltam magamban és szigorú arccal, erélyes hangon rászóltam:

— Kisfiam, nagyon jól tudod, hogy itt tizennégy év a látogatási korhatár.

— Tudom — válaszolta — nyugodtan.

— És te hány éves vagy?!

— Tizennégy.

— Igen? Ha emlékezetem nem csal, tegnap még tizenkettő voltál.

— Az a testvérem volt.

Ennyire rossz lenne a memóriám? Fűrészve kutattam arcvonásait. Nyílt, ártatlan szemekkel nézett vissza rám. Megtévesztő hasonlóság! Ugyanaz a fényes szög haj, azonos az öltözete is, norvég mintájú sapkája...

— Hallo-d-e őcsi! Te füllentesz! Úgy hasonlítotok egymásra, mint két tojás. Még a szeplők is ott vannak az orrodon, mint a tegnapi fiúén.

— Hát persze! Tetszik tudni, ikrek vagyunk.

Megsemmisültem. Mit lehetett erre mondani? Csátát vesztve vonultam vissza, mert egyszerűbbnek véltem belenyugodni abba, hogy korunk e kis Hány Jánosa végre nyugodtan végiglapozhassa áhitott képesűtségjárt.

A TANÁCSI ÉS SZAKSZERVEZETI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK ÉS KÖNYVKÖLCSÖNZŐK 1963. ÉVI ADATAI

Megnevezés	Intézmények száma			Könyvvállomány (kötetszám)			Beiratkozott olvasók száma			Kölcsönzött kötetek száma		
	1963. XII. 31-én	1962. XII. 31. % -ában	10 ezer lakosra jutó intézmények	1963. XII. 31-én	1962. XII. 31. % -ában	1000 lakosra jutó kötet	1963. XII. 31-én	1962. XII. 31. % -ában	1000 lakosra jutó olvasó	1963. évben	az 1962. év % -ában	1000 lakosra jutó kölcsönzött kötetek
	BARANYA	350	101,2	12,5	305667	94,0	1088	48933	100,8	174	798291	102,5
tanács	60	127,7	2,1	84128	79,8	209	8049	186,1	20	124044	166,2	441
szakszervezet	410	104,3	14,6	387795	105,6	1387	56982	107,8	203	922335	108,1	3282
összesen												
BÁCS-KISKUN	390	108,0	6,9	554309	116,8	974	92691	114,9	163	2188268	116,3	3846
tanács	143	94,7	2,5	86601	88,8	152	7891	83,7	14	102275	119,7	180
szakszervezet	533	104,1	9,4	640910	112,0	1126	100582	111,6	177	2290543	116,4	4026
összesen												
BEKÉS	281	105,2	6,2	411766	110,5	911	65925	110,5	146	1710515	112,0	3784
tanács	203	120,8	4,5	142398	124,3	315	11679	111,7	26	488627	106,5	418
szakszervezet	484	111,3	10,7	554164	113,7	1226	77604	110,7	172	1899142	111,4	4202
összesen												
BORSOD	421	102,4	7,1	532785	121,4	905	87433	109,7	148	1718907	116,7	2918
tanács	233	82,9	4,0	186433	106,0	316	18905	97,5	33	553204	120,9	943
szakszervezet	654	94,5	11,1	719218	117,0	1221	106338	107,3	181	2274111	117,7	3861
összesen												
CSONGRÁD	244	124,5	7,5	321402	108,8	989	53862	121,1	166	1220154	116,0	3754
tanács	70	60,7	2,2	38372	71,1	118	6786	71,1	21	60868	63,3	188
szakszervezet	314	104,3	9,7	359774	100,1	1107	60648	112,2	187	1281022	111,6	3942
összesen												
FEJÉR	204	106,3	5,5	361717	125,4	987	50805	114,8	136	1178551	125,0	3146
tanács	178	102,2	4,7	114672	89,3	307	16152	100,6	43	276200	112,9	738
szakszervezet	382	104,4	10,2	476389	114,3	1274	66957	111,0	179	1452751	122,6	3884
összesen												
GYŐR	198	101,5	5,0	347448	109,3	874	68037	124,1	171	1340170	128,6	3376
tanács	145	130,8	3,6	154207	117,8	389	14165	102,9	36	272340	90,6	686
szakszervezet	343	114,0	8,6	501655	111,8	1264	82202	119,9	207	1612510	120,1	4062
összesen												
HAJDÚ	197	101,5	5,2	329134	110,9	868	52052	110,2	137	1127157	111,3	2974
tanács	49	84,4	1,3	24480	97,3	65	3994	69,3	11	49361	107,4	130
szakszervezet	246	97,6	6,5	353614	109,8	933	56046	105,7	148	1176518	111,1	3104
összesen												
HEVES	137	103,8	4,0	417053	133,3	1212	52447	115,7	152	1186146	117,3	3448
tanács	135	87,7	3,9	104222	99,0	303	14164	112,7	42	130859	92,4	360
szakszervezet	272	95,1	7,9	521275	124,6	1515	66611	115,0	194	1317005	114,2	3828
összesen												
KOMÁROM	120	106,2	4,2	270930	111,5	947	34116	110,7	119	997719	123,3	3489
tanács	120	106,2	4,2	171525	97,2	403	12769	96,1	45	204180	74,1	713
szakszervezet	240	106,2	8,4	386055	104,5	1350	46885	106,3	164	1201899	110,8	4202
összesen												
NOGRÁD	190	113,1	8,0	277358	106,7	1175	36539	108,0	155	748543	115,3	3176
tanács	96	102,1	4,1	98507	111,5	418	11442	123,4	48	124810	109,6	529
szakszervezet	286	109,2	12,1	378855	107,9	1593	47981	109,7	203	874353	114,4	3705
összesen												
PEST	339	116,9	4,1	498693	110,5	609	84117	115,7	103	2010054	122,4	2454
tanács	176	106,0	2,2	183350	107,1	230	23638	98,1	29	348287	98,5	280
szakszervezet	515	112,9	6,3	687073	107,7	839	107755	111,4	132	2358341	116,1	2880
összesen												

SOMOGY	360	101,7	9,9	506971	119,4	1389	60494	103,4	190	1298626	107,8	3558
tanácsi	94	87,8	2,5	82235	103,0	225	8056	85,0	22	101021	172,2	278
szakszervezeti	454	98,5	12,4	587206	116,9	1614	77590	101,2	212	1400247	108,1	3836
összesen												
SZABOLCS	351	102,9	6,2	571339	127,6	1013	90702	107,2	161	1450643	118,7	2572
tanácsi	65	81,3	1,2	36279	66,7	64	5459	107,0	9	38187	112,8	68
szakszervezeti	416	98,3	7,4	607618	121,0	1077	96161	107,2	170	1488624	118,6	2640
összesen												
SZOLNOK	216	108,5	4,8	538015	132,3	1190	78865	120,0	168	1958021	118,5	4332
tanácsi	154	99,4	3,4	97898	94,2	217	14182	97,9	31	169636	110,3	375
szakszervezeti	370	104,5	8,2	635913	124,5	1407	90047	115,9	199	2127657	117,8	4707
összesen												
TOLNA	192	99,5	7,4	356511	120,6	1376	44786	102,8	172	1097304	109,1	4237
tanácsi	104	96,3	4,0	73590	112,6	285	8432	68,7	33	77725	110,7	300
szakszervezeti	296	98,3	11,4	430101	119,2	1661	53218	93,3	205	1175029	109,2	4537
összesen												
VAS	278	99,6	9,9	384083	114,5	1372	52529	101,6	188	1047981	108,1	3743
tanácsi	171	97,2	0,7	107469	96,8	384	72,8	72,8	45	160844	77,7	596
szakszervezeti	449	98,7	16,0	491552	110,1	1756	65147	94,4	233	1214825	102,6	4339
összesen												
VESZPRÉM	333	102,8	8,3	405256	110,1	1011	7052	107,5	175	1416112	114,9	3531
tanácsi	132	95,7	3,3	154317	116,2	384	16609	99,5	42	241959	101,9	604
szakszervezeti	465	100,6	11,6	559573	111,7	1395	86861	103,9	217	1658071	112,7	4135
összesen												
ZALA	289	100,7	10,9	322305	116,8	1212	48425	106,3	175	741811	113,9	2789
tanácsi	98	125,0	3,0	76031	223,8	286	10984	105,0	41	134014	108,6	504
szakszervezeti	387	106,0	14,5	398336	128,6	1498	57409	106,1	216	875825	113,0	3793
összesen												
MEGYÉK ÖSSZESEN	5090	105,1	6,7	7712742	116,3	1010	1177010	110,8	154	25233973	116,0	3304
tanácsi	2420	98,7	3,1	1955294	105,3	257	225974	96,7	30	3367035	102,2	2326
szakszervezeti	7516	102,9	9,8	9678036	113,9	1267	1402984	108,3	184	28601008	114,1	3745
összesen												
BUDAPEST	108	105,9	0,6	1305977	102,5	687	155434	108,3	82	5799862	102,1	1053
tanácsi	1049	106,7	8,0	2722733	123,7	1433	293254	107,9	154	4420004	98,2	2326
szakszervezeti	1757	106,6	9,2	4028710	115,6	2120	448688	104,0	236	10219866	100,4	5379
összesen												
DEBRECEN	36	105,9	2,6	111043	123,9	793	13261	116,0	95	374167	113,5	2673
tanácsi	126	85,7	9,0	176124	93,7	830	9596	68	68	145452	78,9	1039
szakszervezeti	162	89,5	11,6	227167	106,0	1623	22857	76,2	163	519619	101,1	3712
összesen												
MISKOLC	26	130,0	1,6	167348	119,5	1046	15485	115,7	97	552964	112,1	3456
tanácsi	141	121,0	8,8	162924	104,4	1018	19229	108,2	120	335557	105,9	2097
szakszervezeti	167	122,8	10,4	330272	111,5	2064	34724	111,5	217	888521	109,6	5553
összesen												
PÉCS	32	100,0	2,5	150932	111,5	1188	14097	106,6	110	495873	106,7	3905
tanácsi	182	170,1	14,4	132149	104,7	1047	16221	75,5	129	176549	81,4	1390
szakszervezeti	214	154,0	16,9	283081	107,9	2229	30318	87,3	239	672422	98,6	5295
összesen												
SZEGED	24	114,3	2,2	289081	126,2	2710	11036	117,1	103	366823	129,1	3428
tanácsi	49	103,0	0,5	97195	110,4	399	22087	105,0	106	173082	110,0	1018
szakszervezeti	93	105,7	8,7	386174	121,9	3609	22087	110,7	206	539905	118,5	5046
összesen												
EGYÜTT	5316	105,2	5,3	9738023	114,6	967	1386333	110,6	138	32823662	113,1	3259
tanácsi	4593	103,4	4,5	5195477	113,0	516	575225	97,9	57	8617079	99,2	855
szakszervezeti	9909	104,4	9,8	14933440	114,2	1483	1961658	106,6	195	41441341	109,9	4114
mindössze												

Néhány héttel ezelőtt F. járási könyvtárban Láng Géza Növénytermesztés és Sipos Gábor Földművelés-tan c. könyvét kereste egy mezőgazdász. A két könyv közül az első a falusi törzsanyagba tartozik, a második a járási könyvtárak számára beszerzésre javasolt mű. Mégsem volt meg egyik sem a kis mezőváros könyvtárában.

Végső mentsvárként a könyvtárközi kölcsönzés igénybevételét ajánlottuk, de kérdéses, hogy az elfoglalt szakember megvárja-e, amíg a megyei könyvtárból megjön a válasz vagy a könyv, illetve — ha ott sincs meg a kért mű — az Országos Mezőgazdasági Könyvtár tud-e segíteni? Hisz az OMgK-nak nem az a feladata, hogy törzsanyagba tartozó könyveket kölcsönözzön. Talán nem elegendő F. járás könyvtárának beszerzési kerete? Ezt nem lehet mondani, mert a legszükségesebb könyveket meg tudná venni. Sokkal inkább a gondosság hiányában, a könyvtár alacsony színvonalú beszerzési tevékenységében kell az okokat keresnünk.

Miért nézik el hát a vezetők, hogy könyvtárunkban az állománygyarapítás ötletszerűen — a meglevő segédeszközök használata nélkül — történjék, és a hozzájuk betévedő szakemberek, nagyobb igényű olvasók az első sikertelen kísérletük után csalódottan forduljanak ki a könyvtárból, s oda soha vissza ne térjenek, olvasmányaikat pedig — jobb esetben — hasonló érdeklődésű barátjuknak, ismerősüknek a könyvtáránál jobb, kezebb, nagyobb szeretettel és körültekintéssel összeállított házikönyvtárból szerezzék be?! (gerő)

A Baranya Megyei Könyvtár felhívása a könyvtárakhoz, népművelési szervezetekhez, irodalmi szakkörökhöz és irodalmi színpadokhoz

A könyvtárak utóbbi években bekövetkezett nagyarányú fejlődése nem minden vonatkozásban volt egyenletes. Főként a tartalmi munka néhány területén tapasztalható máig is súlyos elmaradás.

Ilyen terület az olvasók véleményének gyűjtése — részben általános olvasmányaikról, részben az újonnan megjelent könyvekről, — s e vélemények feldolgozása és hasznosítása. E mulasztás nemcsak könyvtárainkat és a népművelés egyéb dolgozóit fosztja meg az olvasók nevelésének igen fontos segédeszközétől, hanem következményeként művelődéspolitikánk s ezen belül irodalompolitikánk, könyvkiadásunk irányítói is nélkülözni kényszerülnek sok olyan adatot, melyet e vonatkozásban joggal elvárhatnának és munkájuk során értékesíthetnének.

A Baranya Megyei Könyvtár az említett hiányosság megszüntetése érdekében — a Művelődésügyi Minisztérium egyetértésével és támogatásával — kezdeményezi és központilag irányítani kívánja az olvasók véleményének szervezett gyűjtését, feldolgozását és az érdekeltek rendelkezésére bocsátását.

A vállalkozás világviszonylatban nem új. Több külföldi országban különféle szaklapok és kiadványok közlik rendszeresen az olvasók véleményét.

A munka nem törekszik a szakmai kritikák pótlására, inkább sajátos kiegészítőjük szeretne lenni.

A vélemények gyűjtésében mindenekelőtt a függetlenített könyvtárosokra (főként a tanácsi és a szakszervezeti hálózat könyvtárosaira) számítunk, de örömmel fogadjuk a népművelés egyéb területeinek, más kulturális intézményeknek (pl. tanítóképző akadémiák), végül az irodalmi szakköröknek és irodalmi színpadoknak közreműködését is. Egy-egy intézménytől, szervtől éventenként egyelőre legfeljebb 2—3 új könyvről kérünk véleményt.

Azok a könyvtárak, művelődési intézmények és szervezetek, melyek a gyűjtésben részt kívánnak venni, szándékukat pontos címük és a felelősként kijelölendő személy nevének és beosztásának megjelölésével a Baranya Megyei Könyvtárnál (Pécs, Geisler Eta u. 8. sz.) 1964. május 25-ig szíveskedjenek közölni.

A munka részleteinek megbeszélése és a problémák megvitatása céljából a jelentkezőket június első felében értekezletre hívjuk össze. Ennek eredményeit figyelembe véve elkészítjük majd a véleménygyűjtés módszertani útmutatóját.

Bízunk benne, hogy a könyvtárak, kulturális intézmények és szervezetek felismerik a kérdés jelentőségét és segíteni fognak mind az induláskor, mind pedig a munka későbbi szakaszában.

A BARANYA MEGYEI KÖNYVTÁR

Földeák községben alkalmam volt a tanács elnökével és helyettesével beszélgetni. Mindketten megleptek azzal, hogy mennyire érdekli őket a könyvtár munkája. Idézem a tanácselnök szavait: „...szabadpolcos teremkönyvtárat akarunk korszerű bútorzattal a község részére. Elolvastam a Könyvtáros több cikkét és szeretnék tapasztalatcserére menni olyan kisebb könyvtárba, amelyet szépen és korszerűen rendeztek be... Ha már költekezünk, miért ne jobbat, szebbet vegyünk ugyanazért a pénzért? A mi községünkben törpevízmű és majdnem minden házban vízvezeték van. Szeretnénk, ha a könyv is ott lenne minden családnál...”

A most épülő művelődési ház és a benne levő könyvtár avatását augusztus 20-ra tervezik. A tanácselnök kérése, hogy író-olvasó találkozó is legyen ebből az alkalomból.

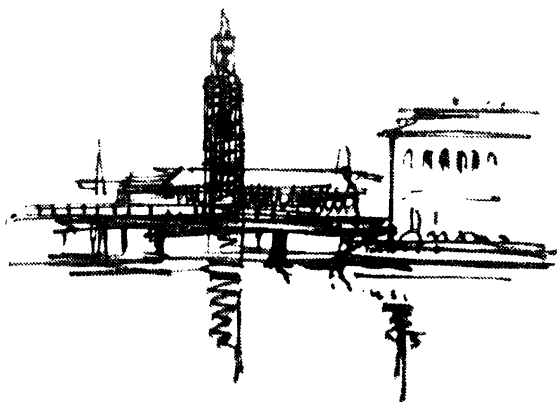
Körtés Júlia

A NÉPMŰVELÉSI ÉRTESÍTŐ rég várt 1963. évi 3—4. száma végre megjelent. A sokszorosított folyóirat a népművelési munka hazai elméleti orgánuma, ezért ismerete a könyvtárosok számára is nélkülözhetetlen. Kár, hogy rapszodikus megjelenése miatt minden számát újból kell felfedezni és propagálni. A mostani kettős számban elmélyült tanulmányok foglalkoznak a népművelés elméletével és gyakorlatával. Maróti Andor a népművelés fogalmáról és a népművelési szemlélet különböző polgári megnyilvánulásairól ír, Erdei Ferenc a mezőgazdasági ismeretterjesztés és szaktanácsadás szerepéről, Karsai Károly a szemléltetésnek a népművelésben való pedagógiai fontosságáról, Ibos Ferenc a szovjet művelődési házak életéről közöl érdekes tanulmányt. Közelebbről érdekel bennünket Kiss Jenő népműveléstörténeti tanulmánya a két világháború közötti gazdakörök és olvasóköri tevékenységéről. A folyóirat közli a népművelési szakirodalom 1962. évi válogatott bibliográfiáját is. Ezt a bibliográfiát nagyon fontosnak tartjuk. Kár, hogy szerkesztése a bibliográfiakészítés „műkedvelő” korszakára emlékeztet.

Különösen csoportosítása árulkodik a korszerű bibliográfiai igény hiányáról. A folyóirat nem közli a bibliográfia szerkesztőjének nevét sem. A népművelés tudományos megalapozásához sürgető szükség van szakszerűen szerkesztett kurrens bibliográfiára. (pr)

„A megye legjobb járási, községi stb. könyvtára” címet adományozza az egyik megyei könyvtár azoknak a könyvtáraknak, melyek kategóriájukban a legjobb eredményt érik el az olvasótoborzás terén. A verseny alapfeltételei megszabják a felnőtt olvasók minimális arányát, az egy olvasóra jutó kölcsönzések számát, sőt a kölcsönzött kötetek között is az ismeretterjesztő művek arányát. Bizonyára értékes lesz az a munka, melyet a könyvtárosok a versenyfelhívás alapján olvasóik számának emeléséért végeznek. Megérdemlik a kitüntető pénzjutalmat is. Számok mechanikus összehasonlításával azonban túl egyszerű lenne eldönteni, hogy a megyében melyik könyvtár a legjobb. A tervszámok túlteljesítése tiszteletreméltó, hasznos eredmény, de nem minden. A könyvtári munka tartalmi vonatkozásait alig tükrözi. Ezek elbírálása nélkül viszont aligha lehet a könyvtárak „rangsorát” megállapítani. Rangsorolásra, megtévesztő címekre nincs is szükség. Jutalmazzuk a teljesítményeket, de ne ilyesmivel, aminek igazságát magunk sem hihetjük. Mások még kevésbé!

— g h —

Lipták Pál
skandináviai útirajzaiból

A TIT ELŐADÁSOK alkalmával vagy az érdekesebb rádióműsorok elhangzása után a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár ki választja az előadáshoz kapcsolódó irodalmat, szakcikkeket és ajánlja olvasóinak. Nagy sikere volt a várostörténeti előadásokhoz készített ajánló bibliográfiának is. A Berettyóújfalusi Járási Könyvtár rendezésében Ternai Zoltán az autóról és a közlekedés történetéről tartott előadást több száz hallgató előtt. Hatására többszörsére növekedett a műszaki irodalom forgalma. (pti)

*

OLVASÓINK „GYŪJTŐSZENVEDÉLYÉT” használta fel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiállításainak megrendezésénél. Az olvasók érdekesebb bélyeg-, érme-, levelezőlap-, pipa-, papírszalvéta-, porcelán-, gyufacímke- stb. gyűjteményét is kiállította — lehetőleg a megfelelő könyvek mellé. E kiállítások hatására a könyvtár olvasótáborra meglepően sok új olvasóval gyarapodott, de ami még ennél is fontosabb: újabb társadalmi segítők csatlakoztak a könyvtárügyért dolgozók lelkes táborához. (pti)

*

KIÁLLÍTÁSOKAT KÖLCSÖNÖZ a megfelelő helyiséggel rendelkező könyvtárak számára díjmentesen a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Bolgár Kultúra, az NDK Kulturális és Tájékoztató Irodája, a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat és a Műcsarnok. A kiállítások jegyzékét, a kölcsönzési feltételeket, a KMK rendszeresen közli a negyedévenként megjelenő eseménynaptár ajánló bibliográfiai és kiállítási segédanyag levél mellékletében. (pti)

Hírek

AZ IRODALMI ISMERETTERJESZTÉS fejlődéséről tartott vitát a TIT budapesti szervezetének irodalmi—nyelvi szakosztálya. Koczás Sándor elnök az irodalomnépszerűsítés új formáinak elterjesztését ajánlotta. Ki lehetne próbálni azt a módszert, hogy ne határozzuk meg előre az előadások témáit, hanem a hallgatók adják meg az őket érdeklő kérdéseket, ezekre válaszoljanak az előadók. Kovács Máté egyetemi tanár a népművelés irányításának időszerű kérdéseiről beszélt. Pelejtei Tibor könyvtáros hangoztatta, hogy az ismeretterjesztés és a könyvtári munka összekapcsolása az ismeretanyag „tartósítását” segíti elő. Polónyi Péter könyvtáros azt javasolta, hogy neves előadók időnként tartsanak irodalmi információs szolgálatot egyes könyvtárakban. (pti)

*

A PEST Megyei Könyvtár felszabadulásunk 20. évfordulójának tiszteletére olvasótoborzási versenyt hirdetett a hálózat könyvtárosai között. A verseny győztesei számára 800-tól 3000 Ft-ig terjedő pénzjutalmakat tűztek ki. (—)

*

PERUI vendégek látogattak meg a Pest megyei Pátyi községi könyvtárát. Rafael Dasila egyetemi dékán és Ernesto More író — a Béke-világtanács varsói ülészakán részt vett perui küldöttség tagjai — nagy érdeklődéssel tanulmányozták a 2500 kötetes könyvtár munkáját és elismerésüket fejezték ki a könyvtár ingyenes szolgáltatásaival kapcsolatban. (—)

KÖZSÉGI KÖNYVTÁRI TANÁCS alakult januárban Martonvásáron. A község vezetőiből és a lelkes könyvtári olvasókból szerveződött bizottság első feladatának tekinti, hogy megfelelő helyiséghez juttassa a könyvtárat. Azonnal végrehajtandó feladatként jelölte meg nagyarányú olvasótoborzás megindítását, melybe a helyi úttörőcsapat örseit is bevonják. (—)

A CSEPEL Művek üzemi lapja egész oldalas terjedelemben foglalkozik a csilagtelepi 46. sz. Szabó Ervin fiókkönyvtár munkájával. A lap hasábjain olvasók, klubtagok ismertetik a könyvtár egyéves tevékenységét, az ifjú olvasók klubjának eseményeit, a most alakuló „Olvasó munkás” klub programját. Beszámolnak arról, hogy hogyan lettek a könyvtár olvasói, mi az, ami különösen megnyerte tetszésüket és mit várnak még a könyvtártól. Néhány rövidebb írás ismerteti a könyvtár tevékenységének számszerű adatait és a megoldásra váró feladatokat. (—)

*

FEJÉR megyében az SzMT könyvtára kiosztotta a könyvtárosok számára hirdetett olvasótoborzási verseny jutalmait. Az első díjat az önálló könyvtárak versenyében Pogáts Imréné, a bodajki bányászklub könyvtárosa, a letéti könyvtárak versenyében pedig Szániel Jánosné pusztavámi üzemi könyvtáros nyerte. (—)

TÁJÉKOZTATÓ

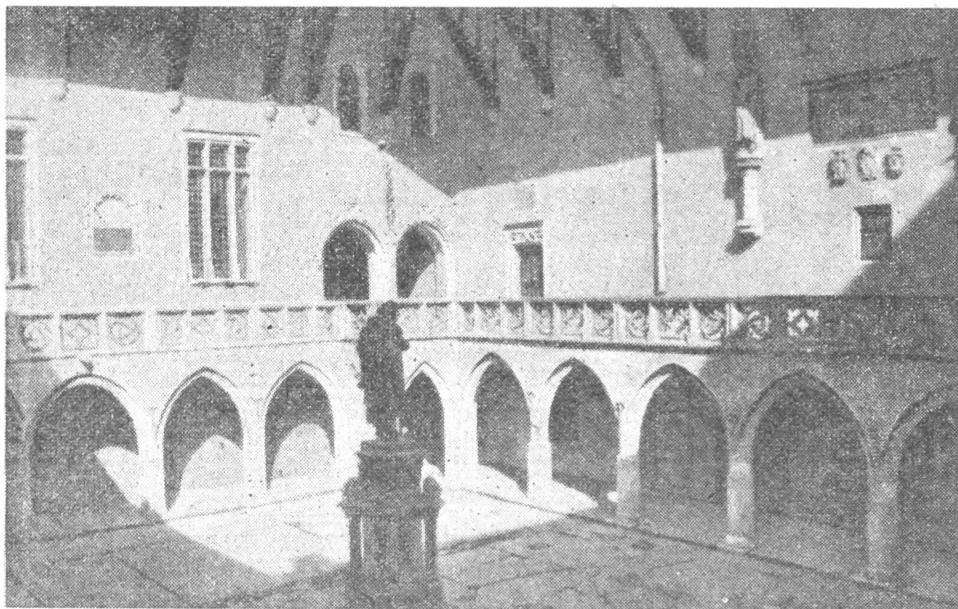
HATSZÁZ ÉVES A KRAKKÓI EGYETEM ÉS KÖNYVTÁRA

Közép-Európa második legrégebbi egyeteme, a krakkói, fennállásának hatszázadik évfordulóját ünnepli. 1364. május 12-én alapította a lengyelek területre kicsiny, de szellemre kiváló uralkodója, *Nagy Kázmér*, akit a jobbágyok javára tett intézkedései miatt a nemesek parasztkirálynak gúnyoltak. A fényes alapítási ünnepen *Nagy Lajos* magyar király is megjelent.

Az egyetemen eleinte több kisebb könyvtár működött. Ezek egyesítéséből keletkezett a máig fennálló *Jagello Könyvtár*, a *Biblioteka Jagiellońska*. A tanítás erősen természettudományi jellegére mutat, hogy a könyvtár legrégebbi állományában fel-tűnően magas a csillagászati, matematikai és orvosi művek száma.

A könyvtár sokat köszönhet Hedvig lengyel királynőnek, Nagy Lajos leányának. *Magyar Hedvig*, *Jadwiga Wengierska* — ahogy őt alattvalói nevezték — eladta összes ékszerét, és árából könyveket vásárolt az egyetem részére. A rendszeres könyvbeszerzési keret azonban évszázadokon át hiányzott. A könyvtár fő mecénásai a professzorok és a diákok voltak, az ő kisebb-nagyobb könyvadományaik által lett a Jagelló Könyvtár európai hírű már a XV. században. Meg kell említeni Tomasz Obiedzina professzor nevét, aki 1517-ben alapítványt létesített egy kimondottan olvasótermi célt szolgáló épületrész létesítésére, s ezzel megkönnyítette a nyilvános használatot.

Az akkori lengyel fővárosnak, Krakkónak az egyeteme a középkori humanista műveltség egyik legfontosabb központja lett. Híres tanárai közül említsük meg *Konrad Czeltesnek* (1459—1508), a *Sodalitas Litteraria Danubiana* nevű budai irodalmi társaság alapítójának a nevét, aki az egyetemen a skolaszticizmus elleni harcot kezdeményezte, hallgatói közül pedig a legnagyobb lengyel csillagászt és természettudóst, *Mikolaj Koperniket* (1473—1543), akinek a nevét mi inkább a latinos *Nicolaus Copernicus* formában ismerjük.

A Collegium maius udvara

A Jagello Könyvtár új épülete

I. Lajos magyar király három évvel később alapított egyetemet, mint Nagy Kázmér, de sem az ő pécsi egyeteme, sem a Mátyás által létrehozott pozsonyi és óbudai egyetem nem működött sokáig. A magasabb tanulmányokat folytatni kívánó magyar fiataloknak külföldre kellett utazniuk. A német és olasz főiskolák mellett sokan látogatták a krakkóiit. Számuk állandóan változott, függvénye volt a gazdasági és társadalmi helyzetnek kívül a külpolitikai viszonyoknak is. A legtöbben a Jagellók magyarországi uralma idején keresték fel Krakkót. Az 1493 és 1505 közt beiratkozott 4180 hallgató közt 750 magyart találunk, ez az összlétszám 18%-a.

A sok magyar diák fontos magyar művelődéstörténeti központtá tette a lengyel fővárost. Az egyetem nyomdászának, Hieronymus Vietornak sajtója alól kerültek ki 1531—49 közt az első magyar nyelvű könyvek: *Sylvester János* iskoláskönyvei, a *Komjáthy Benedek* által fordított Szent Pál levelek, *Gálszécsi István* énekes könyve, *Székely István* művei, *Farkas András* verses világkrónikája, *Dévai Bíró Mátyás* orthográfiája... Krakkói diák korában sajtátította el a nyomdász mesterséget *Abádi Benedek*, aki később a Sárvár-újszigeti nyomda vezetője lett.

A török hódítás előrenyomulása, Magyarország elszegényedése, a Habsburg uralom megerősödése és Erdély protestánsná válása következtében a krakkói magyar diákok száma erősen megfogyatkozott. De nemcsak a magyar diákok maradtak el, hanem maga az egyetem is elvesztette korábbi jelentőségét a protestantizmus okozta belső viszályok, Lengyelország hanyatlása, majd felosztása miatt.

A XIX. század első felében a lengyel haladó erők és szabadságmozgalmak központja a rövid életű krakkói köztársaság volt. Erre az időre esik az egyetem és könyvtár újjászervezése (1817). A fejlődést 1846-ban a második osztrák megszállás akasztotta meg. A Habsburg elnyomás ugyan enyhébb volt, mint a porosz vagy a cári önkényuralom, de a lengyel nyelv szabad használatát 1869-ig nem engedélyezte: a krakkói egyetemen csak 1870-től taníthattak lengyelül.

A Jagello Könyvtár újabb virágkora *Karol Estreicher* harminchat évig (1869—1905) tartó igazgatóságához fűződik. Ő az egész állományt rekatalogizáltatta, különgyűjteményeket állított fel, növelte az olvasószolgálati propagandát, és mindent megtett a gyűjtőkör kiszélesítése érdekében. Különösen fontosnak tartotta a lengyel eredetű és lengyel vonatkozású műveknek, a polonikáknak a beszerzését. Estreicher nemcsak a lengyelek legnagyobb bibliográfusa volt, hanem világviszonylatban is kiemelkedő nevet vívott ki magának. Bibliográfusi tevékenysége elsősorban a Jagello Könyvtár anyagán alapult. Nagy, 23 kötetes könyvészete, a *Bibliografia polska* az

1474-től 1880-ig megjelent lengyel könyveket időrendben is, a szerzők betűrendjében is felsorolja. Az 1881—1900 közti nyomtatványokat Estreicher négykötetes külön műben regisztrálja. Gazdag kritikai apparátussal 50 év alatt kb. 200 000 tételt dolgozott fel.

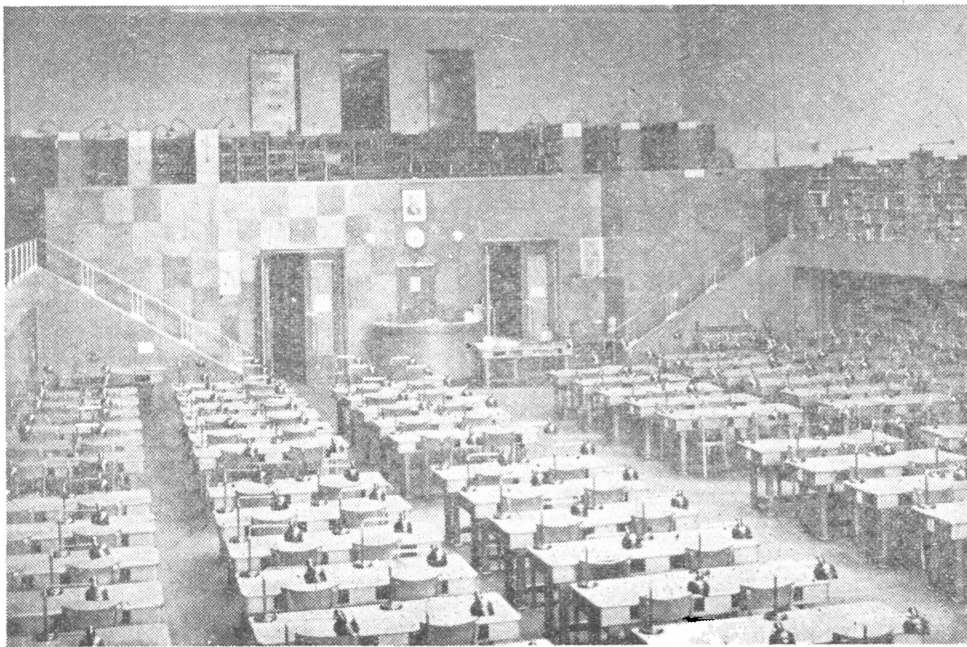
Az egyetem XX. századi fejlődésére jellemző, hogy az első világháború előtt 138 oktatója és 3400 hallgatója, a húszas évek végén pedig 175 tanára és 7000 diákja volt.

A hitlerista megszállás alatt a Jagelló Egyetemet bezárták, az oktatószemélyzet nagy részét letartóztatták, a tanszékek, klinikák felszerelését elrabolták. Jóformán csak az egyetem neve és falai maradtak fenn. 1945-ben előlről kellett kezdeni mindent. A fejlődés azóta meredeken ível felfelé. Ma a professzorok, docensek, tanársegédek száma megközelíti a 700-at, s ez a szám nem foglalja magában az 1950-ben önálló főiskolává alakult orvostudományi kar 350 oktatóját.

A könyvtár helyzete kedvezőbben alakult. A megszállás idején ugyan használata csak németeknek engedélyezték, és élére német igazgatót állítottak, az állomány azonban épségben maradt. Ez nagyságra nézve ugyan csak második Lengyelországban, de értékét, amely amúgyis nagy volt, növelte az a sok kár, amely a második világháborúban érte a többi lengyel könyvtárat. Igen sok kötete lett ezáltal unikummá. Régebbi megjelenésű lengyel könyveket a siker legbiztosabb reményében itt kell keresni. A könyvtár 1920 óta kap kötelempéldányokat. Ezeket prézens anyagként kezeli, de a gyakrabban használt művekből természetesen kikölcsonözhető többes példányokat is vásárol.

Az egyetem régi épületei majdnem mind áldozatul estek a sok évszázad háborús pusztításainak, a tűzvészeknek, az átalakításoknak, az új építkezéseknek. A középkorból egyedül a *Collegium maius*nak nevezett rész maradt meg teljes egészében, ékes oromfalazatával, csúcsíves folyosóval szegélyezett udvarával. Ez az épület szolgált egészen a legújabb időkig otthonul a könyvtárnak. A nagyarányú fejlődés miatt azonban hovatovább szűknek bizonyult, s ezért 1931 és 1939 közt korszerű, világos, tisztán tagolt, szabadon álló hatalmas új épületet emeltek számára. Az épület mellett van elég tér a későbbi terjeszkedésre. A világháború után elkészült a belső berendezés is, és a könyvtár ide költözhetett. Nyolcemeletes modern raktárai tiszták, linóleum padlósak, mozgatható vaspolcokkal, számos teher- és személyfelvonóval.

Igen nagy gondot fordítanak az állományvédelemre, a raktárak hőmérsékletét és nedvességét állandóan figyelik, a portalanítást gépi úton végzik. A napfény ibolyántúli káros sugarait sárga üveg fogja fel. Minden raktárból kikerült kötet helyére órlap kerül.

A Jagello Könyvtár olvasóterme

A Jagelló Könyvtár nyilvános tudományos közkönyvtári szerepet is betölt, sok egyetemen kívüli olvasó keresi fel. A 200 férőhelyes, kétszemélyes asztalokkal berendezett olvasóteremben 35 000 kötetes, lexikonokból, szótárakból, tankönyvekből és más alapvető munkákból összeválogatott szabadpolcos kézikönyvtár áll az olvasók rendelkezésére.

A szakkatalógus szerepét tárgyszó-katalógus tölti be. Ennek használhatóságát érdemes lenne a tárgyszó-katalógustól annyira húzódó magyar könyvtáraknak tanulmányozniok.

Néhány, a könyvtár működését megvilágító statisztikai adat: A dolgozók száma 145, ebből 117 a könyvtáros. 1963-ban 10 120 olvasó iratkozott be, közülük 5383 kölcsönzött is. 137 061 esetben 326 521 kötetet használtak. A könyvtárközi kölcsönzés során 3373 kötetet adtak és 934-et kaptak. A tanszéki könyvtárak új anyagát azonnal, a régebbit folyamatosan feldolgozzák a központi katalógus részére, eddig 20%-áról készültek el a cédulák. Az állomány 1 227 090 kötet, ebből 92 000 régi, 1800 előtt megjelent kiadvány. Közöttük 3290 ósnyomatványt, 4000 XVI. századi és 7000 XVII. századi lengyel művet találunk. A különgyűjtemények közül megemlítendő a 11 000 egységet tartalmazó kéziratár, a 25 000 darabból álló metszetgyűjtemény, a 9000 térképből álló kartográfiai tár és a 21 000 kötetes zenei gyűjtemény.

A ritkaságok közt igen értékesek a régi és újabb lengyel írók kéziratjai, első kiadásai. Megtalálható többek közt *Coppernicus* összes kiadása, valamint a *De revolutionibus orbium coelestium* című korszaknyitó munkájának sajátkezű fogalmazványa. Magyar vonatkozású *Regiomontanusnak* Mátyás király számára felállított horoszkópja. Érdekes legenda fűződik ahhoz a pergamenkódexhez, amelynek egykor *Twardowsky*, a lengyel Faust volt a tulajdonosa. Egyik lapján mutogatják az ördög tüzes karmainak fekete lenyomatát, amely akkor vésődött a kötetbe, amikor az alvilág ura el akarta ragadni *Twardowskytől*. A műzeális anyagban az első helyet az a kódex foglalja el, amelyet egykori tulajdonosáról, *Baltazar Behemről* neveztek el. Krakkó város XVI. század eleji céh- és kereskedelmi szabályait tartalmazza. Az ipar- és viselettörténet művelői számára felbecsülhetetlen érték! Festményei realiztikus művészettel — néha szatirikus módon — mutatják be az egykori polgárok mindennapi életét, a mesterségét folytató fazekast, asztalost, cipészt, fegyverkovácsot, bognárt, kereskedőt, a toalettasztaluk előtt ülő vagy ruhát próbálgató nőket és a mindennapi élet sok más jelenetét.

A krakkói egyetem a ritka évforduló alkalmából tudományos ülészakot, kiállításokat rendez és számos ünnepi kiadványt jelentet meg, így az egyetem történetét négy kötetben, külön a könyvtár történetét és a kéziratár katalógusának két kötetét.

A magyar könyvtárosok a jubileum alkalmából nagy szeretettel gondolnak a Jagelló Könyvtárra, és kívánják, hogy a dicső multat és a szocializmust építő jelentőssé váló ideig tartó, sikereikben gazdag jövő kövesse.

Vértesy Miklós

Ld. még: *Kovács Endre*: A krakkói egyetem és a magyar művelődés Akadémiai, 1964. 227 old.

AZ ÜNNEPI KÖNYVHÉT megrendezésére idén is május utolsó hetében (23—31) kerül sor. A könyvhétet a sajtóban hosszú vita előzte meg, ennek eredményeképpen az eddigi gyakorlattal szemben bizonyos változások történtek. A könyvhét továbbra is elsősorban a mai magyar irodalom ünnepe: nő az utánnyomások száma, újra megjelennek a közönség és a kritika elismerte, sikeres művek, és magasabbra emelt mércével kerülnek kiválasztásra a könyvhétre tartogatott újdonságok. Ugyanakkor az olvasótábor növelése érdekében magyar klasszikusok és külföldi művek is nagyobb példányszámban jelennek meg. A klasszikusok aránya idén nagyobb lesz, mint más években volt. Változik az író-olvasó találkozók rendezése is: idén csak ott tartanak ilyen találkozót, ahol a közönség igényli, várja, s a rendezők előre megbeszélik a tematikát, a műsört az íróval. A könyvhét sikere érdekében kívánatos, hogy a közművelődési könyvtárak kiállításokon adjanak képet a mai magyar irodalom fejlődéséről, válogassák kiállított anyagukat az utóbbi évek kimagasló alkotásaiból és az új könyvheti művekből.

A könyvheti rendezvényeket lehetőleg már működő bizottságok szervezzék. Különösen célszerű ezt a feladatot könyvbarát-bizottságokra bízni. Könyvbarát-napok rendezésével is össze lehet kötni a könyvhétet. Ki kell használni az alkalmat a könyvbarát-mozgalom szélesítésére, új olvasók toborzására.

Beszélgetés dr. GAÁL LÁSZLÓ kandidátussal

Dr. Gaál László nevét az elmúlt hét—nyolc évben megjelent számos könyve tette ismertté. Azokhoz a szakírókhoz tartozik, akik nemcsak könyvet írnak, közérthető, széles körben használható munkákat, hanem szívesen járnak író-olvasó találkozóra, örömmel beszélgetnek olvasóikkal. Gaál László sok helyen megfordult, s amerre járt, felébredt az érdeklődés nemcsak az ő művei, hanem általában a mezőgazdasági szakirodalom iránt is. Pedagógiai érzéke és emberi közvetlensége kitűnő propagandistává teszi.

Budai lakásán kerestük fel, hogy jobban megismertessük olvasóinkkal, s meghallgassuk véleményét a könyvtárosok mezőgazdasági ismeretterjesztő munkájáról. Hatvanadik éve felé jár, ötvennek látszik, s ha munkájáról beszél, harmincnek véli hallgatója. Elégedetlen a mezőgazdasági könyvkiadással.

— A mezőgazdasági könyveket jórészt elvont szaknyelven írják, így azok inkább a szerző tudásának hirdetését, semmint az olvasó tájékoztatását szolgálják Amit pedig népszerűnek szánnak, az túlságosan primitív. E káros helyzetet a kiadó, s a szakírók is látják, és ezért állandóan — nem is eredménytelenül — új megoldásokkal kísérleteznek. A nemrég lezárult pályázat eredményeképpen a közeljövőben több jó szakkönyv lát majd napvilágot.

Véleménye szerint megfelelő-e az a munka, mellyel a könyvet az olvasóhoz juttatják?

— Nem. Mezőgazdaságunkban az új, korszerű módszerek lassan hódítanak, mert nem köztudottak. Pedig a tudást termelőerővé kell formálnunk, mert csak a szakképzett, széles látókörű emberek tudnak fontos termelési feladatokat jól, ha kell önállóan megoldani. Nemcsak a múlt maradványait kell parasztságunk tudatában leküzdenünk, hanem olyan szaktudást adnunk, mellyel megközelíthetjük a termelésben a világszínvonalat. S ehhez a könyvterjesztők mai módszerei nem elegendők. A terjesztés zsákutcában tévelyeg, az üzleti érdek megelőzi a tudás terjesztésének célját. Egyes könyvek kiadásakor még a példányszámot is a mezőgazdasági szakmát nem ismerő könyvterjesztő vállalati dolgozók döntik el. Érthetetlen, hogy a szakirodalmat legalább a legfontosabb gócpontokban miért nem a kiadó terjeszti? E pillanatban egyedül a Mezőgazdasági Könyvesbolt tevékenysége kielégítő.

— E visszasság különösen nehéz feladatot ró a könyvtárosokra. És ők a lehetőségekhez képest meg is felelnek e feladatnak. Munkájukat általában felelősségtudat hatja át, s eredményeik ott látszanak leginkább, ahol erre legnagyobb szükség van: falun. Nemrég ötlött eszembe erről egy hasonlat: ami az egészségügyi szolgálat, az SZTK a testnek, azt jelenti az országos könyvtárszolgálat a szellemnek, az értelemnek. A könyvtárosok állandóan képezik magukat, hogy az ismeretterjesztés minden ágában megállhassák helyüket, munkájuk azonban éppen a mezőgazdasági könyvek ajánlásánál legnehezebb, mert ott nem elég az anyag ismerete, hanem az ajánlás legjobb módszereit is meg kell találni. Én legjobb ilyen módszernek a szakírók és mezőgazdasági dolgozók találkozását tartom. A könyvtárosok már sokszor szerveztek ilyen összejövetelt, mely egyrészt új olvasók toborzásánál, másrészt a régebbi olvasók intenzívebb, sokrétűbb érdeklődésének felkeltésénél igen jól beválik. Magam is többször vettem részt ilyen találkozón, s elmondhatom, hogy az nemcsak az olvasók, de a magam számára is hasznos volt. Ilyenkor mérhettem le azt a távolságot, mely az elvont szakmai kérdések és a gyakorlatban felmerülő igények között van. A kutató gondolkodásmódja, stílusa olykor falat húz író és olvasó közé, melytől nem értik, nem látják egymást. Mi szakírók nem írhatunk olyan állandó egyéni stílusban, mint a szépirók: nálunk a megfogalmazás módja is az olvasótól függ.

Merre járt már író-olvasó találkozón?

— Bács, Békés, Borsod, Szabolcs, Tolna, Vas, Veszprém megyébe többször hívtak a könyvtárosok. Szabolcsban nemrég összehívták a megye könyvtárosait, nekik tartottam bemutatóféle előadást a mezőgazdasági szakirodalomról. Más megyékben is — Tolnában, Veszprémben, Somogyban — próbálkoztak már ezzel. Ilyen előadások után egyre több jó könyvankétot rendeznek megyei előadókkal.

Nógrád megyét nem említette. Pedig ott is ismerik, a könyvtár vezetője mondta el, hogy náluk is tartott író-olvasó találkozókot, s egészen sajátos módszerekkel segítette munkájukat.

— *Csakugyan, ott is jártam, Érsekvadkerten meg Zabaron. Előadásaimnak nem volt elsősorban szakmai jellegük. A szakmai kérdéseket előadás után tárgyaltuk meg. Megismertettem hallgatóimmal az azon a környéken dolgozó állattenyésztők számára szükséges, hasznos könyveket. Igyekeztem megvilágítani azt is, hogyan kell olvasni a szakmunkákat. A közönség nagyon lelkes, hálás volt, rengeteget kérdeztek. De előfordul a másik véglet is. Egy dunántúli faluba hívtak el két éve. „Telt házam” volt. Jóleső érzés. Akkor hökkentem meg, mikor észrevettem, hogy legtöbbjük a cipője orrát nézi, mialatt beszélek. Kérdéseimre alig válaszoltak, s főleg nem kérdeztek. Szinte leritt róluk, hogy ezek az emberek még mindig az üres karikát siratják az istállóban.*

— *Ahol még nem volt mezőgazdasági író-olvasó találkozó vagy előadás, ott nehezebb a munka. De nincs nagyobb öröm, mint ilyen helyen is megtörni a jeget, felrázni az embereket. Mert sikerül. Azt vallom, nem igaz, hogy a magyar paraszt fél az újtól, a korszerűtől. Ma már nem. Még akkor sem, ha úgy beszél. Csak azt röstelli, hogy nem ő találta ki az új, jó módszert, mikor az olyan egyszerű. De, ha meggyőzték vagy személyesen meggyőződött helyességéről, szívesen követi. Csak csinján, a szíven keresztül kell az eszéhez szólni, hogy meggyőződéssel adja kezét a közös építéshez, amelyben nem is annyira a számítását, inkább a helyét nem találta meg sok közülük.*

Az olvasókat s a könyvtárosokat érdekli az írók élete, munkája. Szeretnénk, ha ezekről is szólna.

— *Nyugdíjas vagyok, alelnöke a Magyar Agrártudományi Egyesület Állattenyésztő Társaságának, óraadó tanár a Mórincz Zsigmond Gimnáziumban, külső munkatársa az Állattenyésztési Kutatóintézetnek. Pesten születtem, Keszthelyen és Mosonmagyaróváron tanultam. A felszabadulásig egy rábaközi nagybirtok 3000 holdján voltam gazdaságvezető, 1945 után a Cukorrépatermelő Szövetség főfelügyelője, majd juhtenyésztési osztály vezetője a Tenyészállatforgalminál, később a Gyapjúbegyűjtőnél. Dolgozom a szaklapoknak, különböző intézményekben tartok szakelőadásokat.*

Hogyan születik egy állattenyésztési szakkönyv? Elmondana egy-két műhelytitkot?

— *Nem titok. A juhászat például öröklött mesterség. Egész juhász-dinasztiákat ismerek. De a legtöbb juhász csak az apjától tanulta a mesterségbeli fogásokat. En meg — kutató munkámon és a gyakorlatban szerzett tapasztalataimon kívül — az ország legjobb juhászaitól „lestem el” a legjobb módszereket. Így tudtam közülük kiszűrni és közreadni azokat, amelyek a termelést a legeredményesebbé teszik. Ez évből jelenik meg új könyvem, „A gyapjú termelése és kezelése”. Ennek megírására is ilyen okok indítottak. Azt tapasztaltam, hogy bár megtermeljük a gyapjút, de a nyírás-kor és a nyírás utáni munkában, az élő juh bundakezelésénél a korszerűtlen szakmai felkészültség miatt túl sok forint, valuta csúszik ki a termelő, s az állam kezéből. Remélem, hogy új könyvemmel hozzájárulok ahhoz, hogy csökkenthessük ezeket a veszteségeket.*

— *Munka közben felüditenek az ország különböző tájairól kapott, tanácsot kérő és baráti levelek, találkozásaim 20—30 év előtti munkatársaimmal. A fertői tsz megalakulásakor az egyik brigádvezető, akivel még a felszabadulás előtt dolgoztam együtt, hívott, menjek el hozzájuk állattenyésztő agronómusnak. Vállaljam el, gondoljak arra, hogy az esküvőmet is ott tartottam annakidején. Egy másik, ugyancsak hajdani beosztottam a felszabadulás után tanult, igazgató lett Uraiújfaluban, az állami gazdaságban. Egyszer megmutatta a gazdaságot. Nagyon jól esett, mikor azt mondta, sikeresen alkalmazzák ma is a régen tőlem tanult jó állattenyésztési módszereket.*

Éjszakába nyúlt a beszélgetés. Megismertünk egy író, egy embert, aki jó gazda volt, kutató lett, de a gyakorlati munkától s a dolgozó emberektől most sem szakadt el, s ez a kapcsolat a titka annak, hogy könyveit miért olvassák szívesen.

Erki Gyula

MŰVEI

- Juhtenyésztés.* (Tanjegyzet.) Mezőgazdasági és Műszaki Akadémia, 1952.
Törzskönyvezési útmutató IV. Juh. Mezőgazdasági, 1955.
A juhtej termelése és feldolgozása. Mezőgazdasági, 1957.
A juhtenyésztés időszerű kérdései. A. G. Főigazgatósága, 1959.
Társ szerzőként:
Haladó gazdák útmutatója IV. F. M. 1946.
Mesterfogások a nagyüzemi mezőgazdaságban. Mezőgazdasági, 1958.
Mezőgazdaságunk a belterjesség útján. III. és IV. Mezőgazdasági, 1959.
Vidám rajzos juhtenyésztés. Mezőgazdasági, 1962.

Az új József Attila-díjasok

I. fokozat

CSANÁDI IMRE

másodszor kapta meg a József Attila-díjat. Először *Esztenők terhével* című, 17 év terméséből válogató kötetéért tüntették ki. Alapos ismerője a népi és régi magyar költészetnek, nyelvében ezek a hagyományok ötvöződnek modern kifejezésmóddal. *Ördögök szekerén* című legújabb kötetével költészetünk élvonalába emelkedett. (Recenziókat l. a Könyvtáros 1964. 3. számában, 174. old.). Szilárd meggyőződés és tiszta formák jellemzik líráját. Gazdag ritmusú gyermekversei a műfaj legjobb alkotásaihoz tartoznak.

Esztenők terhével Szépirodalmi, 1953.
Négy testvér (gyermekversek) Ifjúsági, 1956.
Erdei vadak, égi madarak Szépirodalmi, 1956.
Kis verses állatvilág Magvető, 1958.
Ördögök szekerén Szépirodalmi, 1963.

KOLOZSVÁRI
 GRANDPIERRE
 EMIL

Párbeszéd a sorssal című társadalmi szatírját jutalmazza a József Attila-díj.

A Nyugat „harmadik nemzedéké”-nek kiváló prózaírója. Ósei hazájukból elűzött hugenották, nagyapja Kossuth, majd Garibaldi katonája, ő maga már magyarként járja be Franciaországot, s ülteti át magyar nyelvre a francia irodalom klasszikusait, elsősorban Voltaire-t. Felszabadulás előtti műveiben, különösképpen az 1942-ben megjelent *Tegnap* című kötetben az úgynevezett középosztály, a hivatalnoki rend világát ábrázolja szatirikusan. Finom ironia, erős kritikai hajlam jellemzik későbbi műveit

is, míg történelmi regényeiben költői mesevilág tárul fel.

A rosta I—II. Erdélyi Szépmíves Céh, 1931.
Dr. Csibráky szerelmei Franklin, 1934.
A nagy ember Franklin, 1936.
Alvajárók Franklin, 1938.
Tegnap Révai, 1942.
Szabadság Révai, 1945.
Lófi és kora Hungária, 1946.
Mérlegen Révai, 1950.
A csillagszemű Szépirodalmi, 1953.
A csodafurulya (népmese gyűjtés) Ifjúsági, 1954.
A törökfejes kopja Ifjúsági, 1956.
A bűvös kaptafa Szépirodalmi, 1957.
A tisztesség keresztje (elbeszélések) Szépirodalmi, 1957.

A boldogtalanság művészete Magvető, 1958.

Legendák nyomában (tanulmányok) Szépirodalmi, 1959.

Egy szereplő visszatér (elbeszélések) Szépirodalmi, 1961.

Párbeszéd a sorssal Magvető, 1962.

SZÜDI GYÖRGY

Magunk törvénye című, válogatott verseket tartalmazó kötetéért kapott József Attila-díjat. A gyarak világából érkezett, s oda vissza-visszatérő költő a munkásélet tematikáját dolgozza fel verseiben.

Sötét évek után Szabad Újpest kiadása, 1947.

A forradalom katonája Ifjúsági, 1951.

Tiszta hittel Szépirodalmi, 1953.

Szülőföldem Budapest Szépirodalmi, 1955.

Esztenők Magvető, 1956.

Szerelmünk az élet Magvető, 1958.

Magunk törvénye Magvető, 1963.

MAKAI IMRE

műfordítói munkássága közismert: az orosz és szovjet irodalom nagyjainak egész sorát az ő átültetésén keresztül ismerték meg a magyar olvasók. Csupán

a legfontosabbakat kiragadva, ő fordította Tolsztoj: Háború és béke, Solohov: Csendes Don, Új barázdát szánt az eke, Feltört ugar, Emberi sors, A hazáért harcoltak, Idegen vér, Gladkov: Cement, Fomenko: A föld emlékezete, Dosztojevszkij: Félkegyelmű, Gorkij: Az anya, A nap fiai, Csehov: Ványa bácsi, Sirály, Sztjelmah: Kenyér és só, Alekszej Tolsztoj: Kenyér című művét, Osztrovszkij, Gorkij színműveit és igen sok novellát.

SZABOLCSI
MIKLÓS

irodalomtörténész *Fiatalkorok életének indulója* című, József Attila monográfiájának első kötetéért kapta a kitüntetést. (A könyvről szóló ismertetést ld. a Könyvtáros 1964. 3. számában, a 117. oldalon.)

Irodalom és felelősség Művelt Nép, 1955.

Költészet és korszerűség Magvető, 1959.

Kis magyar irodalomtörténet (Klanczay—Szauder—Szabolcsi.) Gondolat, 1961.

Fiatalkorok életének indulója Akadémiai, 1963.

II. fokozat

SÁNTA FERENC

kitüntetett *Húsz óra* című, riport-formában megírt regénye már első, (a Kortárs 1963. 10., 11., 12. számában) megjelenésekor általános feltűnést keltett. A regényt őszinte igazságkeresése, sokoldalú ábrázolásmódja, nyelvi szépsége mai irodalmunk egyik legkiválóbb alkotásává tette. (Az íróról és műveiről részletes beszámolókat ld. a Könyvtáros 1964. 2. számában 95—98. old.)

Téli virágzás Magvető, 1956.

Farkasok a küszöbön Szépirodalmi, 1961.

Az ötödik pecsét Magvető, 1963.

Húsz óra Magvető, 1964.

SZABÓ ISTVÁN

a fiatal írók legjobbjainak sorába tartozik, ahhoz a felszabadulás után felnőtt nemzedékhez, mely a múlt maradványait, s a személyi kultusz esztendeinek szenvedéseit egyaránt megérezte falusi ifjúságának éveiben. Novelláiban ezek az élmények kapnak feltűnően érett, művészi megformálást. Kitüntetett *Va-*

rázslat kertje című elbeszélés-kötetéről A Könyvtáros 1963. 12. számában (752. old.) számoltunk be. *A lázadó* Magvető, 1956. *Varázslat kertje* Szépirodalmi, 1963.

SOMOGYI
TÓTH SÁNDOR

kitüntetett *Gyerektükör c.* regénye a mai serdülőök lelkivilágához ad kulcsot kitűnő pszichológiai és irodalmi ábrázolással. A regény — melyből a magyar filmek átlaga fölé emelkedő film is készült — nemcsak a kamasz lélekről, hanem a társadalomról is hű képet ad. Róla szóló recenzióink a Könyvtáros 1963. 9. számában (554. old.) jelent meg.

TÓTH DEZSŐ

a mai magyar irodalommal foglalkozó, elmélyült és gazdag kritikai munkásságáért kapott József Attila-díjat.

Életünk — regényeink Szépirodalmi, 1963.

MEZEI ANDRÁS

Mulandóság sebei című kötetéért kapott kitüntetést. A fiatal költő ígéretes lírájában a magán- és közélet tematikája fonódik össze.

Torlóidő Szépirodalmi, 1961.

Mulandóság sebei Magvető, 1963.

RÓNA TIBOR

humoristát a rádióhallgatók jól ismerik, kabaréjátékait jutalmazza a József Attila-díj.

Spanyol írók – magyar olvasók II.

A líra mellett a dráma a spanyol irodalom leggazdagabb műfaja. Nem az antik auktorok utánzásából keletkezett, nem külföldről plántálták át, mint az újkori francia vagy német színpadi költészetet — éltető nedveit hazai talajból, a középkori félig vallásos, félig profán játékok humuszából szívta, akárcsak az angol, s nyilván ez magyarázza meg korai és dús kivirágzását, Shakespeare-rel egy időben és vele vetekedően. Első remekműve a XV. század végéről való *Celestina*, egy minden hájjal megkent kerítőnő bővérű párbeszédes históriája, legnagyobb klasszikusa pedig *Lope de Vega* (1562—1635), akinek tüneményes termékenységére mintegy az egész műfaj burjánzó őseréjét jelképezi. Állítólag másfélezernél több színművet írt, kerekén húszezer drámai és vígjátéki alakot hívott létre, szereplőivel egy várost lehetne benépesíteni, és ha a tízmillió verssort, melyből hagyatéka áll, elosztjuk élete napjainak számával, minden napra többszáz sor jut — méltán nevezte Cervantes a természet csodájának. Darabjai ma is elevenül hatnak a világ színpadain, gyakran játsszák őket nálunk is. (Elég, ha Bajor Gizi pompás alakítására emlékeztetünk *A kertész kutyájában*.) A cselekvény középpontját szerelmi bonyodalom foglalja el, ez ad alkalmat a társadalmi összefüggések kibontására. Lope de Vega sokszor meglepően merész gondolatokat hirdet: a *Fuente Ovejúnában* (nálunk *Gyilkos falu és A hős falu* címmel is fordították és játszották) egy parasztzendülést visz színpadra kendőzetlen együttérzéssel, a *Sevilla csillagában* egy kéjsóvár és gyáva spanyol uralkodó alantas ülmeit teregeti ki. Halála előtt két nappal Lope de Vega egy többszáz soros költeményrel búcsúzott el az irodalomtól; ebben az embernek ember által való elnyomását a történelem szegényfoltjának nevezte.

Tanítványa, *Tirso de Molina* (1584—1648) szintén termékeny író volt, bár ő „csak” mintegy háromszáz darabot mondhatott magáénak. A legnevezetesebb és a legnagyobb hatású közülük *A sevillai szédelő és a kövendég*, Don Juan halhatatlan típusalakjának első költői megformálása, mely annyi nagy szellemnek, remekművek alkotóinak, mint Molière, Mozart, Byron, Lenau, Delacroix, Baudelaire, Richard Strauss stb. képzeletét foglalkoztatta később. A spanyol dráma harmadik nagy klasszikusa, *Calderón* (1600—1681), ugyancsak több mint háromszáz színpadi művet hagyott hátra (tízszor annyit, mint

Shakespeare). A múlt század német romantikus esztétikája a legforróbb magasztalásokkal illette; ma inkább Lope de Vega eleven drámai örökségének iskolás megmerevítőjét látják benne, bár kétségtelenül a világirodalom nagyjai közt van a helye. A *zalameai bíróban* a paraszti becsület pompás drámáját alkotta meg, *Huncut kísértete* kitűnő színpadi érzékkel bonyolított, cselszövényes szerelmi komédia.

Lope de Vega, *Tirso de Molina* és *Calderón* nagy triászának nem voltak méltó folytatói, és a spanyol színpadi irodalom csak századunkban, *García Lorca* művészetében emelkedett ismét magasra.

A spanyol prózai epika kezdeteinél egy hazai fogantatású, sajátos műfaj és egy minden kor ízlésén, divatán diadalmas remekmű vonja magára figyelmünket.

A pikareszk elbeszélés — vagy ahogy magyarul, jobb híján, mondani szokták: a kópé-regény — műfaja a középkori kigyóbórt levedlő XVI. századi Spanyolország jellegzetes terméke. Esményi lovagi hősök helyett csavargókat, ingyenélőket, talpra esett népi figurákat vonultat fel, akiknek bőven van részük kalandokban, nem vetik meg a potya lakomát, de kijut nekik a pofonokból is, vidáman kakukmarciskodják végig az életet, éhen-

Veress Pál illusztrációja *Ibáñez Májusvirág* című kötetéhez

kórász nemeseket szolgálnak vagy gazdag kereskedőket fosztogatnak, mindenhova bekukkantanak, mindenbe beleütik az orrukat — mintegy azért, hogy az írónak alkalma legyen, hányódásaikat követve, mennél szélesebb társadalmi körképet rajzolni. A műfaj klasszikus példája, az első kópé-regény, a XVI. század közepéről való *Lazarillo de Tormes élete*; szerzőjéről nem tudunk bizonyosat, régebben *Diego Hurtado de Mendoza* (1503—1575) műveként szokták emlegetni. Későbbi jeles pikareszk elbeszélők: *Mateo Alemán* (1547—1614; *Guzmán de Alfarache*, a zsvány élete és kalandjai), *Alonso Jerónimo de Salas Barbadillo* (1581—1635; *Celestina leánya, a leleményes Elena*), *Francisco de Quevedo* (1580—1645; *Imposztorok tüköre*), *Alonso de Castillo Solórzano* (sz. 1584-ben, halála éve ismeretlen; *A sevillai nyest*) és maga *Cervantes* (1547—1616).

Tizenkét novellájának a *Novelas ejemplares* gyűjtőcímet adta; *Példás elbeszéléseknek* szokták fordítani, de lehetne „Beszédés példák”-nak is. Van köztük pikareszk színezetű és boccacciói mintára szabott, van fantasztikus mese és Velázquez realista modorára emlékeztető életkép; valamennyiben közös az éles társadalomkritika, melyet a példázat erkölcsi tanulsága hangsúlyoz. Az egyikben a cigányok társadalmon kívüli, színes világát fedezi föl *Cervantes*, *Carmen* és *Esmeralda* halhatatlan irodalmi alakjai

előtt egyengetve az utat. És ő indítja el a halhatatlanság meredek csúcsai felé a búsképű lovagot, *Don Quijotét* és kövér kísérőjét, *Sancho Panzát*. A spanyol realista epika a lovagi kalandregények árnyékában keletkezett, pikareszk fintora a fellengző és tartalmatlanná vált lovagi szellemet gúnyolja, tagadja, és ez a tagadás *Cervantes* remekművében teljesedik ki. A történet ismertebb, hogyszem el kellene mondanunk, számos ifjúsági átdolgozása (magyarul 1848 óta) a fiatalágnak is kedvelt klasszikusává tette. Csak arra kell figyelmeztetni, hogy az olvasó ne lásson egysikű, csupán komikus figurát *Don Quijotéban*; a nevetséges kalandok és baklövések hőse nemcsak a lovagság fonákját, paródiáját testesíti meg, hanem sok nemes jellemvonást, szívjóságot, haladó gondolatot is hordoz magában, nemcsak tébolyodott túlzásával válik a feudális életstílus és erkölcs tagadásává, hanem azzal is, hogy makacsul őriz olyan eszményeket, amelyeket az eltorzult lovagi intézmény már rég sutba dobott. *Cervantes* nem csupán ki-nevetteti, meg is szeretteti hőseit. Tragikomikus lényének kettősségét, egyszerre esendő és magasztos voltát emelte ki *Reviczky Gyula*, amikor *Don Quijote* című versét írta:

*Sovány és bús arcú lovag volt;
Rajongott, az erényt szerette.
Babérra, szerelemre vágyott;
Hős volt, dicső volt — képzeletbe.*

*Szegényt, árvát, elnyomottat
Megvédeni volt élte gondja,
S akiket megtéríteni készült,
Azoknak ő volt a bolondja.*

A spanyol széppróza aranykorától *Luis Vélez de Guevara* (1579—1644) kis remekművével búcsúznak; *A sánta ördög* című regényében azzal az ötletes fogással él, hogy az ördög bűvös hatalmával leemelteti a madridi háztetőket, s az olvasóval együtt bekukucskál a nemesek, polgárok, szegényemberek hajlékába, kilesi életük titkait, takargatott fonákságait — az ötletet majd a francia *Le Sage* veszi kölcsön tőle.

Hosszú pangás után a XIX. században kezd új erőre kapni a spanyol irodalom. (Ekkor, a század második felében látnak hozzá a gazdag spanyol népköltészet kincseinek összegyűjtéséhez is. E téren különösen *Antonio Machado y Álvarez* tett sokat; a magyarrá fordított egyetlen spanyol népmesefüzér — *A három narancs palotája* — anyaga is részben az ő gyűjteményéből való.) Az irodalom

megújulása a liberális, haladó törekvések jegyében megy végbe, legtekintélyesebb képviselői közül több a politikában is fontos szerepet játszik.

Azoknak a sorát, akiket magyarul is olvashatunk, időrendben *Manuel José Quintana* (1772—1857), a Napóleon elleni háború egyik szellemi vezére, az alkotmányos monarchia híve nyitja meg; líviusi tollal írt történelmi portréiból *Francisco Pizarro* életrajzát fordították le nyelvünkre, a véreskező gyarmati hódító vakmerő és kegyetlen tetteinek korántsem hízelgő krónikáját. *Juan Valera* (1824—1905) a spanyol felső tízezerhez tartozott, apja tengernagy volt, ő maga előkelő diplomata; verseit, eszméit már ifjúkorában elkapkodták a folyóiratok, hamar bevásárolták az Akadémiába, hivatalos dicsúgaraktól övezett *Herczeg Ferenc* lehetett volna hazájának, ámde amikor regényeivel fellépett, váratlanul heves társadalombírálattal lepte meg a közvéleményt, s írói szerepét inkább Eötvös Józseféhez hasonlíthatjuk. *Juanita* című könyvében egy kis andalúz falu társadalmi keresztmetszetét rajzolja meg éles kritikai vonásokkal. *Benito Pérez Galdós* (1843—1920) nála is továbbment: mint publicista a polgári demokratikus átalakulásért és a republikáért harcolt, hatalmas történeti ciklusában (melyből a Napóleon elleni küzdelem dicsőségének szentelt *Zaragoza ostromát* adták ki magyarul) feltámasztotta a spanyol múltat, hogy a jelen megértéséhez adjon kulcsot, társadalmi regényeiben (ezek közül a *Doña Perfecta*t fordították le) a haladó és visszahúzó erők viaskodását ábrázolta. *Vicente Blasco Ibáñez* (1867—1928) már emigrációba kényszerült köztársasági elvei miatt, és megismerte hazája börtöneit is; külföldön temették el, ám a spanyol forradalom első kötelességei egyikének tartotta, hogy hazaszállítsa és a tiszteletadás jelei közt helyezze hazai földbe annak a tetemeit, aki mint író oly sokat tett e forradalom előkészítése érdekében. *Májusvirág* című regénye egy valenciai halászfalu életének megrázó képét mutatja be, *Macskazene* címmel kiadott elbeszélései erős realista ecsetvonások. *Pérez Galdós* és *Blasco Ibáñez* mellett *Armando Palacio Valdés* (1853—1938) hangja halkabban, kedélyesebben cseng; őt a spanyol Jókainak lehetne nevezni, népszerűsége is hasonló az övéhez, szeret adomázni; *A kislány* című regényében egy apácának kényszerített lány történetét mondja el, és a szerelem jogait követeli. Valamennyiüknél fiatalabb *Pío Ba-*

roja (1872—1956); ő már a „98-as nemzedék” tagja, a századforduló ifjú írócsoportjának, mely keserű gúnyval a vesztes spanyol—amerikai háború évéről nevezte el magát, s különböző eszmékhez szegődve, de egyforma szenvedélyességgel kereste Spanyolország társadalmi és nemzeti fölemelkedésének útját. (A költők közül *Jiménez* és *Antonio Machado* tartozott hozzájuk, továbbá *Unamuno*, a filozófus.) *Baroja* is gyűlölte és tagadta a korhadt és elavult spanyol életet, de nem csatlakozott semmilyen eszmeáramlathoz sem, megmaradt anarchista hajlamú, szkeptikus gondolkodónak. Nemzedékének szellemi arculatát, reformszándékait és vívódását legjobban az ő regényéből ismerhetjük meg (*A tudás fája*).

Napjaink spanyol irodalmából még keveset tolmácsoltak, noha nem szűkölködik tehetségekben. Erejét a Franco-rendszer nyomasztó cenzúrája sem tudta megtörni, s az ellenzéki elégedetlenség kap hangot *Camilo José Cela*, az egészen fiatal *Juan Goytisolo* és mások írásiban.

L. S.

Kondor Lajos rajza *Ibáñez: Macskazene* című könyvéhez

BIBLIOGRÁFIA

- A három narancs palotája. Spanyol népmesék. Boglár Lajos, Európa, 1963. (Népek meséi.)
- Imposztorok tükköre. Spanyol kópé-regények. Szerk. Honti Rezső. Európa, 1957. (Ebben van a Celestina című komédia is.)
- Lazarillo de Tormes élete, jó sorsa és viszontagságai. Regény. Ford. Benyhe János. Európa, 1958.
- Pío Baroja: A tudás fája. Regény. Ford. Békéssy Gábor. Európa, 1961.
- Calderón: A zalameai bíró. Színmű három felvonásban. Ford. Gáspár Endre. Európa, 1957. (Világirodalmi Kiskönyvtár.)
- Calderón: Huncut kísértet. Színmű három felvonásban. Ford. Berczeli A. Károly. Európa, 1958. (Világirodalmi Kiskönyvtár.)
- Camilo José Cela: Méhkas. Regény. Ford. Szalay Sándor. Európa, 1960.
- Cervantes: A csodaszínpad. Ford. Gáspár Endre. (A Klasszikus egyfelvonásosok című kötetben.) Gondolat, 1960. (Játékszín.)
- Cervantes: Az üvegiák története. Ford. Gáspár Endre. Bp. 1948.
- Cervantes: Don Quijote. Ford. Györy Vilmos. [Számos kiadása közül a fontosabbak: Európa 1955. (A Világirodalom Klasszikusai) és Magyar Helikon, 1962. Martyn Ferenc illusztrációival. Az ifjúság számára Radnóti Miklós rövidített átdolgozását tette közzé az Ifjúsági Könyvkiadó.]
- Cervantes: Két kutya beszélget. Ford. Gáspár Endre. Bp. 1944.
- Cervantes: Példás elbeszélések. Ford. András László, Benyhe János stb. Európa, 1958. (A Világirodalom Klasszikusai.)
- Cervantes: Preciosa, a szép cigánylány története. Ford. Gáspár Endre. Bp. 1948.
- Benito Pérez Galdós: Doña Perfecta. Regény. Ford. Békéssy Gábor. Európa, 1958.
- Benito Pérez Galdós: Zaragoza ostroma. Történelmi regény. Ford. Szász Béla. Móra, 1957.
- Juan Goytisolo: Hordalék. Regény. Ford. Lengyel Péter. Európa, 1962.
- Luis Vélez de Guevara: A sánta ördög. Regény. Szegő István fordítását átdolgozta Benyhe János. Európa, 1962.
- Vicente Blasco Ibáñez: Macskazene. Valenciai történetek. Ford. Várady László. Európa, 1961.
- Vicente Blasco Ibáñez: Májusvirág. Regény. Ford. Szokoly Endre. Európa, 1958.
- Tirso de Molina: A seவில் szédelő és a kövendég. Színmű három felvonásban. Ford. Berczeli A. Károly. Európa, 1960. (Világirodalmi Kiskönyvtár.)
- Manuel José Quintana: Francisco Pizarro. Ford. Lengyel Péter. Európa, 1962.
- Armando Palacio Valdés: A kishóvér. Regény. Ford. Békéssy Gábor. Európa, 1959.
- Juan Valera: Juanita. Regény. Ford. Pálóczi Horváth Lajos. Európa, 1958.
- Lope de Vega: A kertész kutyája. Komédia három felvonásban. Magyarra átdolgozta Gáspár Endre. Bp. 1949.
- Lope de Vega: Dacból terem a szerelem. Donna Juana. Komédia három felvonásban. Magyarra átdolgozta József Attila és Gáspár Endre. Bp. é. n.
- Lope de Vega: Gyilkos falu. Magyarra átdolgozta Gáspár Endre. Bp. 1947.
- Lope de Vega: Színművek. Ford. Gáspár Endre. Szépirodalmi, 1954.

Sós Endre: Cervantes. Művelt Nép, 1953. A kultúra mesterei.

ESEMÉNYNAPTÁR

JÚNIUS 7. PEDAGÓGUSOK NAPJA

1884. JÚNIUS 8-ÁN /80 ÉVE/ SZÜLETETT KOZMA LAJOS KOSSUTH-DÍJAS ÉPÍTÉSZ ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ, A KÖNYVMŰVÉSZET MESTERE

1864. JÚNIUS 11-ÉN /100 ÉVE/ SZÜLETETT RICHARD STRAUSS NÉMET ZENE-SZERZŐ

1864. JÚNIUS 25-ÉN /100 ÉVE/ SZÜLETETT WALTER NERNST NOBEL-DÍJAS NÉMET FIZIKUS ÉS KÉMIKUS

1884. JÚNIUS 25-ÉN /80 ÉVE/ SZÜLETETT GYÓNI GÉZA KÖLTŐ

Csak egy éjszakára (válogatott versek) Szépirodalmi, 1959, 237 old.

1814. JÚNIUS 26-ÁN /150 ÉVE/ SZÜLETETT KEMÉNY ZSIGMOND ÍRÓ
(Bibliográfiáját lásd júniusi számunkban)

1884. JÚNIUS 30-ÁN /80 ÉVE/ SZÜLETETT SZÉP ERNŐ KÖLTŐ ÉS ÍRÓ

Mátyás király tréfái Helikon, 1958. 154 old. Üriemberek vagyunk (válogatott elbeszélések) Magvető, 1957. 538 old. Vétkeztem (vál. elbeszélések) Szépirodalmi, 1951. 119 old.

1884. JÚNIUS 30-ÁN /80 ÉVE/ SZÜLETETT GEORGES DUHAMEL FRANCIA ÍRÓ
(Ld. még a KMK Eseménynaptár és Kiállítási Segédanyag c. kiadványát)

A REGÉNY EGYSÉGE I.

Kosztolányi Pacsirtájáról

A legtökéletesebb magyar regénynek — ez persze egyéni ízlés — Móricz Árvácskája mellett a *Pacsirtát* tartom. Nagyobbak, átfogóbbak, fontosabb igazságot tartalmazók vannak náluk, egységesebbet nem tudok.

Mit jelent az, hogy egységes egy regény? Hogy zárt? Hogy a cselekménye egyvonalú? Kevés szereplője van? Rövid időt fog össze? Egy cseppben mutatja meg a tengert? Az *Árvácskára* és a *Pacsirtára* mindez áll. Mégsem ez teszi egy regény egységességét. Az *Anna Kareninát* szintű egységességnek érzem, bár cselekménye két-szálú, története hosszú időt ölel át, sok színhelyen játszódik és igen sok szereplője van. A *Vörös és feketére* ugyanaz áll, mégis kevés egységesebb regény akad nála. Az egységesség valami másban rejlik.

Azt hiszem abban, amit úgy szoktunk mondani: a regény atmoszférája. Hogy kéznél levő tekintélyre hivatkozzam: Kosztolányi szintén így vélte. „A költő ihlete pillanatokig, vagy órákig tart — írta egy körkérdésre adott válaszában —, aztán ellobban, csak pörnyéje marad ott. Merőben különbözik ettől a regényíró ihlete. Az hosszútávra szól, gyakran évekre is kiterjed. Amíg a regényíró dolgozik, változik körötte az élet s a regényíró is változik az életben. A hőmérő süllyed és emelkedik, eső esik, hó hull, kivirágznak a fák, majd rekkenő kánikula következik, ő maga pedig soványodik vagy kövéredik, csalódik vagy megbetegszik. Munkájában mégis olyan-nak kell lennie égaljának, légkörnek, időjárásnak, világnézetnek, vérmérsékletnek, mintha minden egyszerre, varázsütésre keletkezett volna. Ez az egység teszi remekművé a regényt.” Mert „ennek a pusztán elképzelt világnak is éppolyan csodálatos, változhatatlan törvényei vannak, mint annak a világnak, melyben élünk.”

Egy almafán — mindnyájan tudjuk és természetesnek tartjuk — nem teremhet dió. Egy mesebelin is legfőlegbe aranyalma teremhet. Emberi petéből — bár amíg cse-csemővé osztódik és szerveződik, s még azután is, míg felnőtte érik, hihetetlen és csodálatos változásokon megy át — csupáncsak ember keletkezhet.

A művekkel hasonlóképp áll a dolog. Megváltozhatatlan öntörvényük szerint szerveződhetnek csupán egésszé; olyan egységessé, hogy legkisebb részükből is — miként az őslények egy állkapocs vagy lábszárcaontból — rekonstruálható legyen az egész. Miként az élő szervezetben minden izom, zsiger, kötőszövet és csont egységes törvények szerint az egészet szolgálja — úgy a mű minden története, szereplője, epizódja, gondolata, de még egyes mondatainak szórendje is, az egész szervesen összetartozó, egymást kiegészítő és teljessé tévő rész lehet csupán.

Az ám! De kicsoda képes előre elgondolni és megszerkeszteni valamit, aminek bizonyultsága kizárólag az élethez vagy az élő szervezethez fogható. Olyan tudatossággal, amilyennel egy gépet szerkesztenek meg a mérnökök — senki. Az író nem is így dolgozik. A szerves egységet másképp hozza létre. Had idézzem ismét Kosztolányit: „A költő, mikor írni kezd, nem látja világosan témáját, célját, mondanivalóját. Amennyiben megpillantaná ezt az értelem és öntudat fényében, föltétlenül megszegne a kedve abbahagyná írását, úgy érezné, hogy azzal, amit tud, már nem érdemes foglalkoznia.” Hogy jobban megértsük s ne tartsuk ezért valami tudattalan ösztönylénynek, tegyük hozzá: a tudós sem fogna olyasvalaminek a kutatásába, aminek minden titkát ismeri már. Ez értelmetlen lenne. A tudóst is, az íróat is — ez a közös bennük — az ismeretlen felderítése vonzza és serkenti munkára. Valami véletlen folytán megvillant előttük némi fény, és el akarják oszlatni a homályt; megsejtettek egy összefüggést, s ki akarják bányászni a mélyben rejtőző törvényt, amely az egészet szervezi, irányítja, mozgatja, életben tartja. Az írás — miként a kutatóé — felfedező munka.

A regény szerves egységét nem az író tervezi el, azt csupán kifejti, kibogozza a valóságból. Ehhez azonban az kell, hogy helyes nyomon induljon el, s útközben se tévessze azt szem elől. Vagy ha szem elől veszette, újból rátaláljon, esetleg ezernyi tévút árán. (Ezek a tévutak, persze, nem kerülnek be a kész műbe, az író bölcsen hallgat róluk: balfogásait le sem írja, vagy kihúzza később.)

Az első nyom — úgy tűnik — a legfontosabb. Bár, mint írók vallomásaiból tudjuk, indító élményük gyakorta jelentéktelen semmiség volt, szinte nevelésesnek tűnő apróság, mely másból mit sem válthatott volna ki. Az író számára azonban ez a semmiség hajszálvékonyságú részé lett, melyen át a valóság rejtett mélyére pillanthatott. Kosztolányi ezt az indító élményt, az első nyomot kristályosodási pontnak nevezte, amely köré rakódnak le később — a munka folyamán — a jegecek, s mely így meghatározza azt, amit ugyancsak ő a regény égaljának, légkörének, időjárásának, világ-

nézetének és vérmérsékletének mondott — nyilvánvalóan nem azért, mert nem talált rá egyetlen egy szót —, hanem mert pontos és érzékletes akart lenni. Valóban: mindezek együtt és összeforrra tehetik csak szervesen egységessé a regényt. Magam csupán a rövidség kedvéért hívtam atmoszférának.

A Pacsirtában ez mindjárt a regény legeslegelején megfogja, szinte megragadja az embert. Emlékezhettek az első jelenetre*: Apa és anya csomagolnak, az asztalon levő utazókosárba még betesznek egyet-mást: „a csipkés női bugyogót, a blúzt, a mamszti, a cipógombolót, melyet leányuk már gondosan odakészített.

— A fogkefe — szólta apa.

— Lám, a fogkefe — bölintott anya —, majd itthon maradt a fogkefe.”

Ahányszor csak újra és újra olvastam, ebből a röpké, néhányzavas és nagyon is hétköznapi párbeszédből csapott meg a regény sajátos levegője. Nem tudtam miért, s ma is csak gyanakszom az okára. Eleinte a *lám* szócskára gondoltam, hogy az okozza ezt a meglepő hatást, meg *anya* bölintására, amellyel mintha azt mondaná: „tudtam előre”, és arra, hogy majdnem helyett csupán *majd*-ot mond. Valóban, van ebben a mondatban valami szomorkás beletörődés és egy csöppnyi remény is, talán a zenéjében.

Ma már azt hiszem, többről van itt szó. Kosztolányi — föltehető, hogy csupán ösztönösen, akaratlanul — beletitkolt valamit ebbe a mondatba, valami rendkívül fontosat. S ezt a fogkefe szó rejti. Ha elemzően olvassa az ember a könyvet, feltűnik, hogy ez a fogkefe, egy oldallal később — s megint fontos helyen — újra felbukkan. Az idézetem párbeszéd után, az utazás, Pacsirta elutazásának előzményeit ismerteti az író, s a csomagolás jelenébe ismét ezzel a motívummal tér vissza: „Anya visszajött — írja —, hozta a fogkefét. Apa gondosan selyempapírba pakolta.” (S a fogkefével kapcsolatban újra a *gondosan* szó, amely akaratlan-tudattalan a gond képzetét is felkelti az emberben, hiszen abból képződött.) A második fejezetben aztán harmadszor is szót ejt a fogkeféről. Lehetetlen, hogy ne legyen semmi jelentősége. De mi?

Kosztolányinak egy nyilatkozata nélkül aligha jöttem volna rá. Egy ízben azonban elárulta: „A Pacsirta akkor támadt bennem, mikor megpillantottam egy szegény vénlány apró, feketésen csillámló, romlott fogait.” Magában a regényben aztán mégsem beszél Pacsirta fogairól. Milyenek lehettek, csupán ebből a fogkefe-ügyből sejthetjük: feltehető, hogy Pacsirta, aki minden holmiját gondosan kikészítette, azért feledkezett meg a fogkeféjéről, mert akaratlanul is igyekszik elfelejteni azt, ami szégyellni való fogával kapcsolatos.

De érdemes erről az esetleg öntudatlan írói fogásról — burkolt pszichologizálásról — ennyit beszélni? Gondolom, igen, hisz itt csapja meg az olvasót elsősorban a regény sajátos légköre. A fogkefe körüli — csak jobb híján használok ezt a kifejezést — misztifikáció valami nyugtalanító várakozás-félet kelt bennünk, felébreszti érdeklődésünket. Itt valami titok lappang, valami nincs rendben — gondoljuk. Nem is gondoljuk, csupán érezzük. Nyugtalanágunkba szánalom-féle vegyül, mikor halljuk, hogy apának sovány a melle és egérszürke ruhát visel, szeme alatt pedig kis zacskók lógnak gyűrött, elhasznált pergamentes bőrből. Majd ismét valami szomorkás és egyúttal nyugtalanító következik. Megtudjuk, hogy a kertben egy *leány* ül, lehajtott fejjel, hogy hajának árnyéka eltakarja arca háromnegyed részét, mert „*hosszú évek* alatt gyűjtött tapasztalatából tudja, hogy ez a helyzet illik neki legjobban”. Írhatott volna Kosztolányi nőt is, ez a szó jobban illene Pacsirtára, hiszen — mint később kiderül: már harmincöt éves —, de *leánynak* nevezi, hangsúlyozottan, és a nyugtalanító, „valami nincs itt rendben” érzésünket fokozó ellentétben a *hosszú évek*-kel.

Nem tévedek? Tényleg ez a romlott fogak hangos elhallgatásából tovább burjánzó kimondhatatlanság, sejtetés, átérzés határozná meg az egész regény atmoszféráját? Hiszen ha Pacsirta fogáról hallgat is az író, csúnyaságát hamarosan, már a második fejezetben — amint szülei a napsütötte téren át az állomás felé ballag — „fényözönbe, majdnem színpadi világitásba” helyezi s leírja „ezt a megszokhatatlan arcot, mely kövér is, meg sovány is, a húsos orrot, a tág, lószerű orrlyukakat, a férfias, szigorú szemöldököt, a pirinyó, savós szemet”. Sőt, azt is hozzát teszi, hogy „nemcsak csúnya, hanem hervadt, igazi vénlány”. Csakhogy ilyenek — ez roppant lényeges! — nem egy közönyös kivülálló szemével láttatja meg velünk — aki a legkedvezőbb esetben is „bizonyos jóindulatú, hamuszín rokonszenvvel, melyet belül káröröm bélel pirossal” tekintene rá — hanem az apjával, aki szenved érte, s azért bámulja őt ilyen gondos figyelemmel (ismét a *gondos* jelző), szinte sértőn, s találja ennyire csúnyának, hogy önmaga gyöttrésével enyhítse kínzó szánalmát. Feltehető, hogy túloz. Bizonyos

* Hogy megértsen, meg kell kérnem az olvasót: magát a regényt olvassa el, s ne csak a filmet nézze meg, mert ez utóbbinak csupán annyi köze Kosztolányi művéhez, mint a gyilkosnak áldozatához.

azonban — a reánk gyakorolt hatás igazolja —, hogy ez a fényözön és majdnem szín-padi világitás, melyben Pacsirta csúfsága kiderül, nem a kegyetlen, távoltartó ridegség, hanem a részvét éles fénye. Méghozzá a részvét szónak teljes és ősi értelmében, mely azt jelenti, hogy részt venni és vállalni mások életében, szenvedésében. Az áttételesség teszi azzá. Az apa önkínzó, nyűglődő gondolatai, az, hogy a főtérre érve öntudatlanul pár lépést előre siet, hogy ne kelljen a lánya mellett lépegetnie, majd hogy ráébredve erre, lassítja lépését, dacosan leánya mellé áll, hogy ő is vállalja a bántó rokonszenvet és kárörömöt — röviden: az apa szenvedése érezteti meg velünk — mélyebben és áthatóbban, mintha közvetlenül az övéről hallanánk — mit élhet és élhetett át ezidáig Pacsirta.

A regény szerkezete szintén ezen a közvetett, az indító motívumot továbbfejlesztő módszeren alapul. Pacsirta a címe, a főszereplője is, a második fejezetben azonban eltűnik a szemünk elől — elutazik —, és csak az utolsó előttiben látjuk ismét viszont. Mégis minden sor, minden mondat róla szól, s a regény egészéből az ő sorsa bomlik ki, és az ő sorsának minden összetevőjét, okát és meghatározóját, „az egész nem oszt-ható egészét” fedezi fel velünk és számunkra az író.

Erről azonban legközelebb.

Zolnay Vilmos

KÖNYVTÁROSOK ÍRJAK

A szakmaközi bizottságok segítése

A községekben és városokban mindenütt megalakultak már a szakmaközi bizottságok, amelyek keresik és mindinkább megtalálják helyüket a községek, városok társadalmi, gazdasági és művelődési életében.

Mivel a szakszervezeteknek a szocialista építés mostani időszakában egyik legfontosabb feladatuk a szocialista nevelés segítése, a szakmaközi bizottságok szerepe is előtérbe kerül a nevelésben. Többek között a könyvtári munka segítésére is érdemes megnyerni ezeket a bizottságokat.

A községekben általában a könyvbarát-bizottságok a bázisai a könyvtári tevékenység társadalmi támogatásának. Bár a SZOT hivatalosan nem kezdeményezője és gazdája a könyvbarát-mozgalomnak, de azért nem lehet akadály a annak, hogy a szakmaközi bizottságok a községekben bekapcsolódjanak a könyvbarát-bizottságok munkájába. Természetesen ne a szakmaközi bizottságok elfoglalt titkáraival vegyünk fel először a kapcsolatot, hanem elsősorban a bizottság művelődési felelősével, aki rendszerint pedagógus. Vele megbeszélhetik a könyvtárosok a könyvtári munka szakszervezeti támogatásának lehetőségeit.

Ilyen lehetőség a pedagógusok könyvtári propaganda tevékenysége a családlátogatások alkalmával. A könyvbarát-híradó legutóbbi száma közölte, hogy Tét községben milyen eredményesen támogatták a pedagógusok a könyvtárat. Ha családlátogatósaik alkalmával a gyermekek és a család többi tagjának olvasmányairól érdeklődnek, nekik jó könyveket ajánlanak, a könyvtár használatára felhívják a figyelmüket, akkor már nagyon sokat tettek.

A másik kapcsolat, amelyet a szakmaközi bizottságokon keresztül alakíthatunk ki, a községi könyvtárak és a szocialista brigádok együttműködése. Ma már állandóan nő az állami gazdaságokban, termelőszövetkezetekben és KTSZ-ekben a szocialista címért küzdő brigádok száma. Ezeket a brigádokat a szakszervezetek tartják nyilván. A szakmaközi bizottság művelődési felelőse révén a könyvtárak megszerezhetik a szocialista brigádok listáját, és segítségükkel együttműködést alakíthatnak ki ezekkel a brigádokkal, segíthetik művelődési vállalásaik teljesítését. Ha a szakmaközi bizottság művelődési felelőse kapcsolatba lép az egyes szocialista brigádok művelődési felelősével, s őket felvilágosítja a könyvtárak szolgáltatásairól, máris megindulhat az együttműködés, amelynek a helyi lehetőségektől függően igen sok formája lehet.

Márvány Mihály

SZMT könyvtárvezető, Szolnok

K Ö N Y V E K R Ő L

Krúdy Gyula

PESTI LEVELEK

Magvető, 686 old. 37 Ft (Ajánlott)

A könyv alcíme publicisztikai írásokat ígér; ennél többet is kapunk: Krúdy fény-árnyas líráját. Nem mintha ezekben a tárcacikkekben csak hullongó őszi lombról, mustizú, gajdos szüretekről, piros-szalmatüzes disznóölések, lump farsangok vigalmairól olvashatnánk; Krúdy, akit megszoktunk derengő álmok, kancsal szerelmek és holdsugaras óbudai utcák lovagjának látni, a maga módján beleszólt a politikába, és éppen ezek az írásai valának a legközvetlenebbül arról, ami epikus költészetének is szilárd tartalma volt: gyengéd humanizmusáról, mely együttérzően hajol a pesti éjszaka vagy a nyíri csend kallódó figurái fölé, elsiratta a halálos mezőkre terelt menetszázadokat, észrevette a kis B-listás tanítónő vergődő bánatát, az éhes diákokat, a rongyos cipőket, az öngyilkosokat, akiknek szeme az örvényt kutatja a híd alatt, kitapogatta a koldus ország fájó görceit, búsulva, hogy a megátalkodott szegénységben már menyasszonyi csokorra sem telik... És ami meglepőbb, gyakran a kritika érdekebb hangján szólt a magyar társadalom kóros tüneteiről: mennyi gúnyral arról, hogy „a bárók grófok akarnak lenni, a grófok hercegek és a kereskedők nemesek, ha eddig nem voltak”; mennyi keserűséggel arról, hogy „sohasem leszünk demokraták, és sohasem fogunk egységes társadalmat alkotni”; ez az álmok álmódója igenis megírta — 1915-ben — az egyikét, megírta, hogy egész parasztnemzedékeket tesz tönkre a csecsemő-nyugtató mákgubó szörnyű főzete, megírta a sikkasztó alispánt (mintha Móricz Zsigmond erős riportjai közül került volna ide ez az írás: *Egy magyar nemes és politikája*) — megírta a nagy reménységet is, hogy osztja Károlyi Mihály Kápolnán a földet, és aztán megírta újra és újra a tikkasztó szomorúságot, „mindazoknak a fotográfiáját, akiket megcsalt, kigúnyolt, kinevetett és végül megvetett a magyar sors”.

Politika lázong és sa jog tehát ezeken a lapokon, de mindenütt eláradnak a líra drága hullámai. Fehérlábú menyecskéket, kázmír vagy tengerzöld szoknyákat, IV. Henri szakállú borügynököket, katonagomb formájú holdat varázsol elének Krúdy stílusa itt is, utazásokat havas cél felé, csengős szánon, a kas-farból kime-

redő fegyvercsövekkel, mintha az erdőszélen a volhiniai farkasok üvöltése várna az utast, francia pezsgővel és bundapálinkával fölszerelt vendégfogadó helyett; nosztalgikus mondatok édes kanyargása ringatja itt is az olvasót: „Hajdan eleget jártam e tájon, és most a nemes dunaparti vidéken, ahol a hegyek barázdái és hajlásai reneszánsz-korabeli püspöki és főúri címerekről vannak mintázva (mint régi kolostorokban egy-egy megbarnult képen, egy vénséges püspök arckévének sarkában megtaláljuk a vi-segrádi hegynek a mását), és a középkori koronához hasonlatos várrom az Anjoukirályok nemes aranypatinájával látszik befuttatva a délutáni napsugarban, míg alant, a szentimentális sétaúton — ahol ifjúkorom szép őszi napjait, a jelen szomorúságait és Budapest háborúsán zúgó morajlását, az újságírodák véresen hangzó, elnyújtott kürtölését, mellyel a friss csatatéri táviratok érkezését jelentik, néhanapján felejttem” — még hosszan idézhetnők ezt az egyetlen folyondár-mondatot, ha volna terünk követni muzsikás kapaszkodását kalandos útja tűnődő kaptatóin, de hát az olvasó úgyis meglesi folytatását a 77. lapon, abban a szomorú remekműben, melynek *Szeptemberi alkonyat* a címe — az ilyenekért kell áldani Krúdy Gyula nevét.

Lukácsy Sándor

Körmendi Zoltán

NAGYVÁROSI KÉPESKÖNYV

Magvető, 462 old. 29,50 (Ajánlott)

Szinte a teljes ismeretlenségből, az „el-süllyedt irodalom” legmélyebb rétegéből lép az olvasó elé ebben a kötetben egy tehetséges, nagyon rokonszenves író, akit annyi más sorstársával együtt megöltek a fasiszták. Ahogy egyik versében írja, „mint mindenből kizárt rokon, — kit mégis hajt a tiszta hűség —, hogy házról házra hírt vigyen...” — így élt, hol kistisztviselő volt, hol munkanélküli — de mindig a munkásosztály kulturális fel-emelkedésének harcosa. Életében megjelent egy verseskötete (*Regény helyett*), novelláskötete (*Tükörcserepek*) és jónéhány a budapesti bérkaszárnyak világát megörökítő szociográfiai írása. Műveinek nagy része azonban kéziratban maradt, s az író hagyatékából a most megjelent kötet emeli ki a maradandóbb darabokat,

szociográfiát, novellákat, a *Félemberek* című regényt és egy válogatást verseiből.

Kovács Endre utószava nem értékeli Körömendy életművét irodalomtörténeti vonatkozásban, inkább egyéniségét, írásainak tendenciáját jellemzi. Igaz, hogy Körömendit a faszálódó Magyarország embertelen körülményei az irodalom perifériájára kényszerítették, de írásainak értéke alapján már régen észre kellett volna vennünk a vele történt igazságtalanságot. Szociográfiai írásai a harmincas évek Budapestjének kispolgáraitól, lumpenproletárjairól, a József- és Ferencváros bérkaszárnáinak légköréről a legtöbbet mondó dokumentumok közé tartoznak. Szépirodalmi műveiben is, amelyekben hasonló világ elevenedik meg, elsősorban az alakok és a problémák hitelessége fogja meg az olvasót. Verseinek legjellemzőbb vonása a könnyed, chanson-szerű hang és a kemény, osztályharcos szemlélet vegyülése.

Csak röviden tudjuk itt felhívni a figyelmet a kötet értékeire. A kritika s az irodalomtörténet behatóbb elemző munkája és az olvasók felébredő érdeklődése szolgálthat majd igazságot Körömendy Zoltán írói munkásságának.

P. L.

Szabó Pál

K É K É G A L A T T

Szépirodalmi, 480 old. 31 Ft (Ajánlott)

A Szabó Pál-sorozat harmadik kötete három kisregényt fog össze. Közülük kettő, a *Tiszán innen*, *Dunán túl* és a *Szereposztás* már korábban is megjelent, a címadó mű azonban először találkozunk az olvasóközönséggel. Közös vonása ezeknek az írásoknak, hogy mindegyik napjaink problémáit tűzi tollhegyre, mindegyik a gyorsan változó valóság talaján alakuló új erkölcsök kérdéseit vizsgálja.

A legszemélyesebb indulatú, legszenvedélyesebb, legátfogóbb igényű munka a *Tiszán innen*, *Dunán túl*. Egy alföldi falu mai életét mutatja be, mindössze huszonnégy órába sűrítve a cselekményt. Alaptételként abból indul ki, hogy a régi paraszti világ visszavonhatatlanul elsüllyedt, új lépett helyére, roppant különbség keletkezett tegnap és ma között. Szabó Pál egyértelműen az új paraszti valóság mellett foglal állást, örömmel sorol fel impozáns tényeket, szinte személyes büszkeséggel emlegeti a motorkerékpárok növekvő számát, az új, modern házakat, a villanyt, a faluszerte tért hódító divatot.

Ugyanakkor bizonyos aggodalommal is figyel a szédítő iramú életforma-váltást.

Úgy érzi, hiányzik valami „a régi, szép, s belső formájában pompás paraszti élet közt, meg a mai, modern élet közt.” A falusi fiatalság a nagyvárosi életforma vonzásában, hagyományos szokásait, öltözködését levette — egyúttal eldobja magától a múlt tradícióit is. Márpedig: „Éppen úgy nem ember, aki népe, nemzete múltját megtagadja, mint aki apját, anyját megtagadja.” Valami más kellene tehát — fogalmazza meg a szintézis igényét — „Valami több, szebb, igazibb, az anyagi és szellemi helyzethez illőbb... ami kifejezné az árpádkori falu feltámasztását és mai ragyogását, de a 30 motorkerékpárt is, a szép és kényelmes családi házakat.”

Szabó Pál tehát ellentmondást, vagy legalább is fáziseltolódást fedez fel a mai falu szellemi és anyagi előrehaladása közt. Úgy látja, hogy — miközben a materiális felemelkedés egyértelműen megtörtént — a népi hagyományokra épülő szocialista kultúra kialakulása helyett a tetszetős, de tartalmatlan kispolgári életforma van eluralkodóban a fiatal generáció ízlésvilágában. Sok igazság rejtőzik ezekben az aggodalmas gondolatokban, s ez a tény átgondoltabb, hatásosabb, a helyi viszonyokhoz jobban simuló népművelési tevékenységet sürget.

Vitába kell szállnunk azonban az író egyoldalú szemléletével, amely — kizárólag a szerelem és a szórakozás spektrumában vizsgálva az alakuló erkölcsi normákat — túl sommás következtetésekre jut, s nemcsak leegyszerűsíti, de olykor hibásan is értékeli a valóságot.

A kötet másik két kisregénye — mint említettük — szintén erkölcsi kérdésekkel vívódik. A *Szereposztás* az anyagi jólét és a személyes boldogság, illetve a családi és a közösségi élet összefüggéseit vizsgálja; a *Kék ég alatt* legfőbb érdekessége pedig abban rejlik, hogy Szabó Pál — túllépve eddigi tájékozódási körén — a munkásosztály életén belül ábrázolja a közösségi normák kialakulását. Mindkettő olyan írás, amely végkövetkeztetéseiben ellenvetésekre ingerel, ugyanakkor azonban elvitathatatlanul bizonyítja a több mint hetven éves író impozáns kísérletezőkedvét.

Szappanos Balázs

Szőnyi Sándor

FARSANG OKTÓBERBEN

Magvető, 262 old. 13,60 Ft (Ajánlott)

Szőnyi Sándor már nem tartozik irodalmunk ifjabb évfjára, ötvenéves elmúlt, de írásait, három nagyobb regényt és két novelláskötetet nem tette még alaposabban mérlegre a kritika. Munkássá-

gának vitathatatlan értéke a sajátosan mai problémák, alakok iránti érzék, az egyszerű emberek lelkivilágának ismerete és a fordulatok cselekmény-komponálás.

Új kötetét két kisregény és két kevésbé színvonalas novellát tartalmaz; közülük a címadó kisregény érdemel elsősorban figyelmet. Egy pesti bérház házmesterlakásában játszódik a cselekmény 1956 októberének egyik éjszakáján. Váratlanul bekopog a ház régen disszidált s az ellenforradalom hírére hazatérő tulajdonosa, s követelni kezdi „jogait”. A házmesterné és az egyik mérnök lakó már gazsulálni kezd neki, de egy másik lakó, a bivalyerejű Kerekes fokozódó dühvel száll szembe vele. Osztályharcos indulatába belejátszik a féltékenységre is, indulata végül oly hevesen robban ki, hogy megfojtja a háztulajdonost.

Az író szélsőséges témát ragad meg, olykor a valóságosság rovására is színezi a helyzetet. Mint társadalmi és lélektani képlet sikerült Kerekes és a házmesterné figurája, az ábrázolási hibák miatt azonban nem látjuk, merre mennek alakjai a szörnű éjszaka után.

A kötet másik terjedelmesebb írása, a Korai cseresznye anekdotikus ötletből sarjad. Két öntőmunkás telket vesz, s versengve műveli földcsékéjét. Mindkettőt az tartja izgalomban, hogy kinek terem hamarabb cseresznyéje. Az író jó szatirikus, humoros helyzeteket alakít ki ebből a témából, meglátja a mai munkásélet érdekes színeit, de végül is — poén vagy megoldás nélkül — abbahagyja a témát.

A kötet érdekes, figyelmet érdemlő, az olvasóban mégis hiányérzetet hagy az, hogy az író a magafelvetette kérdésekre nem adja meg a választ.

S. A.

Szántó Tibor

V É G J Á T É K

Szépirodalmi, 453 old. 27 Ft (Ajánlott)

Rezignált hangvételű, furcsa témaválasztású alkotás. Főhőse, Perédi István, a regény elején már nyugdíjas újságíró-korrektor, a lottón egymillió-kettőszáz-tizenhétezer forintot nyer. Fordított Mídász-királyként valósággal nem tud mit kezdeni pénzével — teste-lelke törődött már —, s visszaemlékezik élete fontosabb eseményeire, korszakaira. Azt kutatja, hogy milyen pillanatokban segített volna rajta az élete végén már csak véletlenül kapott pénz.

Nagy és az időfonalat állandóan megszakító ugrásokkal áttekintést kapunk így egy hosszú emberéletéről, vele párhuzamosan a magyar társadalom mintegy

hat évtizedéről. Közben az emlékek közötti kutatás szakadatlan lelkiismeretvizsgálássá alakul. A mű elolvasása után kész a diagnózis: Perédi István élete azért sikerült félre, mert hiányzott belőle a céltudatosság, a mindig biztos cselekvési programot adó világnézet. Az író — főhőse sorsán keresztül — arra is utal, hogy nem elég csak úgy általában szeretni a hazát, látni a haladás irányát, rokonszenvenni a leghaladóbb társadalmi és politikai erőkkel, hanem tenni is kell valamit. Így az összkép — a tanulság szempontjából — helyes.

Nem értjük azonban, hogy az emlékezés miért nem jut át a felszabadulás vagy pontosabban véve a fordulat éve utáni, a Perédi Istvánok számára is minden bizonnyal sok élményt adó korszakba. Az eszmei mondanivaló a regény végén válik zavarossá, s az összképünk a főhősről lehangoló, ami a kompozíciós hibán túl, eszmeileg is erősen vitatható. Úgy érezzük, hogy nemcsak a főhősben, hanem az íróban is maradt még bőven seb, emlék, elsősorban az utolsó másfél évtizedből, s erről nem beszél.

A végső feloldódás hiányzik a regényből. Enélkül az egész regénykeret erőltetetté válik, s gyakran bosszankodva kérdezi az olvasó, hogy most miért éppen ez vagy amaz az emlék tolatodik előtérbe, mi az emlékek között az összefüggés. Magyarán mondva a kompozíciós bizonytalanság — amely az eszmei tisztázatlanságból fakadt — lazává, szétesővé teszi az események, cselekmények menetét. Sajnálatosan elmosódott impresszionista jellegű nem egy esetben a regény alakjainak ábrázolása. Az író túlságosan összeolvadt öreg, megfáradt hősével, s így a Végjáték emlékek játékává vált némiképp. Keveset kaptunk a modern szerkesztési szándékhoz, a nagy önvizsgáló-moralizáló nekigyürkőzéshez képest.

Bögel József

Thomas Mann

V A L O G A T O T T T A N U L M Á N Y O K

Európa, 562 old. 27,50 Ft

Thomas Mann, a modern próza egyik legnagyobb mestere tudatos művész volt, s gyakran foglalkoztatták az írói egyéniség és a művészi alkotás problémái. E téren vallott felfogásáról ad képet a 21 tanulmányt magába foglaló kötet. Az írások egy-egy műre vagy szerzőre vonatkoznak. Főtémáik: az író és kora, mesteriség és művészet, aktualitás és klasszicitás, lélektani aprómunka és eseményes drámaiság, realizmus és páthosz. A kü-

lőnböző időben (1910—54) írt tanulmányok érzékeltetik azokat a történelmi-társadalmi, lélekelemző-patologikus és mitikus vonzásokat is, melyek Th. Mann fejlődésének szakaszait jellemzik. Goethével, Schillerrel és Kleisttel foglalkozó, kételekkel és ellentmondásokkal teli bensőséges hangú írásai a kötet válogatott anyagából is kiemelkedő remekművek.

Th. Mann finoman csiszolt, hideg tűzű művészetében sajátos nagypolgári radikalizmus bontakozik ki. Öröksége, a Hansa-városok zárt hagyományaiban kifinomult pátricius szellem messzetekintő, bátor humanizmussá kristályosodott benne. Hanyatló osztályának alkonyát felismerte és temette azt. Ez a nosztalgikusan fájdalmas, könyörtelen élmény mélyen hatott szemlélete alakulására. Írói magatartását személytelenség, iróniába burkolt tartózkodás jellemzi. A nagy szavakat és gesztusokat kerülve csak a stílust, a formát tartja az írói hatás méltó eszközeként. Naponta 7—8 órát ír, mert szerinte az írónak ugyanolyan mesterségbeli rutinra van szüksége, mint a zenei virtuóznak, hogy megközelítse a formai tökéletességet.

De ugyanakkor vallja a komor tételt is: hogy a tettel szemben a gondolat, az élet helyett a forma a fontos, a befejezettség, tökéletesség pedig a halál. Csak igazi polgár vallhat ilyen borúsán hitet a művészet mellett. S valóban minden írásában a mulandóság kultuszát érezzük. Jellemző, hogy tanulmányai alakjai közül is azokat hozza legközelebb az olvasóhoz, kik belesemmisülnek az alkotás lázába vagy életük alkonyán megtisztulva látnoki mondanivalókkal emelkednek kortársaik fölé. Itt Th. Mann személytelen hangján is átüt a bámuló hódolat.

Ahogy számára a múlt a nagy emberek tükre, a jövőben is azért bízik, mert hisz az emberi zsenialitásban. Mindig voltak, tehát lesznek is nagy egyéniségek, kik utat mutatnak és szellemi útravalót is adnak a jövő generációknak. Szemlélete mégis demokratikus vonást kap, amikor élete utolsó szakaszában mitikus hajlamanak engedve az élet célját keresi és azt az emberi szabadság és fejlődés szolgálatában ismeri fel. Ennek bizonyosságát adták a messzevilágító szavak, melyekkel a harmincas évek veszedelmei közt Európa tétozó polgárságához fordult.

Az írások az irodalmilag tájékozott, igényesebb olvasókhoz szólnak, különösen azokhoz, akik már olvasták a tanulmányokban tárgyalt írók műveit.

Birkás Géza

Alan Sillitoe

AZ AJTÓ KULCSA

Európa, 507 old. 39 Ft (Ajánlott)

Az író nevét filmekről már ismerik nálunk, de regényei közül az első jelent meg most magyarul. Sillitoe — nemzedékének több, immár neves tagjával együtt — az ingerült fenegyerekek csoportjához tartozik, ami az ő esetében első pillanatra különösképpen indokoltnak látszik proletár származása miatt. Mi ennek az ingerültségnek céltáblája? Kifelé a brit imperializmus, odabenn a „jóléti állam” kétszínűsége. Eddig a magyar olvasó is egyetérthet az író szemléletével.

Az Ajtó kulcsának témája Brian Seaton nottinghami gyermekkorának és malájföldi emberré érésének története. A cselekmény egy része valóságos dzsungelben játszódik le, a többi Sillitoe képletes dzsungelében. Mert — és itt a baj — a hős és az író szemléletében az egész élet dzsungel, harc mindenki ellen, — Brian időnként ugyan kommunistának mondja magát, de aztán mégis csak bevallja, amit az olvasó már úgyis sejt, hogy valójában anarchista. Mint ahogy azt is tudjuk, hogy környezete se annyira proletár, mint inkább lumpenproletár.

Így érthető, hogy Brian kiútja a dzsungelből a testi szerelem: Angliában Pauline, Malájföldön pedig Mimi vonzása. Sillitoe szemléletében tehát legalább annyi a zürzavar, mint regényeinek dzsungelszimbólumában. Másrészt viszont ingerültsége mégis művészetének éltetője, a cselekmények és jellemek megteremtője, amely, nem tagadhatjuk, ebben a regényben is sokhelyütt izgalmas élmények, kitűnő figurák szülőjének bizonyul. Az *Ajtó kulcsa* kétségtelenül őszinte, megrázó írás, vallomás egy nemzedék lelki gyöttrődéséről. Sillitoe-ban tehát egy színes, bár talán még kiforratlan íróegyéniiséggel ismerkedtünk meg, akinek többi művét is szívesen olvasnánk.

Vámosi Pál

Stanislaw Dygat

AZ UTAZÁS

Magvető, 352 old. 21,50 Ft (Ajánlott)

A mai lengyel irodalom hazai bemutatása elég akadozó, mégis, a lefordított művek közt gyakran akad meglepetés, irodalmi élmény. Breza (A bronzkapu) és Andrzejewski (Hamu és gyémánt) könyvei után ilyen meglepetés a Dygaté is. A szerző alakja sem érdektelen: francia állampolgár, de Lengyelországban él, fellépése mintha kiábrándult európeért mutatna, regénye azonban elválaszthatatlan a lengyel irodalomtól.

Hőse Henryk Szalaj polgári származású minisztériumi kistisztviselő. Olaszországból hazatartva a vonaton meséli el élete történetét alkalmi útítársának, az írónak. Neveltetése, házassága, beilleszkedése az új rendbe, illúziói tipikusnak mondhatók; csak önismerete, kudarcának felismerése emeli őt ki a kispolgári tömegből. Utazása előre sejtett keserű tanulása: az elvesztegetett, bátortalan, szürke életért nem kárpótol a legnagyobb álom beteljesedése, jelen esetben az olaszországi vakáció sem.

A regény, halvány határvonallal, két részre válik. Az első, Szalaj gyermek-, ifjú és felnőttkora, az utazásig, szabályos kis fejlődés-regény, korszerű pszichológiai motiválással. A második részben Szalaj szerelemre lobban egy olasz utcalány iránt; e szerelem s általában az utazás élményeinek rajzában az író szinte észrevétlenül elrugaskodik a valóságtól, s anélkül, hogy nyersen fantasztikusat adna, szabadon engedi játékos képzeletét. Megállapításai, kommentárjai, aforisztikus tételei fanyar mosolyt keltenek, de azért az olvasó azt is észreveszi, hogy a fitogtatott gúny valójában az író szemérmes emberszeretetét s javító szándékát palástolja.

A könnyed, szórakoztató, de magvas regény — és Elbert János előszava — kíváncsiságot ébreszt Dygat más művei iránt is.

L. I.

Tfjúsági irodalom

Lipták Gábor

REGÉLŐ DUNÁNTÚL

Móra, 367 old. 26 Ft (Törzsanyag)

A honismereti, helytörténeti kutatás Európaszerte mintegy 150 éve, a nemzeti eszme ébredésekor, a romantika fénykorában indult meg. A helytörténeti emlékek gyűjtése, felkutatása, haladó hagyományaink megismerésének és megőrzésének szándékával ma újra fellendül, és abból sokhelyt a fiatalok, úttörők, diákok is kiveszik részüket.

Lipták Gábor könyve egyrészt ezekhez a már tudatosan olvasó, keresséző fiatalokhoz szól, másrészt érdeklődést ébreszt a közömbösökben is. Nagysikerű, *Aranyhíd* című, a Balaton rege és mesevilágát felölelő kötete után most a Dunántúl különböző tájaihoz, várjaihoz, épületeihez fűződő történeteket dolgozza fel, olyasféléképpen, ahogy néhány törtkő, omlatag oszlopfő segítségével re-

konstruálnak egy épületet. Ahol nem talál egyebet, ott a történet vázát, a cselekmény fennmaradt motívumait kerekíti egészé, ahol pedig még él a monda, vagy felhasználható régebbi irodalmi feldolgozások akadnak, ott mai nyelven (helyenként túlságosan is modern nyelvhasználattal) igyekeznek friss vért önteni az ódon történetbe. Elbeszélésmódja a romantika útjain jár, leginkább Jókait érezzük meseterének (Történetek a magyar előidőkből), s ha a felnőtt olvasónak talán túl érzelmes is ez a stílus, ha nagyon kevésbé sejteti is a hősök sorsa mögött a történelem igazi mozgató erőit, a meséhez még ragaszkodó gyermek annál nagyobb örömmel fogadja, s annál élénkebb kíváncsisággal fordul a teljes valóságot feltáró történelmi oktatás felé.

A kötet legnagyobb érdeme, hogy előkészíti a tanulás útját. Élettel tölti meg a romokat, s hová olvasója majd előbb-utóbb eljut, ott nem omladékot, műemlék-táblákat lát csupán, hanem események színterét, melyet képzelete árnyakból élőkké formálódó alakokkal tud beépíteni. Pedagógiai és művészi hatását fokozza tájázó ereje, s a szülőföld szenvedélyes szeretete. A romantikus szerelmek, törekvő daliák, furfangos legények, ördögös molnárok történelmi mögött Pannónia szelíd szépsége sugárzik az olvasó felé.

Lipták Gábor könyvét nevelési értékei feltétlenül ajánlásra méltóvá teszik, olvasása előkészíti a fiatalokat a romantika nagy mestereinek értésére, élvezésére.

Bozóky Éva

LÁNYOK ÉVKÖNYVE 1964

Móra, 392 old. 35 Ft (Törzsanyag)

A Lányok évkönyvében úgyszólván minden lányolvasó megtalálja az érdeklődésének megfelelő kedves olvasmányt. A könyv öt különböző részre oszlik. Az első rész a technika és természettudomány világába vezet 12 éven felüli olvasóit. A második a földrajz, néprajz és történelem köréből ad olvasmányokat. Szeretnők itt kiemelni Lipták Gábor Sümegi sétáit és Párdányi Klára Pesti műemlékek-ről szóló írását.

A Művészet, irodalom cím alatt versek, novellák, kis tanulmányok rövid terjedelemben, nagy számban szórakoztatják és gyönyörködtetve tanítják a fiatal olvasót. Murányi-Kovács Endre Michelangelója mintaszerű bemutatása és összefoglalása mindannak, amit erről a gigantikus lángelméről négy oldalon nyújtani lehet. Kár, hogy művészetét csak egy illusztráció — Mózese — mutatja be. A szerkesztők nem

idegenkednek attól sem, hogy olyan modern külföldi szerzőktől is iktassanak be részleteket, mint Curzio Malaparte, Heinrich Böll, Karel Čapek, vagy Heringnia zur Mühlen.

A negyedik rész Lányoknak — lányokról, asszonyokról szól. Csákváry Margit bemutatja milyen a mai lány. Vajon a fiatal olvasók magukra fognak-e ismerni? E részből messze kiemelkedik Donáth Blanka kitűnő írása: Ismerd meg önmagadat! Ez áradozó, föllengző, érzélgős fecsegés helyett komoly, egzakt lélektani stúdiumokon alapszik.

Érdekességek — Innen-onnan rovat alatt megtanuljuk, hogyan akartak szebbé lenni régen a nők, mi illik és mi nem illik Londonban, Rómában, Moszkvában, Párizsban. Végül hasznos tanácsokat kapunk „minden tudható dologról és még sok egyébről” — mint a középkorban mondták.

Kaleidoszkópszerű, vibráló, változatos tartalmú — és színvonalú könyv a Lányok 1964-es évkönyve. De ezt az évenként visszatérő almanachot — mint régi kedves barátnőt lelkesen köszöntik ifjú olvasói. Könyvtárainkban szinte ajánlásra sem szorul, inkább csak arról kell gondoskodnia a könyvtárosnak, hogy az ifjú olvasóknak kellő példányban álljon rendelkezésükre. **K. J.**

Mezey István

KELET MAGYAR VÁNDORAI
Móra, 193 old. 13,50 Ft (Ajánlott)

Aki nem foglalkozott vele, nem is sejti, hogy milyen gazdag a magyar keletkutatás. Kőrösi Csoma Sándor és Jelky András nevét ismeri csak a nagyközönség, pedig mellettük még hányan járták meg Kína, Japán és Belső-Ázsia rejtelmes vidékeit, sőt Óceánia szigetvilágát is. A külföld tudományos közvéleménye már régen nagyra értékeli a magyar orientalisztikát — 1925-ben pl. a Bakuban tartott nemzetközi keletkutató kongresszuson hazánkról, mint a keleti tudományok fellegváráról emlékeztek meg.

A magyar orientalisztika eredményeit és értékes múltját dolgozza fel Mezey István munkája a Móra kiadó népszerű Bűvár-sorozatában. Keletkutatásunk hagyománya szinte évszázadokra vezethető vissza. Az ázsiai őshaza emléke, az elszakadt rokonok felkeresésének vágya (mint Juliánus barátot vagy Kőrösi Csoma Sándort) és a bukott szabadságharcok után következő üldözés (mint a Rákóczi-szabadságharc vagy 1848 emigránsait) kényszerítette a magyar nép fiait, hogy felfedező utakra induljanak. Ezek-

ből a kényszerű utakból gyakran jelentős tudományos eredmények születtek: Berzenczey László például, a 48-as szabadságharc volt katonája elsőként jutott át a Pamir hágóin, Xantus János pedig Sziámot, Indokínát, Kínát és Japánt beutazva lett a magyar természettudomány egyik kiváló alakjává. Ezeket a kalandos utakat ismerteti Mezey könyve, s részletesen elbeszéli a magyar felfedezők legnagyobbjainak: Kőrösi Csoma Sándornak, Vámbéry Árminnak és Stein Aurélnak utazásait is.

A Kelet magyar vándorai az ifjúság olvasmányának készült, s ebben a műfajban igen szerencsésen ötvözte egybe az ismeretterjesztés és a szórakoztatás szempontjait. Maga a téma is érdekes, de a felfedező utaknak az ifjú olvasók körében mindig népszerű történetét még külön is élvezetessé teszi Mezey olvasmányos, a képzeletet megmozgató előadása. Hasznos szerepet töltenek be a függelékül közölt fényképfelvételek, valamint a felfedezők életrajzai és a szövegben előforduló idegen szavak magyar szótára is. **p. b.**

Tudomány

TUDOMÁNY ÉS EMBERISÉG
Akadémiai, 406 old. 60 Ft (Ajánlott)

Antibiotikumok, elektronikus számológépek, atomenergia békes felhasználása, műanyagipar, az élő és élettelen természet mikrosejtjeinek a megismerése, űrhajózás... Akárhová nézünk, mindenütt tömegével találunk olyan csodálatos új felfedezéseket, amelyek behatolnak mindennapi életünkbe is. Szeretnénk figyelemmel kísérni a tudomány haladását. Ehhez a sokszor igen nehéz feladathoz ad kitűnő segítséget a *Tudomány és emberiség* címmel most megjelent kötet.

Szerkesztése eddig egyedülálló szervezési és politikai tett. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája öt világrész 36 tudósát kérte fel, hogy egyetlen közös könyvben ismertessék meg a nagyközönséggel az utóbbi években elért legfontosabb tudományos eredményeiket, illetve kutatási területük állását. A 36 tudós — köztük olyan Nobel-díjas kiválóságok, mint az orosz Szemjonov, a német Heisenberg, az amerikai Libby — a legegyszerűbb szavakkal mondja el a legnagyobb dolgokat, és olyan felfedezéseket is ismertet, amelyek nemcsak az olvasók széles rétege, hanem a szakemberek java része előtt is ismeretlenek.

A tanulmányok közt találunk általános, összefoglaló tárgyúakat (Az óceánok

gazdagsága, Az immunitás elmélete) és részletkérdésekkel foglalkozókat (Az ó-szlávok naptára, Az asszuáni völgyzárógát). Négy fő tárgykörre oszlanak. Az elsőhöz az ember személyéhez kapcsolódó problémák tartoznak, mint a mai szovjet orvostudomány, az emberi agy fejlődésének rejtélye, a legrégebben élt ősember maradványainak a megtalálása, a matematikai módszerek alkalmazása a biológiában. A második csoport lakóhelyünknek, a Földnek kérdéseit tárgyalja. Ilyenek a sivatagok és óceánok jobb gazdasági kihasználása, a növénynevelés és általában a mezőgazdaság haladása, az állatok gondolkozása (szerzője a magyar Ákos Károly), a radioaktív szén segítségével végzett időméghatározások. A *részecskék* címmel összefoglalt tanulmányok a vírusok és az anyagcsere kapcsolatáról, az élő sejtek molekuláiról, a sztereokémiával, a biokémiai kód felfedezéséről és az elemi részek elméletének mai állásáról szólnak. Végül az utolsó tárgycsoport, a *Világegyetem* az űrrepülés helyzetéről, továbbá a Venus bolygóval és a világegyetem szerkezetével kapcsolatos jelenlegi ismeretekről tudósít.

A kötetben közölt írások egy része közérthető. De természetesen a Nobel-díjas Mössbauer a visszalökődés nélküli magrezonancia abszorpcióját, olyan komplikált fogalmat, amelynek a legtöbb ember még a nevét sem ismeri, nem tudja ennyire közérthetően megmagyarázni, őt csak legalább középiskolai szintű tudás alapján értheti az olvasó. A tanulmányoknak csaknem a fele ilyen, a könyv ajánlásánál gondoljunk erre!

A Tudomány és emberiség a tervek szerint minden évben megjelenik majd, és közli a tudomány legújabb eredményeit. Első idegen nyelvű kiadása a magyar, de már készül az angol, francia és német fordítás.

Érdekes az illusztrációs anyag: őskori festmények, óegyiptomi domborművek, Leonardo, Raffaello remekei, régi és új metszetek, modern laboratóriumok és műtők képei, elektronmikroszkópok készíttette felvételek, elemi részecskék és metagalaktikák szerkezetét ábrázoló rajzok. A tipográfiai megoldások egészen újszerűek, különösen a fejezetcímek és a képanyag elrendezésénél. V. M.

M A G Y A R O R S Z Á G
T Ö R T É N E T I D E M O G R Á F I Á J A
Közgazdasági és Jogi, 442 old. 99 Ft

A Kovacsics József szerkesztésében megjelent alapvető jelentőségű tudományos munka folytatása az 1957-ben kiadott „A történeti statisztika forrásai” című

kötetnek. A mostani kiadvány adatközlő és adatelemző jellegű: az első átfogó magyar kísérlet a honfoglalástól 1949-ig terjedő időszak népesedésének történeti statisztikai alapon nyugvó, számszerű megvilágítására.

Kovacsics József bevezető tanulmánya után öt fejezet tárgyalja a demográfiai adatanyagot és a fejtegetéseket, majd válogatott történeti demográfiai bibliográfia igazít el a kérdés szakirodalmában és kiegészítésként közli a kötet a legfontosabb népesedési adatokat összefoglaló táblázatokat.

A mű kézikönyvszerű forrásmű, a történetírás, a kutatás és a tanítás nélkülözhetetlen segédforrása, a könyvtári tájékoztatás egyik alapvető kézikönyveként kell tehát szerepelnie.

A kötet serkentőleg hathat további népesedési történeti munkák, összefoglalások, átfogó, vagy helyi kutatások elvégzésére. A helyismereti kutatóknak megadja a szükséges országos áttekintést, egyben hézagainak kitöltésére, helyi forrás-feltárásokra és feldolgozásokra ösztönöz.

A műnek és a sorozatnak a tudományos könyvtárakon kívül valamennyi igényes közművelődési könyvtárban, a megyei, városi és nagyobb járási könyvtárakban is jelen kell lennie.

(pr)

Szerkesztés

Hajas—Muraközy—Sárközy

B Ő S É G V A G Y Í N S É G

Közgazdasági és Jogi, 447 old. 39 Ft (Ajánlott)

A cím már önmagában felveti a nagy kérdést: bőség vagy ínség köszönt-e a megnövekedett emberiségre? A száraz végére megkétszereződik a Föld lakóinak száma. A könyvből, mely erre a kérdésre keresi a választ, kibontakozik előttünk korunk mezőgazdasági helyzete és a jövő távlata. Elemzik a szerzők a termelési tényezőket, a termelési technológia egyes folyamatait. Áttekintést adnak az élelmiszer-kereséstől az élelmiszer-termelésig tartó történeti folyamatról.

A világ ipari termelése egyre nagyobb méretű, ugyanakkor — a többségben levő — elmaradott országokban az élelmiszer-termelés nem tart lépést a szaporodással. Az egy főre jutó élelmiszer mennyisége egyre csökken. Mialatt egyes országok mezőgazdasági feleslegük eladásával bajlódhatnak, az emberiség nagyobbik fele elégtelenül táplálkozik vagy éheznek. Mit jelent a modern tudomány, a modern tech-

nika az élelmiszer-termelés és a mezőgazdaság számára? Mit jelent az atomenergia és az aviatika alkalmazása?

Távol áll a szerzőktől a jövő század regényes rajza. Távlati képünk is a jelen valóságában gyökerezdik. De nem zárkóznak el az új tápanyagok keresésétől sem. Felvetik a mikroorganizmusokban rejlő lehetőségeket. Az algák már régóta szerepelnek az állatok takarmányozásában és egyes népek ételmezésében. Rámutatnak azonban a megszokott állati eredetű táplálékok fontosságára. Hiába oldották meg a több fogásos tubus-ebédet az úrhajósok számára, a „földi” ízek nélkülözhetetlenek a kellemes közérzet fenntartásához.

Az állati szervezet mint biológiai transzformátor óriási szerepet játszik az élelmiszer-ellátás biztosításában. Újabb tápanyag-kutatásainkat elsősorban az új takarmányozási lehetőségek felderítésére kell fordítanunk. A szerzők nagy érdeme, hogy Fritz Baade világhírű könyvének általános tudomásunk. A szerzők nagy kívánnak választ keresni. Kitérnek a víz és a talajvizszoonyok összefüggésére, a növénytermelés és az állattenyésztés jövőjére.

Nem hanyagolják el a mezőgazdaság szociológiai vetületének vizsgálatát sem. A mezőgazdaság technikai és kémiai forradalma új körülményeket teremtett. A földművelő lakosság világméretű csökkenése, a városba özőnlés a fejlődés természetes következménye. A modern iparral és közlekedéssel rendelkező országok kevés embert foglalkoztató mezőgazdasága a legkorszerűbb. Ennek strukturális hatása a különböző gazdasági és társadalmi rendszerben élő országokban egyaránt érvényesül, és e tendencia ismerete nélkülözhetetlen a magyar mezőgazdaság vizsgálatához. Külön függelék-fejezet foglalkozik a hazai mezőgazdaság távlati fejlődésével.

Az emberiség jövője, mai és holnapi léte mindnyájunkat foglalkoztat. E könyvet is jellemzi Hajas József korábbi munkáiban tapasztalható adatgazdagsága és széles látókör. A szöveget jól megválasztott fényképek, térképek és ábrák egészítik ki.

Antall József

Alpatov

A MŰVÉSZET TÖRTÉNETE

Képzőművészeti, 417 old. 170 Ft (Ajánlott)

Végre egy igazán népszerű művészettörténet! Népszerűsége persze nem az olyan előadásmódot értjük, mely leereszkedő modorban tárgyalja anyagát, mint a felnőtt, aki selypítve szól a gyermekhez. A kiváló szöveget szerző, M. V. Alpa-

tov, semmit sem enged a tudományos színvonalból, a szakszerűségből; nagy műve, melynek egyelőre az első kötete jelent meg a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatánál (*Az őskor, az ókor és a középkor művészete*), mégis igazi népszerű munka, mert azt nyújtja, amire a *nagyközönségnek szüksége van*.

Különösen kitűnik ez, ha összehasonlítjuk Kampis Antal művészettörténetével, mely *A kultúra világa* sorozatban jelent meg, immár második kiadásban. Kampis Antal képtelen megérteni, hogy az olvasó, aki nem szakmai stúdiómban kíván elmélyedni, hanem a szépség birodalmában való tájékozódáshoz, a műélmény felindításához kér segítséget, vajmi kevéssé kíváncsi arra, hogy minden egyes festő vagy szobrászról kimutassák, kinek a hatása alatt dolgozott, vagy hogy ez meg ez a műalkotás történetesen melyik múzeumban található. Márpedig Kampis Antal folyton csak ezt szajkózza, s tőle az olvasó mást nem is igen tud meg. Munkája rettentő adathalmaz, és épp az nem derül ki belőle, hogy a számtalan műtárgy, melyet kicédulázott, *miért szép*.

Alpatov nem így fogta fel vállalkozása célját. A bevezetőben először is megismertet a művészet alapfogalmaival. Mi a művészet, hogyan osztjuk fel ágazatokra, mi a különbség a hivatásos művészet és a népművészet között, mi a stílus, melyek a műalkotás esztétikai értékének kritériumai, mit értünk az ábrázolás hűségének követelményén, lehet-e a fényképszerűen pontos természetmásolás a művészet eszménye, mi a metafora szerepe a művészetekben, hogyan függ össze a művészetek fejlődése a társadalmi haladással: csupa olyan kérdés, melynek szellemes és elgondolkodtató megválaszása, — noha Alpatov nem állítja, hogy az egyedül üdvözítő magyarázat birtokában van, — apránként elvezet a művészet ezer változatú és gyakran ellenmondásos világának megértéséhez, úgyhogy, mire az olvasó az őskor — többnyire primitív — művészeti maradványainak tárgyalásához ér a könyvben, már nem kéri számon rajtuk a későbbi realista ízlés által megkívánt természetűséget, mint ahogy — megfordítva — a realizmust sem fogja elfogultan megítélni más korok másfajta elvei szemléletének rabjaként.

Ezután pedig nem nevek és címek és címek sokaságának zümmögő litániája következik; Alpatov mindenütt néhány legfontosabb legjellemzőbb műalkotást választ ki megtárgyalásra, s ezeknek alapos bemutatásával tud képet adni a korról, az irányzatról, a stílusról. Mindenekelőtt az érdeklő és azt igyekszik megmagyarázni, hogy milyen volt az a szellem, az a társadalmi igény és életfel-fogás, mely koronként a művészeti alko-

tásokat létrehozta, megszabva rendeltetésüket, témáikat és formakincsüket.

Alpatov jelzőkkel, hasonlatokkal sugalló, művészi stílusban ír (s ezt igen jól érvényesíti Mándy Stefánia sikerült fordítása). Elüt a száraz szokványtól Alpatov könyve abban is, hogy gyakran él irodalmi párhuzamokkal, az egyik művészetet a másikkal világítja meg, általában egy-egy kultúra teljes körének megismeretetésére törekszik. Fölényes tudására, műveltségére vallanak szellemes idézetei Montaigne, Goethe, Gribojedov, Rilke stb., írásaiból. A kötet képanyagát úgy válogatta össze, hogy kerülül az unalomig ismerteket, inkább lehetőleg újat, sokszor meglepőt ad. Kitűnő könyvét minden tekintetben megilleti a dicséret, és a könyvtáros jobbat nem is ajánlhat a művészetek iránt érdeklődő olvasónak.

L. S.

Boldizsár Iván

ROKONOK ÉS IDEGENEK

Gondolat, 307 old. 38 Ft (Törzsanyag)

A szerző nevét jól ismerik a könyvtárosok és az olvasók. Boldizsár Iván kitűnő újságcikkei, tanulmányai, rádió és televízió-műsorai hosszú évek során összekapcsolódtak mindennapi életünkkel. S tegyük hozzá: az olvasók vagy hallgatók legtöbbször saját problémáikra, gondjaikra, örömeikre ismernek ezekben az írásokban. Rendszerint mai, vagy közelmúltbeli életünknek alakjai az író nagyszerű regényeinek szereplői is.

A „Világjárók” sorozatában megjelent „Rokonok és idegenek” című kötete is sokkal több, mint útirajz. A franciaországi családi utazás csak kerete, éltetője, a múltat s jelent egybefoglaló, gazdagon árnyalt társadalomrajznak s a történelmi összefüggéseiben is kiváló művelődéstörténeti tanulmánynak. Bravúros szerkesztés fűzi egybe az író emlékezéseit, a családi beszélgetéseket, vitákat, régi és új képzőművészeti alkotások bátor egybevetését, s a gyakran lírai szépségű részeket: tájak, városok, templomok, múzeumok széleskörű műtörténeti ismeretek fényében felragyogó kincseinek leírását. S e mindig történeti távlatba állított áttekintést teljessé teszi a mai francia élet mozzanatainak gazdag humorral és éles kritikával átszótt eleven ábrázolása.

Ideális útikönyv is egyben ez a kötet: a képzeletbeli utazót varázsszönyegre ültetve ismerteti meg a francia tájakkal, s a Baedekerek adathalmazán túlmutató, mindenütt a hely légkörét felvillantó okos tanácsadó a valóban útra készülőknek.

Boldizsár útja során lényegében igyekszik feltárni a francia—magyar történelem és művelődéstörténet összefüggéseit. Mindazt, amiért művészetünk s irodalmunk legjobbjai évszázadok óta Párizsra vetik szemüket. A szerzőt s gyermekeit mindenüvé elkíséri Szepsi-Csombor Márton, Batsányi, Csokonai, Ady, József Attila, Radnóti emléke. S a családi utazás résztvevői és a velük utazó olvasók a világ egyetemes zárandokhelyein itt is ott is megtalálják a magyar irodalom legjobbainak nyomait. S az író útközben nemcsak az évszázados magyar—francia kulturkapcsolatok egyenes vonalait vagy kanyargós ösvényeit, hanem azok történeti rúgóit s eredőit is kutatja.

S ezt a „rendhagyó” útirajzot az a lelkesedés és gyengéd érzelmesség teszi lebilincselő olvasmánnyá, amellyel a szerző gyermekeinek s olvasóinak szeretné átadni a maga Párizs-élményét, s mindazt amit az „édes Franciaország”, a „douce France”, legbensőbb lényegéből annyi útja során megismert.

Nem kápráztatja el a ragyogás, de nem veszti el azt a lelkes sóvárgást sem, amellyel évszázadok legjobb magyar írói fordultak Párizs felé. Ugyanakkor a mai magyar író új életünkön formálódott, friss, élet tekintetével nézi a várost s az országot. Ez az objektív szemlélet, az élmény hitelessége, a széleskörű műveltség és az igaz írásművészet avatja könyvtárosok és olvasók sajátosan érdekes olvasmányává ezt a kalandregénynek is izgalmas, ismeretterjesztésnek kiváló s útirajznak változatos és ötletes könyvet.

Lipták Gábor

Könyvtári szakirodalom

Dobos Piroska

A MUNKÁSOLVASÓK IRODALMI ÍZLÉSE

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 65 old.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár öt éve végzett felmérések 8 könyvtár 600 munkásolvasója (ebből 118 nő) töltött ki kérdőíveket. A Szabó Ervin Könyvtár új sorozatának (Olvasásszociológiai vizsgálatok) 1. sz. füzetében található tanulmány a következő kérdésekre adott feleleteket elemzi: olvasási idő, a könyvkiválasztás indítékai, a legkedveltebb szépirodalmi műfaj, szerző és olvasmány, az olvasáson kívüli szabadidő felhasználása.

A tanulmány megállapításai vázlatosan a következők:

A munkásnőknek kevesebb idejük jut olvasásra, mint a férfiaknak. A könyvkiválasztásban a férfiaknál a sajtó, a nőknél a film és a rádió, a fiataloknál a barátok hatása a legfontosabb tényező.

A műfajok közül a regény, a különösen történelmi és a kalandos regény a legkedveltebb. A harmadik helyre került társadalmi regényt az idősebbek és az érettségizettek szeretik jobban. A „szerelmes regényt” korra és műveltségre való tekintet nélkül a nők, a verseket a fiatalok és a nők olvassák inkább.

A szabadidőt legtöbbször moziban és a rádió mellett töltik. A férfiaknál harmadik helyre a sport, a nőknél a színház került. A nők jobban kedvelik a zenét a férfiaknál. Az érettségizettek és általában a fiatalok tanulmányvágya nagyobb a többiekénél.

A kedvelt szerzők listáján az érzelmekre ható, romantikus-naturalista, teatrális hatásokra sokat adó írók vezetnek.

A szerző befejezésül hangsúlyozza, hogy az ízléskutatást magasabb szintre kell emelni és a nem könyvtári olvasókra is ki kell terjeszteni.

A tanulmány ökonomikus adagolással elkerüli mind a túlzott következtetések, mint a száraz számokhoz tapadás bukta-tóit. Nagy felfedezésekre nem jut, de néhány olyan kérdést, amit a gyakorló könyvtáros félig-meddig tud, a bizonyíték erejével tudatosít. Viszont abban, hogy ezeknek a kérdéseknek tanulmányozása elkésettnek tűnik, a felmérés óta eltelt idő tapasztalatai a hibásak. A késedelem miatt — s ezt a tanulmány is említi — a televízió mai szerepére sem kapunk választ. Végül: a kedvelt könyvek listájának elemzésekor a finom célzások helyett bátrabban ki kellett volna mondani, hogy az kispolgári ízlést mutat. Ez nem a munkásolvasók lebecsülését, hanem a könyvtárosok felelősségére való fokozottabb appellálást jelenti.

I. Z.

Lipták Pál

KIS KÖNYVTÁRAK KORSZERŰSÍTÉSE, BERENDEZÉSE

SZOT—KMK, 31 old. 28 t.

Az állami és szakszervezeti könyvtárhálózat jelenlegi fejlődési szakaszában mind gyakrabban kerülnek a könyvtárosok olyan helyzetbe, hogy könyvtárátalakítási, berendezési és felszerelési kérdéseket kell megoldaniok. Örömteljes feladat ez, mert azt bizonyítja, hogy ma már vannak olyan anyagi erőforrásaink, amelyek lehetővé teszik a könyvtárak eddigi elavult helyiség- és berendezési viszonyai-

nak megszüntetését, a könyvtárak korszerű átalakítását, újjárendezését. Ehhez a munkához nyújt értékes segítséget a SZOT Kulturális Osztályának és a KMK-nak közös kiadványa, amelyet Lipták Pál Kossuth-díjas békecsabai megyei könyvtárigazgató állított össze.

A mű első részében tömören leszögezi azokat a modern alapelveket és módszereket, amelyeket a könyvtárak korszerűsítésében követni kell: szó esik a funkcionális elrendezésről, a színek alkalmazásáról, a helyiségek ízléses díszítéséről. Szemléletes módszert ismertet a szerző arra vonatkozóan, hogyan készítheti el az építészeti tervezésben járatlan könyvtáros saját maga is egyszerű eszközökkel az organizációs alaprajzot, minden átalakítás kiinduló okmányát. A könyvtári elhelyezésekről szólva a galériás megoldású könyvtárakról külön is megemlékezik, felhívja a könyvtárosok figyelmét erre a hosszú időn át háttérbe szorult téralakítási megoldásra. (A könyvtárosok előtt nem titok, hogy a szerző nevéhez fűződik több, jól sikerült, galériás rendszerű könyvtár belsőépítészeti megtervezése.)

Fontosságának megfelelően külön részben foglalkozik a szerző a könyvtár bútorzatával és a berendezési tárgyakkal (könyvszekrény, állványok, kölcsönzőpult, katalógusszekrény stb.), segítséget nyújt a könyvtárosnak abban, hogy e tárgyak különféle változataival megismerkedjék. A leírás rendkívül változatos, a kis és közepes könyvtárak gazdag választékot találhatnak benne bútoraik és berendezési tárgyaik kiválasztásához. A berendezési anyagának megválasztásánál a szerző egyértelműen állást foglal a fa, mint nyersanyag mellett, de tárgyilagosan ismerteti a fa és fém kombinációjú, továbbá a tisztán fémből készíthető berendezési tárgyakat is.

Jól egészíti ki a bútorokról és a berendezési tárgyokról szóló részt a mintalapok gyűjteménye. Ezek közül igen tetszetek a különféle folyóirattárolók és a kiállító állványok. Reméljük, hogy minél előbb találkozunk velük több könyvtárban. Igen hasznosaknak találtam a ruhatári fogasok és csomagtartók több változatát is, ezekből a berendezési tárgyakkal a könyvtárakban eddig gazdaságos térkihasználású és tetszetős megoldásokkal alig találkozhattunk, pedig még kis könyvtárakban is nélkülözhetetlenek helybenolvasás és szabadpólc estén. Fel-tétlenül szükségesnek tartom azonban azt, hogy a mintalapok nyomán a részletes műszaki rajzok és leírások is elkészüljenek és hozzáférhetőek legyenek, mert némelyik berendezési tárgynál a mintalapok nem nyújtanak elegendő felvilágosítást a pontos szerkezeti megoldásra. (Ld. VII., IX., XXVI. sz. mintalapok.) Olyan kívánságot, hogy végre jó lenne

találni egy vállalatot is, amelyek a fenti bútorok és berendezési tárgyak mintadarabjait elkészítené és szükség esetén raktárról szállítaná, már nem is merek hangoztatni, pedig ez az óhaj a könyvtárosok körében szinte már közhely.

Meg kell említenem még a könyvtárak alaprajzának kialakításáról szóló részt is, amely a mellékletekben kapott ugyan helyet, azonban jelentőségénél fogva a műnek egyik legfontosabb tartalmi részét képezi. A szerző sokéves könyvtári tapasztalati munkájának, szervező tehetségének visszatükröződését látom ezekben a szellemes megoldású változatokban, amelyek az egészen kisméretű, 500 kötetes könyvtártól kezdve, egészen a tízezeresekig számos példát nyújtanak a könyvtárak korszerűsítésére. Azt hiszem, sok könyvtárost fog elindítani a mű azon az úton, hogy megkezdje a munkálatokat könyvtára korszerűsítésére.

Ahhoz, hogy ez utóbbi célt is elérjük, úgy találom, hogy a 600 példányos első kiadás kevés lesz. Oly nagy az érdeklődés a könyvtárosok részéről az ilyen tárgyú művek iránt (például, Szita: Falusi könyvtárak elhelyezése és berendezése c. könyvéhez sem lehet már hozzájutni) ezért mielőbb gondolni kellene arra, hogy Lipták Pál művét nagyobb példányszámban is forgalomba hozzuk. Helyesnek találnám, ha a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a most meginduló sorozata („A könyvtárépítés és berendezés füzetei”), amely első számában a jövő könyvtárainak ad képet, második számként a jelen könyvtáraival foglalkozó Lipták féle összeállítást adná közre, kiegészítve — természetesen — a szerző nyugat-európai útján gyűjtött tapasztalataival is.

Mezei György

Bibliográfiák

MAGYAR KÖNYVÉSZET
1961—1962

A magyarországi könyvek, zeneművek és térképek címjegyzéke

OSZK. XV, 1138 old.

Több éves előkészítő munka után végre megjelent a Magyar Nemzeti Bibliográfia első összefoglaló kötete, mely mentesít a félhavonként közreadott füzetek egyenkénti, rendkívül nehézkes átböngészése alól, minthogy két esztendő magyar könyvtermését egyetlen kötet-

ben, egyetlen folyamatos szakrendben tárja elénk. A kumuláció, amint már utaltunk rá, a Nemzeti Bibliográfia füzetében korábban közölt anyagra épült, és ezért a füzetekhez hasonlóan nem tartalmazza az aprónyomatványokat, különnyomatokat (kivéve azokat, amelyek valamely sorozat tagjaiként jelentek meg), a sokszorosított egyetemi, főiskolai és tanfolyami jegyzeteket. Kiszűrtek ezen kívül az anyagból néhány olyan kiadványfajta is, amely a Nemzeti Bibliográfia kurrens füzetében feldolgozásra került, nevezetesen a közép- és általános iskolai tankönyveket és évkönyveket, a tanfolyamok számára készült különféle kiadványokat, a vegyes tartalmú broszúrákat és a külföldi kiadók számára Magyarországon bérmunkában nyomott kiadványokat.

Az anyag csoportosítása a Nemzeti Bibliográfiából már jólismert, az ETO rendszerre támaszkodó beosztás alapján történt. A címléírások pontossága és részletessége az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztályának munkatársait dicséri. Hasznos újítás a kurrens füzetekkel szemben, hogy a több kiadásban megjelent művekről a kumulatív kötetben összevont leírások készültek, melyek csak az első kiadás adatait közlik teljes részletességgel, a többinél csak az adatváltozásokat tüntetik fel. A címléírások tartalmazzák a mű Széchényi könyvtári raktári jelzetét, továbbá a közművelődési könyvtárakban használt szakrendi betűjeles jelzeteket, a kiadvány árát, valamint decimális szakjelzetét is.

A tekintélyes kötetben az eligazodást a több mint 180 kéthasábos lapra terjedő névmutató könnyíti meg. A betűrendes mutatóban megtalálható a szerzők, társ-szerzők, testületi szerzők nevének kívül az anonim művek címe és az esetleges közreadó neve, testületi szerző esetén — vagy ha a szerző nevét nem a címlapról vették — a cím, ezen kívül a szerkesztők, sajtó alá rendezők, átdolgozók, elő- és utóírók, munkatársak neve, szépirodalmi műveknél a fordítók neve, valamint a címben előforduló személy-, illetve földrajzi nevek is. Az igen alaposan szerkesztett betűrendes mutató alapján mégsem könnyű eligazodni, mert a mutatóban felsorolt nevek és címek mellett nem sorszám vagy lapszám utal a keresett mű kötetbeli helyére, hanem csupán annak a szakcsoportnak száma, melyben az illető mű a feltüntetett rendszó alatt megtalálható. Márpedig a megfelelő szakcsoport kikeresése nem könnyű feladat, minthogy közelebbi lelőhelye, tehát az, hogy a kötetnek mely lapján kezdődik, nincs feltüntetve. Feltétlenül szükség volna arra, hogy a kötet minden egyes lapján élőfejben ott szerepeljen az illető szakcsoport számjelzete.

A *Magyar könyvészet*, melyet Fügedi Péterné szerkesztett, sajnos, mindössze 850 példányban látott napvilágot. A sokszorosítás — talán éppen ezért — technikailag kifogástalan, gondos munka. Annál meglepőbb a kötet külső megjelenési formájának silánysága, szegényessége. Sokkal többet érdemelt volna, de egy keményítáblás kötést mindenesetre!

Pálvögyi Endre

A HELYISMERETI GYŰJTEMÉNY KATALÓGUSA

Tatabányai Megyei Könyvtár

A szerény, 50 lapnál alig nagyobb füzet, mely összesen 3998 címszóból áll, a megyei könyvtár tájékoztató szolgálatának füzetsorozataként jelent meg, bizonyítván, hogy bármilyen kicsi is a helyismereti állomány, érdemes és hasznos ilymódon hozzáférhetővé tenni.

A katalógus a megyei könyvtár állományában megtalálható helyi vonatkozású műveket és periodikákat sorolja fel szakszerinti csoportosításban. Kár, hogy a címleírásokból nem mindig derül ki, milyen időszakot, területet, helységet, személyeket stb. és milyen alaposággal tárgyal a felsorolt művek egynémelyike. Nem nagy fáradsággal olyan annotációkat lehetett volna készíteni, amelyek az egyes művek rejtett adataira utalnak. Ennyi többletmunkát talán elbírt volna a katalógus, a kutatók munkáját pedig még jobban megkönnyíthetné.

Az előszó említi, hogy a katalógus csak a nyomtatott anyagot vette figyelembe, s mellőz olyan fontos kéziratokat, mint például az országos történelmi pályázat dolgozatai, munkásmozgalmi dokumentumok stb. Hasznos lett volna azokat mégis felsorolni a helyi nyomdatermekék és a helyi szerzők művei helyett, ha a kiadvány terjedelme korlátozott volt. (Ugyanebben a sorozatban később kiadhatták volna a megyei nyomdatermekék katalógusát is.)

A helyismereti irodalom iránti érdeklődés az utóbbi években fokozódik. Bizonyos, hogy a tatabányaiak katalógusa hasznos segítség lesz a helyismereti kutatók számára, és sor kerül újabb füzetek kiadására is. A hiányt pótló katalógus kiadása különösen azért öröndetes, mert önálló kezdeményezés eredménye.

B. L.

MAGYAR SZERZŐK ÁZSIÁRÓL ÉS AFRIKÁRÓL 1950—1962

Akadémiai, 103 old.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára az UNESCO támogatásával kiadta a magyar szerzők Ázsiáról és Afrikáról 1950—1962 között megjelentetett műveinek válogatott bibliográfiáját. A hiánypótló bibliográfia készítői csaknem ezer adatból válogatták össze a magyar orientalisztika utolsó tizenhárom évi termésének a legjavát. A bibliográfia anyaga igen széles és szerteágazó területet fog át: tudományos és ismeretterjesztő műveket, filológiai szövegértelmezéseket és műfordításokat egyaránt felölel.

Az összeállítás nemcsak a magyar, de a külföldi tudományos érdeklődők számára is alapos áttekintést nyújt arról a sokrétű és széleskörű munkásságról, amely a magyar keletkutatásban folyt a legutóbbi években. A bibliográfia anyagát a szerkesztők földrajzi elv szerint (Ázsia és Afrika országai) rendezték, ezen belül általános művek, társadalmi-történelmi tudományok, nyelvészet, irodalomtörténet, műfordítások, néprajz, képzőművészet, színház és az illető ország jelenet ismertető művek szerinti csoportosításban. A címleírások angol nyelvű fordítását is megadja.

Véleményünk szerint hasznos lett volna az egyes tételek mellett a tudományos, vagy ismeretterjesztő jellegre is utalni, különösen, ha — mint az előszóban szerepel — a mű feladatai közé tartozik a külföld tájékoztatása is. A szerkesztő — Bese Lajos az Akadémiai Könyvtár keleti osztályának vezetője, Apor Éva és dr. Ecsedy Ildikó tudományos könyvtárosok — értékes, hasznos munkát végeztek.

Dr. Scher Tibor

AZ IDEGEN NEVEK KIEJTÉSE

Lazarillo de Tormes	= Laszariljo de Tormesz.
Pio Baroja	= Pio Baroha
Calderón	= Kálderón
Camilo José Cela	= Kamilo Hozé Szela
Cervantes	= Szervantész
Benito Pérez Galdós	= Benito Pérez Galdósz
Juan Goytisolo	= Huan Gojtiszolo
Luis Vélez de Guevara	= Luisz Vélesz de Gevara
Vicente Blasco Ibáñez	= Viszente Blaszko Iványez
Manuel José Quintana	= Mánuel Hozé Kintána
Armando Palacio Valdés	= Armando Palaszio Váldész
Juan Valera	= Huan Valera
Lope de Vega	= Lope de Véga
Walter Nernst	= Váiter Nernszt
Georges Duhamel	= Zsorzs Dúamel
Alan Sillitoe	= Elen Szillito
Stanislaw Dygat	= Sztaniszuav Dúgat

Könyvtári kiadványok

A JÓZSEF ATTILA
MEGYEI KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE 1962.

Tatabányai Megyei Könyvtár,
103 old.

A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár második évkönyvét bocsátotta közre. Az első évkönyv a megye könyvtárügyének 1952—1961 közötti szakaszát dokumentálta, ebben a kiadványban a munka folytatásáról adnak számot. Az előző kötet még erősen magán viselte a kezdés hibáit, most részben sikerült ezektől megszabadulni. A közölt tanulmányok színvonala jobb, de kevés kivétellel bőbeszédűek, terjedelműek. Összességükben áttekintést adnak a megye könyvtári munkájának új vonásairól, valamint rövidebbre fogva ez az áttekintés világosabb lenne.

Koger Tamás beszámolója a könyvtár 1962. évi munkájáról jelzi a könyvtári tevékenység színvonalának emelkedését. Bisztray Balku Ádám a tájékoztató munka szervezőtéréről és eredményeiről készített alapos, de terjedelmében túlméretezett és sokszor részletkebe vesző tanulmányt. Gurdon Antal és Horváth Géza a komáromi járás olvasóiról végzett felmérés adatait ismerteti. Adataik ismét a parasztlakosság között végzett könyvtári munka elégtelen eredményeire hívják fel a figyelmet.

Az évkönyv a továbbiakban Koger Tamás tanulmányát közli a szabadpólcós falusi könyvtárakról, Molnár Gyuláné írását a könyvtár és az iskola kapcsolatáról. Érdeklődésre tarthat számot Tombor Tibor tanulmánya a megyei könyvtár új épületének berendezési terveiről, Tóth Dezső beszámolója az esz-

tergomi járási könyvtár készülő új épületéről. Bárdos László István, a könyvtár nemrégiben elhunyt igazgatóhelyettese, az NDK községi kiskörzeti könyvtárainról készített figyelemreméltó tanulmányt.

Az évkönyv a továbbiakban közli a megye közművelődési könyvtárainak és könyvtárosainak név- és címjegyzékét, és a megyei helytörténeti vonatkozású kiadványok bibliográfiáját.

U — y

*
KÜLFÖLDI mezőgazdasági szakfolyóiratok jegyzékét adta ki az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ. A folyóiratkatalógus az OMgKDK és szűkebb hálózatának 1961. és 1962. évi teljes folyóiratállományát tartalmazza. Betűrendes, szakrendi és földrajzi mutatója van. Függelékében a hazai szakfolyóiratokat sorolja fel betűrendben, angol és orosz nyelvű annotációkkal. (—)

*
DR. ZSIGMOND Elek életrajza és műveinek bibliográfiája jelent meg az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadásában. A könyvtár kiadványainak 13. füzeté mellő megemlékezés a taltan nagy magyar klasszikusának életéről és munkásságáról. (—)

*
ÚJABB GYARAPODÁSI jegyzéket bocsátott közre a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár. A katalógus 705 címet tartalmaz. (—)

*
A KÁLLÓI HIRADO legújabb száma a mezőgazdasági könyvhónap alkalmából közli a Nagykállói Járási Könyvtár mezőgazdasági könyveinek ajánló bibliográfiáját. (—)

MEZŐGAZDASÁGI szakfolyóirataink bibliográfiáját adta ki kiadványainak 14. számaként az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára. A bibliográfia most megjelent 3. füzeté az 1945 és 1962 között indult hazai mezőgazdasági folyóiratok adatait tartalmazza. (—)

*
A HIDEGSAJTOLÓ szerzők irodalmának bibliográfiája jelent meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „Tudomány és Technika magyar nyelven” — c. ajánló bibliográfiai sorozatában. A jegyzék a hidegsajtolás számaival foglalkozó magyar nyelvű könyveken kívül a magyar és külföldi szakfolyóiratokban megjelent fontosabb cikkek annotált címléírását is tartalmazza. (—)

*
A MEZŐGAZDASÁGI Könyvhónap alkalmából öt röplapbibliográfiát adott közre a Kecskeméti Megyei Könyvtár. A bibliográfiák a növénytermesztés, az öntözés, a gyümölcsstermesztés, a szőlőművelés és a baromfityenyésztés szakkönyveit ismertetik. (—)

*
MEZŐGAZDASÁGI könyveinek ajánló katalógusát adta ki a Kunszentmártoni Járási Könyvtár. A sokszorosított kiadvány 196 címet tartalmaz. (—)

*
A PEST Megyei Könyvtáros legújabb száma figyelemreméltó cikkeket közöl a községi könyvtárak állományelemzéséről, egy főhivatású könyvtárossal működő könyvtár munkájáról és a községi könyvtárak gazdasági problémáiról. (—)

A Gyulai Járási Könyvtár felnőtt olvasószolgálati terme
(MTI Foto — Bajkor József felv.)

Ára: 4,— Ft

Zenei részleg a Békéscsabai Megyei Könyvtárban. Az ablaknál a kezelőpult